

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ SİVAS ÂŞIKLARINDA
SOSYAL KONULAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. SAİM SAKAOĞLU

HAZIRLAYAN
GÖNÜL KARAARSLAN

KONYA - 2006

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	V
Giriş / Cumhuriyet Döneminde Sivas'ta Âşıklık Geleneği.....	1
I. Sivas Âşıklarının Şiirlerinde Sosyal Motifler.....	18
A. Gurbetlik ve Haber Alma.....	19
B. Sevgiliye, Yâre Dair.....	32
C. Evlilik, Eş ve Çok Evlilik	40
Ç. Çocuk Hasreti ve Çocuk Ölümü.....	43
D. Ölüm ve Kan Davası	49
E. Düğün ve Bayramlar.....	56
F. Gelin ve Kızlarda Giyim Kuşam	60
G. Ağaca ve Saza Methiye.....	67
Ğ. Tarlaya ve Köylüye Dair	72
H. Fakirlik	78
I. Doğal Afet (Sel).....	84
İ. Komşuluk İlişkileri	86
J. Vatan Sevgisi (Kahramanlık, Şehitlik, Gazilik).....	88
K. İlim ve İrfan Üzerine	91
L. Değişen Zamana ve Değer Yargılarına Dair	95
M. Diğer Motifler.....	100

II. Âşıkların Kısa Hayat Hikâyeleri	108
▪ Yılmaz Altay / Âşık Gülşadî.....	110
▪ Sivaslı Ali / Âşık Yarım Ali	111
▪ Ayşe Berk	112
▪ Vahap Bozkurt / Suzanî.....	113
▪ Ahmet Turan Bülbül / Âşık Eserî.....	114
▪ Talibî Coşkun / Âşık Talibî	115
▪ Mahmut Danışmanoğlu / Nedimî	117
▪ İdris Eroğlu / Meydanî.....	118
▪ Feryadî / Deli Derviş / Kul Yusuf	119
▪ Firkatî.....	120
▪ Ahmet Günbulut / Âşık Sefil Selimî.....	121
▪ Halil İnce / Zaralı Halil.....	123
▪ Mehmet Kargı / Gürünlü Âşık Gülhanî.....	124
▪ Âşık Ahmet Kaya	126
▪ Süleyman Kaya / Çoban Süleyman	127
▪ Ahmet Kaynar / Zakirî, Ahmet, Noksan.....	128
▪ Kâmil Kılıçoğlu	130
▪ Gazi Kurt / Kul Gazi.....	131
▪ Mehmet Köse / Âşık Kaptanî	133
▪ Musa Merdanoğlu / Âşık Merdanoğlu.....	134
▪ Âşık Mihmanî	135
▪ Abdülkadir Namlı / Âşık İsmetî	136
▪ Fatma Oflaz / Derdimend	138
▪ Ali İzzet Özkan / Âşık Özkan.....	140
▪ Hulusi Pek.....	142
▪ Zeynel Sarı / Âşık Zeynelî.....	143
▪ Mahmut Sağlam / Sağlamî.....	144

▪ Kâzım Subaşı / Zâkirî	145
▪ Kodik Süleyman	146
▪ Veysel Şatıroğlu / Âşık Veysel.....	147
▪ Hasan Hüseyin Şenel	150
▪ Bekir Umut / Meslekî	151
Sonuç.....	152
Sözlük.....	155
Bibliyografya.....	159
Fotoğraflar.....	165

ÖN SÖZ

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk Edebiyatı iki koldan ilerlemiştir. Bunlar Halk Edebiyatı ve Divân Edebiyatıdır.

Halk Edebiyatı, halkımızın inanç, duygu ve kültür değerlerini kendine özgü şekille ve içerikle anlatan eserlerdir. Âşık, Tasavvuf- Tekke, Anonim başlıkları altında incelenen Halk Edebiyatının en çok motif barındıranı hiç şüphesiz Âşık Edebiyatıdır.

'Cumhuriyet Dönemi Sivas Âşıklarında Sosyal Konular Üzerine Bir Araştırma' konulu tezimde 1923 yılı öncesinde doğan, Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda şiirler yazabilen pek çok âşık şiiir metinlerini inceledim. Sivas, 'âşıklar yatağı' olarak bilinmektedir. Hiçbir âşık diğerine benzemiyor ama hemen hemen hepsinde aynı gelenek ve törelerden geldikleri için birbirine benzeyen motifler yer almaktadır.

Âşıkların geneli şiirlerini sazla çalıp çağırıyorlar. Âşık ile sazını birbirinden ayıramayız. Âşık sazına gözü gibi bakar. Veysel'in :

*'Ben ölürsem sazım sen kal burada,
Gizli sırlarımı aşıkâr etme.'*

mısraları bu değeri açıkça ortaya koymaktadır. Sivas âşıklarının hemen hemen hepsi aşk, ölüm, hasret, yiğitlik, tabiat, din, düzene başkaldırı ve düzeni beğenmeme gibi temaları işlemişlerdir. Sivas'ın Pir Sultan Abdal, Şemsettin Sivasî, Ruhsatî, Kul Himmet, Âşık Veysel, Zaralı Halil, Âşık Mesleki, Âşık Talibî, Şeyh Halit, Sefil Selimî, Gürünlü Sefil Gülhanî, Ali İzzet Özkan, Kul Gazi, Âşık İsmeti, Ali Dayı gibi isimlerini sıralayamadığımız pek çok âşığı vardır.

İncelediğimiz dönemdeki âşıkların sosyal motifleri hayatla iç içedir. Örneğin ayrılık motifi, gurbet, ölüm, boşanma gibi alt başlıklarla bağlantıdır veya fakirlik motifi, parasızlık, hastalık gibi kötü durumlar da yoksulluk gibi alt başlıklarda incelendi.

Âşık, halkın içinden biri olduğu için kendine yazdığı ve sazıyla söylediği şiirler, aslında topluma mâl olmuş ve geniş halk kitlelerinin sesi olmuştur. Her okuyan bu şiirlerde kendini bulabilmektedir.

Sivas âşıkları aynı zamanda Sivas'ın büyükleridir. Hepsi de duru Türkçe ile yazmışlardır. Türküleri, deyişleri günlük müzik yaşamımıza da girmiştir, radyo ve televizyon programlarında hemen hemen hepsinin türkülerine yer verilir.

Kılık kıyafetten evliliğe, sevgiliden, hastalığa kadar halkı yakından ilgilendirilen bu motifleri vermedeki amaç: sosyal yaşamda âşığın yeri ve şiirlerinin öneminin vurgulanmasıdır.

Milleti millet yapan kültürü ve tarihidir. Kültür ve tarih ataşeleri olan âşıklarımızın değeri ölçülemez. Halkımızın sevinç, hüzn, keder, ev içi yaşam, aile ilişkileri, komşuluk gibi pek çok özelliğini hem kendileri yaşayan hem de yaşadıklarını şiire döküp sazla buluşturan âşıklarımızın şiirleri, bizlere yıllarca yol gösterecek ve tarafımızdan halk edebiyatı alanında yaşatılacaktır.

Tezimi hazırlarken şiirlerinden faydalandığım Sivaslı âşıklara, yardımlarını esirgemeyen ve desteğini bana her zaman hissettiren babam Mehmet Yenyapan'a, eşim Tokcan Karaarslan'a ve çok değerli hocam Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na teşekkür ediyorum.

Konya, 2006

Gönül KARAARSLAN

GİRİŞ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE SİVAS'TA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

İslamiyet öncesi Türk Edebiyatı'nın bir bölümünü oluşturan sözlü edebiyatımızda Türklerin inançları olan Şamanizm, Manihaizm gibi dinlerle yakından ilgili türler bulunuyordu. Bu dinlerde söz sahibi olan ozan, kam, baskı, şaman gibi din adamları kopuz eşliğinde şiirler söylerdi. Destan geleneğinin icracıları ozanlardı. Bugünkü hikâye söyleyen âşıkların yapıtlarını, Şaman kültürünün hâkim olduğu dönemlerde ozanlar yapıyordu. Ozanlar özel toplantılarda (düğün, şenlik, ziyafet gibi...) çalıp söylerlerdi.

Bu kişiler çeşitli Türk boylarında Altaylar'da kam, Kırgızlar'da baksı-bakşı-bahşı, Yakutlar'da oyun, Tonguzlar'da şaman, Oğuzlarda ozan adıyla anılırdı. (Köprülü, 1989:57-58)

Dinî-tasavvufi içerikteki bu şiirler Anadolu'da XVI. yüzyıldan itibaren yerini âşıklara bırakmıştır. Bu edebiyatla birlikte 'ozan'ın yerini 'âşık'; 'kopuz'un yerini 'karadüzen, bağlama, çöğür, tambura, cura' almıştır. İlerleyen zaman içinde âşıklar, 'halk âşığı, badeli âşık, saz şairi, halk şairi, meydan şairi, kalem şairi, halk ozanı, sazlı ozan gibi isimler almıştır. (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, I :118)

Sosyal çevre, âşıkların yetişmesinde etkili olmaktadır. Şehirde yaşayanlar kültür hayatından, köyde yaşayanlar ise tekke ve medrese eğitiminden uzak kalmışlardır. Bu bakımdan şiirlerindeki diller farklılık göstermektedir. Âşıkların en belirgin özelliği saz çalmaları ve irticalen şiir söylemeleridir. Âşıkların usta malı şiir söyleyebilme, çıraklık durumu ve mahlas alma gibi durumları vardır. Tüm yönleriyle yaşatılmaya çalışılan âşıklık geleneği Sivas'ta XIX. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Sivas'ta köy ve kasaba âşıklarının çokluğu dikkati çeker. Bu âşıkların şiirlerinde mahalli özellikler büyük önem taşır. Bazı âşıklar köy yerinde daha mutlu olmuşlardır. Kırsal yörelerde yapılan eğlencelerde aranan simalar olmuşlardır.

Ancak köyünden göçüp buranın yaşantısına ayak uydurmaya çalışan âşıklar, köy hayatını özlemekle beraber, kendilerini başka bir hayatta bulmuşlardır. Bu duygu ise sosyal motiflerimiz arasında özellikle gurbet ve değişen zaman- mekân başlığı altında incelendi.

İlk temsilcilerini XVI.yüzyılda gördüğümüz Sivas âşıklarının sayısı değişmektedir. Ancak illerde âşıkların sayısı tespit yapılırsa Sivas ilk sıralarda yer alır. Sivas'ın Türk âşıklık geleneğinde çok önemli bir yeri vardır. Doğu Anadolu'da Kars, Ağrı, Erzurum ve Erzincan gibi âşıklık geleneğine kaynaklık etmiş illerin yanında, Orta Anadolu'da da başta Sivas olmak üzere Kayseri, Yozgat, Çankırı illerimizin de önemli bir yeri vardır. Komşu il Tokat hem oraya gelip yerleşen Emrah gibi âşıklarla hem de kendi toprağında yetiştirdiği bir kısmı ilçelerde doğup büyümüş; Nurfî, Bedrî, Ceyhunî gibi âşıklarla üzerine düşeni yerine getirmiştir.

Sivas'ta yetişen ve sayıları Kaya tarafından 351 olarak belirlenen âşıkların ilimizin âşıklık geleneğindeki yerini ortaya koymaktadır. (Kaya, 1980: 95-103)

Âşıklık geleneğinin günümüzdeki konumunu koruyabilmesi muhakkak ki âşıkların buluştukları kahvehânelerdir. Özellikle Anadolu'nun belirli kültür merkezleri ile İstanbul'daki bu tür kahvehâneler âşıklık geleneğini ayakta tutmuş, dinleyicilerine güzel örnekler sunmuş ve yeni âşıkların yetişmesinde önemli roller üstlenmiştir. Konya'daki 'Sulu Kahve' âşık Dertli tarafından işletilmiştir. Konya ve yöresi âşıklarının buluşma yeri olmuştur. Hatta yolu Konya'ya düşen âşıklar da burada çalıp söylediler. İstanbul'da Çemberlitaş'da, bugün Âşık Ömer adıyla anılan sokaktaki Âşıklar Birliği'nin başkanlığı bugün bir süre de olsa yürüttüğü görüşü ileri sürülen Erzurumlu Emrah da zaten var olan âşık sevgisinin gelişmesinde rol oynamıştır. İstanbul eskiden beri âşık edebiyatının farklı şekil ve ortamlarda ortaya konulduğu bir ilimizdir. Geçen yüzyıllarda farklı adlarla

anılmakla birlikte bu alanda örnekler ortaya koyan pek çok âşık yetiştirmiştir. Mesela Tokatlı Gedaî daha sonra yerleştiği semt olan Beşiktaş'tan ötürü âdeti ayrı bir âşıkmiş gibi Beşiktalı Gedaî diye de bilinir. İstanbul'un âşık kahveleri başlıca çalgılı kahveler ve semai kahveleri diye bilinir. Bunların taşrada pek benzeri yoktur. Çalgılı kahvelerde âdeti Külhanbey Edebiyatı (Alangu, 1943) ve Meydan Şairleri Edebiyatı (Kaygılı, 1937) oluşmuştur. İlkinde daha çok destan ve mâniler söylenirken ikincisinde âşık edebiyatının hemen her türünün örnekleri verilir.

Günümüzde Kars, Erzurum, Kayseri vb. illerimizde, bazılarında birden fazla olmak üzere, âşıklar kahvesi vardır. Buralarda mevsimine göre yerli ve konuk âşıklar çalıp söylerken bazılarında meddahlar da hikâyeler anlatır.

Günümüz Sivas'ında da böyle bir âşıklar kahvesi var. Merkez Meydan Camisi karşısında işletilen bu mekân daha çok âşıkların usta malı çalıp söyledikleri bir yerdir. Genelde hafta sonlarında daha canlı olarak faaliyet gösteren bu kahvehâne, aynı zamanda gençlerin de saz çalıp şiir söylemeye gönül verdiği bir ortamdır. Bir Sivaslı olarak, bahsettiğim âşık kahvehânesine bir ustayı bulmak için gittim. Bir yaz günü kapısının önünde çay içenlerin bulunduğu kahvehâneye gidişim benim için kolay olmadı. Çünkü kahve çevresinde tek bayan yoktu. İlginç bakışlar arasında oturanlardan birine lisans eğitimi yıllarımda şiirlerini incelediğim Âşık Eserî'yi sordum. Aldığım cevapla Eserî'nin orada olmadığını anladım. Aralı kapıdan baktığımda içerde birilerinin olduğunu ve saz akordu yaptıklarını gördüm. Âşık edebiyatına düşkünlüğümünden de olsa gerek farkında olmadan içeri doğru birkaç adım atarken arkamdan birisi buraya kadınların girmedğini söyledi. Kendimi ve çalışma alanımı anlatıp çevre esnafının ayıplayıcı bakışları arasında, biraz da çekinerek, içeri girdim, arkamdan da diğerleri geldi. Aradığım âşık bana adresi verirken oranın bir âşık kahvehânesi olduğunu söylememişti, içeri girdiğimde yaşadığım bu şaşkınlık belki hem bu yüzden hem de bir tane âşık ararken birden karşımda onlarcasını bulmamdı. Duvarları Sivas'ın meşhur kilimleriyle süslü, kilimlerin üstlerinde çeşitli boylarda sazlar takılı, arka sağ köşede, muhtemelen içtikleri çayları demliyorlar, bir çay kazanı ve küçük bir mutfak tezgahı, yüksek ve uzun bir -Sivas'ta mahat derler- oturma yeri, buranın tam karşısında birkaç masa ve etrafında sandalyeler, masa üzerinde yerel gazeteler bulunan bu kahvede bulunan âşıklar, ben içeri girince hemen ayağı kalktılar. Biraz sohbet ettim onlarla. Bana hiç sorulmadan bir bardak çay geldi masaya. Yerel yayınlarda izlediğim ve lisans öğrenciliğimde Sivas'la ilgili okuduğum kitaplardaki

kişilerle tanışmak çok mutlu etti beni. Onlar da kendilerine değer veren ve inceleyen kişileri daha ne hizmet yapsak ya da kendimizi daha nasıl tanıtsak düşüncesiyle birçok şey anlattılar. O gün içeride Âşık Kaptanî, Erdemcan, Derdiyar, Yalınayak gibi sonradan sıkı dostluklar kurduğum ve ailece görüştüğüm âşıklar vardı. Bizim konuşmalarımız sırasında sonradan gelen ya da baştan beri orada oturan Sivas halkından dinleyiciler, temmuz ayında olmamız hasebiyle de yurt dışında çalışan ve memleketleri Sivas'ta tatil yapan gurbetçi hemşerilerimden de olanlar vardı.

İnsanlar gurbette olunca daha çok özlem çekiyor ve duygularını şiirlerde buluyor ki dinleyicilerin çoğunluğu gurbetten gelenler idi. Kahvehânede televizyon olmaması dikkatimi çekti. Zaman kaybı olarak gördüklerini eğer ihtiyaç olursa arka tarafta bir radyo olduğunu söylediler.

Sorulmadan on dakikada bir gelen çaylardan anlaşıyor ki bu kahvehânenin geliri, saz ve âşıklar dinlenirken içilen bu çaylar. Yaptığımız bu sohbetten sonra âşığın birisi oturduğu yerden kalkıp, bir sigara paketi kâğıdının arkasında yazılı bir şiir uzattı bana. Şaşırmıştım ancak şiirin başlığını- Sivaslı Gönül- görünce bana güzelleme yazdığını anladım. İrticalen ve belki de on-on beş dakikada yazılan bu şiiri beğeniyle okuyup, ağzına, gönlüne sağlık dedim. Sonra sazlar ele alındı ve önce usta malları söylendi. Daha sonra her âşık sırasıyla belki bir gösteri amaçlı kendi şiirlerini, türkülerini söyledi. Dikkati çeken başka bir husus da dinleyicilerin kesinlikle bir istekte bulunmamasıydı. Sivas'ta Alevî âşıklar geçmişte de vardı bugün de var, o gün kahvehânede de vardı. Tam bir dostluk, muhabbet ve sıcaklık ortamında güzel türküler dinlemiştim. Âşıklar, Sivas'ta çeşitli festival, şenlik, eğlence ve düğünlere katılarak hem gittikleri yerleri şenlendiriyor hem de az çok ekmek parası kazanıyorlar. Benim de davet üzerine katıldığım festivaller oldu. Tozanlı Deresi Festivali, Ekingölü Şenlikleri, Zara Bal Festivali, Doğanhisar Güreş Festivali, Yıldızeli Belediye Şenlikleri bunlardan birkaçı. Anadolu insanı kendi özünü ve duygusunu millî çalgımız sazla anlatan âşıkları bağrına basıyor ve onlara saygıda kusur etmiyor.

Yakın tarihte Sivaslı Âşık Eserî'yle yaptığım görüşmede gittiğim kahvehânenin adının Meşe Çay Ocağı olduğunu öğrendim. Sivas adına bir iyi haber daha aldım. Bahsettiğim kahvenin üst katına 'Sivas Fasıl Heyeti ve Halk Oyunları Derneği' adlı bir de dernek kurulmuş. Yapılacak olan festival, şenlik gibi uygulamalarda âşıklarımız buradan

da rahatlıkla bulunup, irtibata girilebiliyormuş. Derneğin başkanlığını bugün kendisi de bir âşık olan Ahmet Ayık yürütüyormuş.

Sivas'ta yaklaşık olarak yedi sene evvel gittiğim ancak Meşe çay Ocağı gibi direkt âşık kahvehânesi olmayan Deliktaşlı Ruhsatî'nin torunu kendisi de Sivas'ta sayılı âşıklardan olan Murat'ın bir çay ocağı vardı. Hâlâ işletilmekte olan bu küçük çay ocağı Sivas'ta Şire Hanı olarak bilinen tarihi yapının son katındadır. İşletmecisinin de bir âşık olduğu bu kültür odasında da zaman zaman dinlenmeye gelen âşıklar saz çalmaktadır.

Ayrıca Sivas Lisesi karşısında bundan dört beş sene evvel yine Sivas'ın yetirdiği başka bir âşık olan Derdiyar'ın işlettiği çay ocağı vardı. Yaptığım son görüşmelerde oranın kapandığını öğrendim.

Sivas'ın yetiştiği âşıklar Türk saz şiiri tarihinde çok önemli yerlere sahiptir. İçlerinde bu alanda okul olup edebiyat tarihimizde öncelikli bir yere sahip olanlar vardır. Bunların başında Ruhsatî gelir. 'Ruhsatî Kolu' olarak bilinen ve birkaç nesil süregelen usta-çırak ilişkisi Sivas âşıklık geleneğinin temelini oluşturur. Ruhsatî'nin oğlundan başka yetiştirdiği çırakları günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Âşık Veysel de o çizginin XX.yüzyılda önde gelen temsilcilerindendir. Onun günümüz geleneğine yaptığı etki en azından Ruhsatî'ninki kadar önemlidir. Öyle ki Âşık Edebiyatı alanını yeterince tanımayan bazıları Türk saz şiirini Veysel'le noktalamak isterler. Sivas'ın yetiştiği ve ancak pek azı zirve olabilen âşıkların her birinin bu alana girmesiyle ilgili hikâyeler vardır. Bade içme, bir ustanın yanında yetişme veya XX. yüzyılda 1931 ve 1964 yıllarında iki defa gördüğümüz âşık toplantıları bu söz ustalarının ortaya çıkmalarına vesile olmuştur.

Türk Edebiyat Tarihi'nin özellikle Âşık Edebiyatı'nın dönemindeki önde gelen araştırmacılarından Ahmet Kutsi Tecer, Sivas için bir şans olmuştur.

Kendisi de bir Sivaslı olan Tecer, aynı zamanda güçlü bir şair olmanın verdiği destekle hem âşıkları değerlendirmiş hem de onları yönlendirmiştir. 1931 yılında Sivas'ta öğretmen olarak görev yapan Tecer'in , 30 Ekim tarihinde düzenlediği 'Sivas Halk Şairleri Bayramı' Türk âşıklık geleneğinin öncü düzenlemelerinin başında gelir. Tecer'den 70-80

yıl kadar önce Amasya’da görevli bulunan Ziya Paşa’nın Amasya Panayırı sırasında düzenlediği âşık toplantısı belki de bu alanın ilk düzenlemesidir. Ancak Tecer’inki Cumhuriyet’in ilk yılına rastladığı için önemlidir. Bu Sivas’ta yapılan ilk toplantı daha sonraki bazı bölgesel toplantılara öncülük edebileceği gibi şöhretli âşıkların yanında genç âşıkların da ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tecer’in davetine uyarak gelen bölgece iyi tanınanlar arasında daha sonra çağına mührünü vuracak olan Veysel’den de önce Âşık Süleyman, Talibî, Revanî, Suzanî ve San’atî vardı. Veysel, Ali İzzet, Feryadî gibi gençler da bu bayramda kendilerine gelecek çizmeyi başarabilmişlerdir. 1931’deki bu bayramla ilgili olarak Sivaslı araştırmacı Özkan Yalçın 55 yıl sonra şunları demektedir:

“Ahmet Kutsi Tecer, 1930 yılında Sivas Lisesi edebiyat öğretmenliğine atanır. Öğrenci olduğu yıllarda Halk Bilgisi Dergi’sinde faal olarak görev alan derginin yayın organı Halk Bilgisi Mecmuası’nda araştırmaları yayımlanan Ahmet Kutsi, mecburi hizmeti sebebiyle, büyük ihtimalle gönülsüz olarak, geldiği Sivas’ın bir âşıklar gölü olduğunu görünce hemen kolları sıvar ve çalışmaya başlar. İlk olarak ‘ Halk Şairleri Koruma derneği’ adı altında bir dernek kurulur. Dernek Başkanı Reisi Hikmet Işık Bey’dir.”

Sayın Yalçın bizim de gördüğümüz bir kaynağı ayrıca buraya eklemiştir. ‘Halk Şairleri Koruma Derneği nizamnâmesinde, her yıl teşrinlerde bir halk şairleri bayramı yapılacağı hakkında madde vardır. Bu bayramın yapılmasından maksat, her yıl vilayet dahilindeki halk şairlerini toplamak, onlarla bir arada birkaç gün geçirmek, onları dinlemek, eserlerini zapt etmek ve bilmukabele onlara millî ve bedenî hayatımızın kuvvetli fikirlerini ve heyecanlarını telkin etmek, köylü sanatkârlarla şehirli sanatkârları birleştirmektir.’ (Tecer, Ahmet Kutsi ,1974, 16 s)

Türk Âşık Edebiyatı’nın Sivas’taki bu önemli olayı günümüze sadece küçük bir kitapçıkla gelebilmiştir. Ahmet Kutsi Tecer’in bayramın adıyla özdeşleşen ‘Sivas Halk Şairleri Bayramı’ adlı on altı sayfalık yayının ilk bölümünde âşıklardan söz ediliyor, onların özellikleri ele alınıyor, bayram hakkında bilgiler veriliyor. Çalışmanın ikinci bölümü ise sonradan başta Sivas türküleri olmak üzere edebiyatımızın en güzel örneklerini musikiyle hayata kavuşturan müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen’in ‘Sivas Halayı’nın notalarına veriliyordu.

Bu bayrama katılan bir kısmı şair bile olsa o gün kendine âşıklar arasında bir yer bulabilen sanatçılar şunlardır.

- Âşık Veysel
- Revanî
- Suzanî
- Âşık Süleyman
- Karanlı Mehmet
- Hikâyeci Ali Dayı
- Âşık Müstak
- Yarım Ali
- Talibî
- Yusuf
- San'atî
- Âşık Ali

Kaynaklar 5 Kasım 1931 günü başlayıp üç gün süren bayrama on beş âşığın katıldığını kaydeder. Bunların bir bölümü yukarıdaki listeden anlaşılacağı üzere hikâyeye olsa taşranın henüz harf inkılabıyla tanışalı üç yıl olan bir ilinde böyle bir kitapçığın basılı olması bile son derece önemlidir.

Sivas Bayramı'ndan yedi yıl sonra 1938 yılında Cumhuriyet'in 15. yılı münasebetiyle Bayburt'ta ortaokul müdürü ve Türkçe öğretmeni olan Mahmut Kemal Yanbey'in düzenlediği Bayburt Âşıklar Bayramı da Anadolu'daki geleneğin sürdürülmesi açısından son derece önemlidir. Bu bayramın gerçekleşmesinde mutlaka Tecer'in Sivas'ta düzenlediği bayramın derin izleri vardır.

25 yıl kadar sonra Konya'da başlayacak olan Türkiye Âşıklar Bayramı'ndan önceki son önemli toplantı yeri Sivas'tır. 1964 yılında dönemin Sivas Garnizon Komutanı General Fuat Doğu'nun da destekleriyle yeni bir 'Sivas Âşıklar Bayramı' düzenlenir. Bu konuda bu toplantıya öncülük edenlerden öğretmen, yazar ve daha sonraki yılların Sivas Folkloru ve Türk Folkloru dergilerinin yayıncısı İbrahim Aslanoğlu şöyle demektedir:

“Bu da 30 Ekim 1964’te yapıldı. Bütün hazırlıklar altı günde tamamlandı. Bu yüzden bayrama ancak on şair katılabildi. Şairler çeşitli yollardan haber gönderilmek suretiyle değil de bizzat köylerine kadar gidilip amaç anlatıldıktan sonra davet edildi. Yoksa böyle iş ve güç zamanı bu işin profesyoneli olan bir iki kişiden başka kimse bulamazdık. Gidilen ilçeler Yıldızeli, Şarkışla, Kangal, Hafik, ve Zara’dır. Gürün, Divriği, İmranlı, Suşehri, Koyulhisar ve Gemerek’tekiler hiç ele alınamadı. Diğerlerinin de ancak yolları müsait ve köyleri yakın olanları tercih edildi. Zaman ve imkânlar daha müsait olsa idi, taramalar bütün ile teşmil edilir, şair adeti 50 binin üstüne çıkarılırdı. Zaten bu durumda bile 20 kadar şairle konuşulmuş, birkaçı müstesna, diğerleri gününde yetişemedikleri için katılamamışlardır. İkinci bir nokta da bayrama âşıklar değil sadece şairler katılmıştı. Yoksa usta malı satan âşıklar yüzlercedir. Diyeceksiniz ki: Onlarında bulunmalarında büyük faydalar vardı. Doğru.! Bunun tek nedeni, zamanın darlığı, ölçünün ve hazırlığın geniş tutulmamış olmasıdır.

Bayram, gündüz ve gece olmak üzere iki defa yapıldı. Gündüzki Tugay sinema salonunda saat 15’te başladı. Yalnız halk şairleri iştirak etti. Akşamki ise Orduevi salonunda idi. Bu da saat 20.30’da başladı. Gündüzkinden fazla olarak Sivas Halkevi Müzik ve Halay, Zara Halay, Divriği Eti Demir İşletmesi ile Yıldızeli’nin Yusuf Oğlan Köyü semah ekipleri de katıldı. Geceyi, bütün bu işlerin meydana gelmesinde herkesten daha çok emeği geçmiş olan 59. Tümen Komutanı General Fuat Doğu, şu konuşma ile açtı:

‘ Kıymetli Misafirlerimiz:

‘Türkiye’mizin sâfiyetini muhafaza edebilmiş şehirlerinden birisi olan Sivas’ımızın, yaşayan saz şairlerinden, zaman darlığı içinde bulunabilenler huzurlarınıza takdim edilecektir. Türklerin yüzyıllar boyunca Orta Asya’dan akışlarından ve ondan sonraki cihanşümül mücadelelerinde halk şairleri daima toplumun duygu ve ıstıraplarını dile getirmişler, saz ve sözleri ile ordunun zaferlerini Türk bahadırlarını terennüm etmişlerdir.

İç duygusu gayet derin olan Türk halkının yaşayışına ait heyecan, ıstırap ve aşk hikâyelerini her gittikleri yerde içli mısralarla topluma yaymaya çalışmışlardır. Denilebilir

ki ozanlar ve halk şairleri Orta Asya'dan bu yana çağlaya çağlaya Türk toplumuna ait tarihi, mitolojiyi ve sosyal duyguları bir tarih zinciri halinde bize ulaştırmışlardır. Fakat ne yazık ki bu çağlayışlar ilmî bir metotla ve zamanına ait zenginlikleri kaybedilmeden zapt edilememiş, yalnız dinledikleri andaki kulağa hoş gelen ve ruhta tatlı heyecan uyandıran sesleri ile iktifa edilip mazinin derinliklerine terk edilmiş ve unutulmuşlardır. Biraz sonra huzurunuzda saz ve sözlerini duyuracak olan şairler Halkevi, Köy Kalkındırma Derneği, Halk Eğitim Merkezi, Su Dergisi, Öğretmenler Derneği ile el ele verilerek ve çok kıymetli arkadaşlarımızın hizmetleri ile teşekkür etmiştir. Sivas'ımızın şairler bakımından olan zenginliği dün olduğu gibi bugün de göğüs kabartıcıdır. Ancak biz bütün bu zenginliği sizin huzurunuzda getiremediğimizi ifade etmek istiyoruz. Şairlerimizin yüzleri yanık ve derin çizgili, kıyafetleri belki yadırganacak bir yoksulluk içinde görülecekler. Asıl Türk halkının dikkate şayan olan tarafı budur. Karanlık, ışıksız köylerde tezek kokuları içinde bu sert ve yanık yüzlü insanlar arasında bu kadar engin duygulu şairler nasıl yetişiyor. Bana Türkiye'de bir müddet misafirim olarak kalmış Alman memleketine döndükten sonra şöyle bir mektup yazdı:

‘Generalim, biz Almanlar kültür ve sanatta hiç şüphe yok ki sizden ilerdeyiz. Fakat Türkiye'de kaldığım bir süre içinde köylülerinizle yaptığım temaslardan sonra onların dış görünüşlerinden hiç ümit edilmeyen derin duygu ve insanlıklarını yakından müşahade ettikten sonra biz Almanların insanlık yönünden sizden çok şeyler öğrenebileceğimize kani oldum.’

Evet, müsterih misafirlerimiz, Türk halkı dış görünüşünün aksine çok hassas kabiliyetli ve engin duyguludur. Şimdi hep birlikte Sivaslı ozanlarımızı dinlerken bu düşüncelerle hislenecek ve büyük bir milletin duygularını dile getiren şiir ve sazlarını dinleye dinleye duygulanacağız. Bu geceyi hazırlayan Halkevi, Halk Eğitim Merkezi, Öğretmenler Derneği ve Su Dergisi mensuplarına sonsuz şükranlarımı sunuyorum.’

Arkasından Halkevi Başkanı Dr. Azer Aran da kısa özlü bir konuşma yaptı. Sonra şairler şu sıra ile çıktılar:

- Dertli Haydar (Haydar Özdemir)
- Seyit (Seyit Türk)
- Ali (Ali Alkış)

- Cehdi (Veysel Cehdi Kut)
- İzzetî (Ali İzzet Özkan)
- Feryadi (Mustafa Feryadi Çığırın)
- Ali (Ali Tozkoparan)
- Derdimend (Fatma Oflaz)
- Veysel (Veysel Şatıroğlu)
- Hamit (Hamit Şeker)

Bu çıkış birbirlerini takip etmeyip sıralarını zaman zaman halay ve semah ekiplerine verdiler. Gece geç vakitlere kadar devam etti.” (Aslanoğlu, 1964: 13-20)

Elbette bu toplantıya katılanların içlerinde 1931’de olduğu gibi, ustaların yanında gençler de vardı. İlk bayramın çiçeği burnunda âşığı Veysel, bu bayramın önde gelen adlarındandı. Düzenleyicimiz Aslanoğlu, âşıklarla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

‘Âşıklardan Veysel ve Ali İzzet en çok sevilen kimselerdi. Ali İzzet toplumun heyecanına, Veysel de hislerine hitap etmesini çok iyi biliyordu. Araya sıkıştırdıkları fıkraları şiirlerden, şiirleri de fıkralarından güzeldi. Devrimizin bu iki büyük şairini bir arada dinlemenin zevki büyük oldu. 70 yaşındaki Fatma Oflaz da onlar kadar beğenildi. Gerek halindeki içtenliği gerekse şiirleri ile hayli ilgi topladı. Bazı kimselerde naz ısrarlı olursa çekilmez olur. O tam zamanında susmasını bildi. İkinci şiirini okuyamayacağını söylerken bile nazını değil sadece niyazını ifade etmiş oldu. Feryadî mikrofon başına geldiği zaman iki gün önce köy düğününde sabahlara kadar söyletildiği için yorgun ve sesi kısıktı. Rüyasında bile kusursuz şiirler söyleyip uyandığı vakit aynen tekrar eden bu sempatik şairden umulanı göremedik. Hiç olmasa Çin diyarındaki sevgilisi Güldane ile aralarında geçen içli aşk hikâyesini bir de kendi ağzından dinlemeyi ne kadar arzu ederdik? Ali Alkış sesi güzel, sazı güzel şiirleri ondan da güzel bir şair. Genç ama olgun. İlerde ondan çok şey bekleyebiliriz. Bize köyünden renkler, demetler, çağlıtlar getirdi. Bir saz şairine saz gerçekten lüzumlu. Saz olmayınca ağzı ile kuş tutsa olmuyor. İşte Seyit Türk... Yunus’un rengine bürünüp ilahiler söyledi, döndü aşk söyledi, dert söyledi. Bülbülü dala kondurdu ama sazı olmadığı için getirip teline konduramadı. Haydar Özdemir, onlar kadar usta şair değilse de çok güzel saz çalıyor.

Sazını göğsüne bastırıp kendinden geçiyordu. Kalbinin göğsüne vuruşu ile tezenenin tellere değişti arasında ses farkı yok gibiydi. Gecenin en genç şairi Ali Tozkoparan, çiçeği burnunda bir âşık. Önünde o kadar uzanan sanat yolları var ki, bize ancak başarılar temenni etmek düşüyor. Veysel Cehdi Kut, sessiz, sakın, kendi halinde. Şiire karşı hiçbir iddiası yok. Sadece hevesli. Hamit Şeker hakkında fazla bir şey söylenemez. Sazı iyi, şiire devam etmek istiyorsa eski âşık geleneğine uyup bir ustanın peşinden gitmesi lazım. Ancak o suretle daha emin yollara ulaşabilir.’ (Aslanoğlu,1964:20-22)

Takdimini dönemin ünlü şairlerinden Hazım Zeyrek’in yaptığı toplantıdan sonraki sosyal etkinlikler arasında yer alan bazı görüşler de gerek âşıkların gerek dinleyicilerin konuya olan sıcak ilgisini dile getirmektedir: ‘ Ertesi sabah bütün konuk ve ilgililere 59. Tümen tarafından bir çay verildi. General Fuat Doğu, özden bir konuşma ile bir gün önceki Halk Şairleri Bayramı’na ait duygularını belirtti ve teşekkür etti. Âşıklar şehirlerdeki şairlerle tanışmadılar ama ilçeleri ayrı olanlar birbirlerini daha yakından tanıdılar. Eksik veya üstün yönlerini ölçebildiler. Bir ara General Doğu’nun kulağına eğilen Fatma Oflaz: ‘Veysel tanınmış bir firmaya benzer. Piyasaya iyi mal da kötü mal da sürse kapışılır. Biz ise dükkânı yeni açtık. Malımız en iyi cinsten de olsa çok rağbet görmez.’ diye durumunu gayet güzel ifade etti.’

Bugün için düşünceler ve görüşler çeşitli olabilir. Eğer fikirler samimi ise hepsinin de ayrı ayrı önemi var.’ (Aslanoğlu, 1964 : 23)

Bu arada taşranın kadersizliği de Aslanoğlu tarafından kısaca dile getirilmiştir. O basının böyle önemli bir sanat olayına duyarsız kalmasını acı acı eleştirir:

‘Bayram yapılabı çok günler geçti. Başka illere nasip olmayan bu çalışmanın akislerini, İstanbul ve Ankara gazetelerinde boşuna arayıp durduk. Bırakın etraflı bir eleştirmeyi üç beş satırlık bir habere bile rastlayamadık. Yoksa yapılan bu iş, âdi bir zabıta vakasından veya üçüncü derecedeki bir sinema yıldızının günlük hayatından daha mı az ilginçti?’ (Aslanoğlu, 1964 : 23-26)

Yazının üst kısmında da bahsedildiği gibi bayrama katılamayan şairler de vardır. Aslanoğlu katılamayanların isimlerini şöyle sıralamaktadır:

‘Bazı şairler II. Sivas Halk Şairleri Bayramı’na katılmayı candan istiyorlardı. Bir kısmı o günkü özürleri sebebiyle bulunamadılar. Bir kısmı da geldi fakat gününde yetişemediler. Bayram birkaç gün devam etmiş olsaydı, elbette ki zahmetleri boşa gitmeyecekti. Bundan dolayı birkaç satırla da olsa onların da isimlerini anmak, mutlaka yerine getirilmesi gereken bir ödev.’

- Emsalî
- Meftunî
- Seyit Yalçın
- Halil soylu
- İlhamî

Acaba Sivas’ta âşık sayısının fazla olmasının nedeni nedir? Neden Sivas ‘âşıklar yatağı’ olarak bilinmektedir?

Sivas’ta iki defa 1964’te ayağa kaldırılan âşık toplantıları kısa bir süre sonra Konya’da başlatılan bir heyecanla yepyeni bir boyut kazanır ve günümüze kadar sürüp gelen ‘Türk Âşıklar Bayramı’ geleneğinin temelini atılmasına öncülük eder.

Konya Kültür ve Turizm Derneği’nin başkanı şair ve aynı zamanda Fezaî mahlasıyla şiirler yazan Fevzi Halıcı’nın çabalarıyla ilk Türk Âşıklar Bayramı 7-9 Ekim 1966 tarihleri arasında gerçekleştirilir. Sivas’ta başlatılan ancak tekrar edilmeyen bayram geleneğinin Konya’da sürekli hale gelmesi Âşık Edebiyatı araştırmalarımız için önemli bir olaydır. Bu sebeple Konya’daki ilk bayram hakkında birkaç cümleyle de olsa konuya eğilmek istiyoruz. Bayram üç dalda gerçekleştirilmiş ve ilk olması sebebiyle sınırlı sayıda âşık katılmıştır.

1. Atışma Dalı.
2. En Güzel Memleket Türküsü Dalı.

3. En Güzel Memleket Şiiri Dalı.

Bu dallardan bazılarına birden fazla âşık layık görülürken; bazı dallarda da hiçbir âşığa ödül verilmemiştir. Mesela: Atışma dalında birincilik üç âşığa, memleket türküsü ve memleket şiiri dalında ikincilikler ikişer âşığa layık görülmüştür. Buna karşılık atışma dalında hiçbir âşığa ikincilik verilmemiştir. Bu ilk bayramın jürisini ülkemizin önde gelen yazar, şair ve araştırmacıları oluşturmuştur:

Sadi Yaver Ataman, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Kabaklı, İhsan Hınçer, Cahit Öztelli, Mehmet Önder ve Fevzi Halıcı.

Toplantı daha sonraki yıllarda 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nı da içine alacak şekilde ekim aylarının son haftasına alınmıştır. Üçüncü bayramdan sonra muamma dalı eklenmiştir. Jüriye bazı âşıklar (Veysel, Âşık Efganî, Âşık Müdamî) alınmıştır.

Kişilerdeki nitelikler irsi ve sonradan kazanılanlar diye ayrılır. Genetik yolla bir nesilden başka bir nesle geçen özellikler irsi nitelik denir. Örneğin baba iyi bir aşçı ise oğlu da iyi bir aşçı olabilir. Ruhsatî'nin oğlu Minhacî'nin de âşık olması gibi.

Ancak bazı durumlarda âşıklık özelliği oğulda değil de torunda çıkabilir. Mesela Sefil Selimi'nin altı çocuğu da âşık değilken torunu Sadullah Selimî saz çalar ve şiir söyler. Diğerleri ise hayata bağlı olarak öğrenilen yeni bilgilerdir. Bunların yanında bazı insanlar çocukluklarından itibaren saza ve şiire meyilli olurlar.

Sivas'ta âşık sayısının fazlalığının önemli bir nedeni de 'çevre' faktörüdür. Sivas yüzyıllardır farklı devletlerin himayesinde bir kültür-eğitim şehri olmuştur. Âşıkların âşıklığa başlamaları çeşitli sebeplerden olmuştur. Bunlar:

1. Çıraklık.
2. Usta malı şiir söyleme ve başka âşıklardan etkilenme.
3. Türkülü hikâye dinleyerek ve okuyarak yetişme.
4. Sazlı-sözlü ortamda yetişme.
5. Rüya sonrası âşık olma.
6. Manevi etki sonucu âşık olma.

7. Dert- sevdâ sebebiyle âşık olma.
8. Ruhi depresyon sonucu âşık olma.
9. Milli duyguların coşmasıyla âşık olma ve diğer sebepler.

(Kaya, 1994 : 39)

Her toplum kendi geleneğine bağlı kalmak ve onu korumak zorundadır. Ancak radyo, televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçları bu geleneği azaltmaya ve çözülme meydana getirmeye başlıyor.

Sivas Türkiye’de folklor zenginliği bakımından önde giden iller arasındadır. İlde pek çok unsur hâlâ devam etmektedir. Âşık Edebiyatı’nda yüzyıllardır yaşatılan geleneklerden biri de çıraklık yetiştirmektedir. Çeşitli mesleklerde de bu gelenek devam etmektedir. Usta, bu işe eli yatkın bir genci çırak olarak seçer, ona öğreneceklerini öğretir, mahlasını verir. Ustanın ölümünden sonra ustanın adını da yaşatır. Alınan çırak, dışarıdan birisi olabileceği gibi ustanın kendi ailesinden de olabilir. Çırak bazen çok genç olmayıp âşıktan küçük de olabilir. Âşıkların bir kısmı önceden yaşamış bir âşığı kendisine usta olarak seçebilir. Bir âşık bazen birden fazla çırak da yetiştirebilir.

Kişinin karakterinin oluşumunda etrafındakilerin de etkisi olur. Gençler önceden yaşamış bir âşığa ilgi duyarak şiirlerini ezberleyebilir. Zamanla kendisi de şiir söylemeye başladığında mahlasını alır. Şiirlerinden örnekler aldığımız Âşık Ali İzzet Özkan, Agâhi ve Kemter’e ilgi duymuş, şiirlerini ezberlemiştir.

Çevre ve yaşanan ortam âşığın yetişmesinde büyük rol oynar. Cumhuriyet’in ilk yıllarında canlı ve zengin bir şekilde sürdürülen âşıklık geleneği, köy odalarında bir topluluk karşısında uzun kış gecelerinde sürdürülüyordu. Bu gecelerde anlatılan halk hikâyeleri bilgi, görgü, zevk, eğlence, eğitim, dostluk, tecrübe gibi faktörler bakımından yaşamımızı anlatır. Ayrıca kişilerin âşık olmasında etkili bir faktördür. Âşık, hikaye kahramanının başından geçenleri, kendisiyle özdeşleştirip, kahraman gibi söylemeye başlar. Arzu ile Kamber, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun gibi... Mesela şiirlerinden çokça faydalandığımız Âşık İsmetî’nin hikâyesi ve çıkışı şöyle anlatılır:

İsmetî, Isparta’da askerlik yaparken bir gün arkadaşlarıyla salatalık yerken tuz lazım olur. Tuz istemek için bir eve gider. Kapıyı bir kız açar. Bu, yıllardır İsmetî’nin hayaline yandığı güzeldir. İsmetî, ‘Kapı Güzeli’ adını verdiği bu güzeli bir daha görmemiş, ona o gün bugün onun aşkından ilham alarak pek çok şiir yazmıştır. Hatta İsmetî buradan hareketle kısmen hayali konulara da yer vererek ‘Âşık İsmetî ve Kapı Güzeli’ adlı bir hikâye geliştirmiştir ve bunu 1990’da bastırmıştır. (Kaya, 1994 : 53)

Âşık Edebiyatı’nda sazın önemli bir yeri vardır. Toplum sazı olmayan âşığı âşık olarak görmez. Türkiye’nin pek çok yerinde yüzyıllar boyunca çeşitli vesilelerle saz-söz meclisleri düzenlenir. Sivas da bu yörelerden biridir. Düğünlerde, kahvelerde olduğu gibi...

Rüyanın bugüne kadar tam bir tarifi yapılamamıştır. Ancak bir kimsenin uyku esnasında zihninde geçirdiği hayal dizisidir, denilebilir. Âşık Edebiyatı’nda âşık, rüyasında, bir güzele âşık olmakla beraber, bu özelliklerini rüyada da öğrenebilir. Böylece sade bir kişilikten sanatçı kişiliğe geçer.

Rüyada bade içme, genellikle şehir hayatından uzakta yaşayanlarda görülür. Er dolusu bade denilen durumda âşık: sevdiği için mücadele eder. Pir dolusu badede ise sevgilisi için dağ bayır dolaşır, birçok çileye maruz kalır. Öylelerine ‘badeli âşık’ veya ‘halk âşığı’ denir. Âşık , rüyada bade içtikten sonra uyandığında başka hisseder kendini.

Allah sevgisi, beşeri aşk; saz çalabilme, şiir söyleyebilme gibi meziyetler yükler âşığa. Bade içme şekilleri anlatılanlara göre şöyle sınıflandırılabilir: pirlere verdiği badeyi içme, pirin elinden lokma yeme, pirin gösterdiği kıza âşık olma, uzatılan boş kadehi alma, bir kızın elindeki badeyi içme, peygamber veya bir din ulusuyla beraber alma, hasta iken pirlere görüp etkilenme gibi...

İnsanlar için bazı faktörler manevi yapısını olumsuz yönde etkiler. Kaza, yangın, ölüm, gurbet gibi dert çekenler vardır. Dertli insanlar teselli olmak için ya da derdini hafifletmek için birtakım şeylere başvurmuşlardır. Bazıları bu dertleri birine anlatarak, bazıları yazarak rahatlar. Sivas yöresinin âşıklarından bir kısmı âşık oluşlarını derde bağlamaktadır. Sosyal motif olarak ele aldığımız çileli bir hayat geçirme, ölüm ve ayrılık gibi konular âşıkların âşık olma sebepleridir.

Sevda, aşk ve sevgi anlamına geldiği gibi aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık olarak da bilinir. Sevda bir ateşten gömlek olarak nitelendirilir.

Sevda ölümün yarısı gibidir. İnsan bir kez sevdalandı mı eski sakın halinden eser kalmaz. Sevdiğini sevip de alamamak motifi incelediğimiz pek çok şiirde karşımıza çıktı. Bu durumdaki bir genç, halk hikâyelerindeki gibi sevda sebebiyle şiirler söyler. Yazdığı şiirlerle kendini rahatlatır. Şiirlerinin çoğalmasıyla ve bunu saz eşliğinde söylemesiyle o da âşıklar zümresine bir adım daha yaklaşır ve kendini onların arasında bulur.

Kişilerde millî kültür unsurlarına bağlılık derecesi farklı farklıdır. Kimileri buna kayıtsız kalırken, kimileri aşk derecesinde ilgi duyar. Vatan, millet, gazilik, şehitlik gibi sosyal motiflerini incelediğimiz âşıklar bu duygularla coşmuş ve şiirler yazmıştır.

Sivas'ta âşıklık geleneğine adım atan âşıklar yukarıdaki belirtilenler dışında başka özel sebeplerle de şiire başlamışlardır.

Âşıklığa başlamak için gerekli şartlar ise, yeteneğin gerekliliği , gerekli şartların yerine gelmesi, çevrede kültür birikiminin ve bu durumların geçerli olmasıdır. Âşıklık geleneğinin canlı olarak yaşadığı ve yaşatıldığı Sivas'ta elinde sazı, dilinde sözü, köy köy dolaşıp kendine rakip arayan, şiirleriyle toplumu peşinden sürükleyen, aşkı uğruna dağ bayır dolaşıp, yanan bir genci âşık olarak yetiştiren pek çok âşık vardır.

Cumhuriyet dönemi Sivas âşıkları incelenirken belli başlı âşıkların şiirlerine bakıldı. Bu da âşıklık yapı ve fonksiyonunun önceki yıllara bakıldığında değiştiğini ve bir nebze de olsa azaldığını gösteriyor.

Sivas'ta âşıklık geleneğinin en önemli unsurlarından biri de 'mahlas alma'dır. Divan ve Halk Edebiyatı'nda mahlas kullanma geleneğe bağlı bir durumdur. Divan Edebiyatı'nda mahlas 'taç beyit'te verilirken; Halk Edebiyatı'nda son dörtlükte kullanılır. Âşıklar dilinde buna 'tapşıрма' denilir. Şairlerin mahlas kullanmaları çok eskilere dayanır. Âşıklar, başlangıçta şiirinin kendisine ait olduğunu göstermek maksadıyla mahlas kullanmış, sonraları bu bir gelenek haline gelmiştir. Âşıklar mahlaslarını çeşitli yollarla alırlar. Bunlar:

1. İsim ve soy isimlerle ilgili mahlaslar.
 - İsmi mahlas kabul etme.

- İki ismi mahlas kabul etme.
 - İsme –i eki getirilerek mahlas kullanma.
2. İsmin başına sıfat getirerek mahlas kullanma.
 3. İsmin sonuna sıfat getirerek mahlas kullanma.
 4. Soy ismin mahlas olarak kullanılması.
 5. Soy ismin başına ve sonunu sıfat getirilerek mahlas kullanma.

(Kaya, 1994: 85-86)

Ayrıca isimlerin dışında rüyada mahlas alma, gerçek hayatta mahlas alma, kundaktaki çocuğa mahlas verme, âşığın kendisi tarafından mahlas alma, çevrenin etkisiyle mahlas alma gibi türler de vardır. Mahlas kullanmayan âşıklar da vardır. Bunu âşıklığı meslek olarak kabul etmedikleri, nadiren şiir yazdıkları ve kendilerini toplumdan saklamalarına bağlanabilir.

Sivas'ta Âşıkların bir kısmı sonradan mahlas değiştirmiştir. Şiir söylemeye başlayan âşıklar, ilk mahlaslarını beğenmeyerek yeni mahlas arayışlarına girebilirler. Bazıları ise şiirlerinde tek mahlasla yetinmeyerek inanç, karakter gibi nedenlerden dolayı başka bir mahlas kullanmayı düşünmüşlerdir. Edebiyatımızda ortak mahlaslı pek çok âşık vardır. Zamanla birbirine karışan şiirler yüzünden bazıları mahlaslarını değiştirmiştir.

Sonuç olarak Türk kültür hayatında yaygın olan mahlas alma geleneği Sivas'ta da çok boyutlu olarak kendini göstermiştir. 'Cumhuriyet Dönemi Sivas Âşıklarında Sosyal Motifler' isimli çalışmamızda önce Sivas'ta âşıklık geleneğini vererek başladık. Bu kültür ve sosyal yönden zengin olan şehrin 'Âşıklar Yatağı' olarak adlandırılması ve çok sayıda âşık yetişmesinin sebeplerini verdik.

I. SİVAS ÂŞIKLARININ ŞİİRLERİNDE SOSYAL MOTİFLER

A. GURBETLİK VE HABER ALMA

Gerek diyar diyar gezip nazlı yâri ya da sunayı bulmak gerek ekonomik sıkıntılar yüzünden pek çok şair vatanını, sılasını bırakıp bir yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. En çok karşılaştığımız motif elbette ‘gurbetlik’ oldu. Hangi şairin şiirlerine el atarsanız hemen hepsinde karşımıza gurbet motifi çıkıyor.

İncelediğimiz âşıkların hemen hemen hepsinde gurbete gitme, özlemler, sıla hasreti gibi konulara sık rastladığımız için okuduğumuz bütün şiirlerin özü olduğuna inandığımız Âşık Zakirî’nin ‘Gurbette’ adlı şiirinin tamamını önce vermek istedik.

*Sıladan ayrıldım, görünmez dağlar,
Pederim ah çeker, validem ağlar.
Gelin helalleşek hastalar, sağlar,
Yine düştü benim yolum gurbete.*

*Ayrılık sinemi ateşe yaktı,
Hasret zincirini boynuma taktı.
Bacım kardaş diye yoluma baktı,
Bilmem nasıl olur hâlim gurbette.*

*Ayrıldım sıladan hiç yüzüm gülmez,
Derin düşünürüm kimseler bilmez,
Attığım mektubun cevabı gelmez,
Korkarım solacak alım gurbette.*

*Çıkar mı içimden vatan acısı,
Girdi içerime hasret sancısı,*

*Ellerin geliyor gurbet yolcusu,
Anladım kalacak ölüm gurbette.*

*Zakirî'yim kaderime ağlarım,
Tuna seli gibi çoştum çağlarım,
Gazel döktü soldu yeşil bağlarım,
Kırıldı kollarım, belim gurbette.*

(Ayrall, 1996: 26)

Sivaslı şairlerin üstadı Âşık Veysel'in pek çok şiirinde gurbetin hüznünü görüyoruz.

*Ah belimi büken oldu
Gurbet bana diken oldu
Altı aydır mekan oldu
Dedi Kırkız Dağı benim.*

(Alptekin, 2004: 173)

Veysel'in de belirttiği gibi diken güle rahatsızlık veriyor, gurbet de insana...

*Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada, dağda, çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece*

(Alptekin, 2004: 152)

Yukarıdaki dörtlükten anladığımız kadarıyla Veysel kırk dokuz yıl gurbet acısı çekmiştir.

*Yine düştüm dilden dile
Göz yaşlarım sile sile
Attı beni gurbet ele
Yerim beni beğenmedi.*

(Alptekin, 2004: 160)

Her acının ardından gözyaşı dökülür ancak gurbette daha fazla oluyor.

*Kısmet beni diyar diyar
Dolandırır bilmem ne var
Veysel oldu candan bizar,
Uyanmadı kara bahtım.*

(Alptekin, 2004: 171)

Âşık Veysel bu dördlüğünü ise canından usanan ve yerini yurdunu bilmeyenler için yazmıştır.

*Veysel'in derdinin yoktur ilacı
Gurbetin dertleri acıdır acı
Biz gidelim sizler olun duacı
Döküp göz yaşların silen elveda.*

(Alptekin , 2004: 189)

Sivas'ın yetiştirdiği önemli isimlerden biri olan Âşık Ali İzzet, 70'li yıllarda Almanya'ya giden işçileri ve arkada kalanları alttaki dördlüğünde dile getirmiştir:

*Sordum o geline, eşim yok dedi,
Almanya'da işçi derdim çok dedi.
Üç yavrum var amma hasta bak dedi,
Şu yaşlı gönlüme matem getirdim.*

(Özkan, 1969: 118)

Aynı âşığımızın özlemini, hüznünü, memleketinin güzelliğini, ayrılık acısını başka şiirlerinde şöyle dile getirmektedir.

*Gece gurbet, gündüz gurbet, yıl gurbet
Gurbet bana ben gurbete alıştım.*

Akşam ağıt, sabah ağıt, ne hikmet

Firkat bana ben firkate alıştım.

(Özkan, 1969: 80)

Ulaşımın şimdiki gibi rahat olmadığı önceki yıllarda gurbete çıkanlar da geride kalanlar da uzun ayrılıklar yaşırdı. Bu nedenle şimdiki türkülerde bile bu durum özellikle dile getiriliyor ve dağlar aşılıp gidiliyor ancak sıra sıra dağlar insanlara yol vermiyor.

‘Derdime dermansın dağlar’ veya ‘Dağlar seni delik delik delerim’ gibi sözler dökülüyor dillerden. Zara ilçesi’nde doğan fakat şiirlerine çok rastlayamadığımız Âşık Adem Öztaş dağları geçilemez bir demir perdeye benzetmektedir.

Demir perde oldu dağlar araya,

Gitmek istiyorum, yol bozuk bozuk.

(Ayrıl, 1995: 8)

İnsanlar mecburiyetten olsa gerek yaşamlarında gurbetliğe de alışıp seneler sonra vatanlarına dönüyorlar. Ağlasalar da fıraklara alışıyorlar.

Sarı çiğdem mor menevişe kokuyor,

Yaylamızda yeşil suna şakıyor.

Şimdi garip anam yola bakıyor,

Bugün bizim köye yetişin kuşlar.

(Özkan, 1969: 109)

Özkan kendisi gurbetteyken annesinin neler hissedeceğini ve yollarda oğlunu bekleyeceğini yazmıştır.

Vatan hasreti, yâr hasreti,

Herkese cennettir öz memleketi.

Hiçbir âşık benim gibi gurbeti,

Gezmedi dağ, bayır, çöl kara bahtım.

(Özkan , 1969: 116)

‘Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş.’ Sözünü doğrulayan bir dördlük yazan Özkan, herkesin memleketi kendisine cennettir, diyor.

Gurbete çıkan ve uzun süre dönemeyen insanlar memleketlerindeki en ince noktayı bile hatırlayıp zaman zaman özlerler. Âşık Hasan Hüseyin Şenel ‘Unutmadım Ben’ isimli şiirinde neleri unutmamış ki...

*Bizim köyün toprağını taşıyı,
Sevgili yâr yine unutmadım ben.
Tarlada yediğim ayran aşını,
Sevgili yâr yine unutmadım ben.*

*Büyük odalarda toprak sekiyi
Dudu dilden çıkan yanık türkiyü
Değeri bulunmaz boğma rakıyı
Sevgili yâr yine unutmadım ben..*

özlemleri dile getiren Âşık Hasan Hüseyin Şenel, memleketine has özellikleri de şiirinde vermeyi unutmamıştır.

*Çiğdem çiçeğini kenger ıskını
Yıkmadım bağrımdan sıla köşkünü
Bülbüllerin güle olan aşkını
Sevgili yâr yine unutmadım ben.*

(Öztürk, 1974: 13)

Türkiye’den Hollanda’ya ilk kez giden işçilerden biri olan pek çok kez yurtdışına çıkan ve orada ikamet eden Sefil Selimi, ‘Yalınkat’ isimli incelediğimiz kitabında gurbeti yaşayan birisi olarak şiirler yazmıştır.

İnsanlar vatanlarının ve sevdiklerinin değerini onlardan uzaklaşınca anlıyor. Âşık Sefil Selimi’nin dördlüğünde olduğu gibi:

*Vatan bende ben vatanda tam oldum,
Hasretiyle gırtlığaca gam oldum.
Vatan için can verdikçe gam doldum,
El yurdunu bir puluyla değişmem.*

(Günbulut, 1978: 95)

Hasretlik ve özlem o kadar acı veriyor ki insana şairlerimiz benzetme (teşbih) sanatını ustalıkla kullanarak neler yazmamış.

Sivaslı bir diğer âşığımız Âşık Atıf:

*Hasret denilen ejderin,
Yirmi yıldan beri,
Ciğerime saplanan,
Tırnakları bilendi derken*

(Ayrıl, 1995: 28)

Kendisini bir kuşa benzeten Aydener Aydın isimli Ekincioğlu köyünde doğan başka bir Sivaslı Âşık, şiirinde gurbetin ve sevdiğinden ayrılmanın verdiği hüznü şöyle dile getirmektedir.

*Öyle bir sevda ki yıktı sinemi,
Ayrılık denen bir yoza düştüm.
Felek vurdu yıktı gönül hanemi,
Yaralı bir kuş gibi dala düştüm.*

(Ayrıl, 1995: 15)

İster yurt içinde olsun ister yurtdışında olsun köy özlemi zaman azman şairleri sitemlendirmiştir. Âşık Kuddusî'nin dediği gibi:

*Ayrı düştüm vatanımdan elimden
Ne haldesin diye soran olmadı.*

(Ayrıl, 1995: 59)

Özellikle Sivas'tan ayrı kalan âşıklarımız gittikleri yerlerden ya Sivas'ın özledikleri güzelliklerini ya da memleketlerine olan özlemlerini dile getirmişlerdir.

Eseri de hem aşk acısını hem de gurbet hüznünü bir arada ele alan âşıklarımızdandır. Kavuşmaz yollarım sana diye sevdiğine, gurbette gece gündüz haram bana diye kendine karşı şiir söylemiştir.

*Gurbetin gecesi gündüzü haram,
Yâr Sivas'tan ayrı kaldım kalalı,
Zalim derin vurdu kapanmaz yaram,
Derdini sineme aldım alalı.*

(Sevindik, 1998: 49)

Gurbete çıkanların genel düşüncesi bir an evvel geri dönmektir. Aşağıda verilen Âşık Efganî'nin şiirinden alınmış dörtlük tüm şairlerin ortak fikridir.

*Gönül ne beklersin gurbet elde,
Gidelim sılaya gayri yaz gele,,
Açıldı laleler, susam bülbüller,
Dağlar kemha giymiş, allı yaz geldi.*

(Ayrıl, 1995: 12)

Kış aylarında çalışıp yazın memleketlerine dönen pek çok vatandaşımız var. Yukarıda da belirtildiği gibi dağlar çiçek açtığına dönme arzusu daha da güçleniyor.

Gurbet için dili ayrı, dişi ayrı, dini ayrı derler. Âşık Tabibi bu duygularla (gariplikle) :

*Ahuzar eylerim lakin duyulmaz
Gurbet elde cenazemiz yuyulmaz.
Derdim gayet çoktur bir bir sayılmaz,
Çıkmıştı seksen doksana bülbül*

(Ayrıl, 1994: 63)

diye kaleme almış dörtlüğünü.

Bilindiği gibi ıssız evlere, viranelere baykuşlar konar. Halk arasında uğursuz olarak bilinir bu kuş türü hep anlatılır: göç edenler ya da arkasında yaşlı bir atasını bırakıp gurbete çıkanlar geri döndüklerinde baykuş konmuş viranelerle karşılaşp üzülrler. İşte bu sosyal motif de âşıkların şiirlerinde yer almıştır. Geçmiş zamanlarda günümüzdeki gibi haberleşme o kadar kolay değildi. Bu nedenle insanlar birbirlerinden uzun süre haber alamazlardı. Ölüm de düğün de geç duyulurdu.

Âşık Ali İzzet, aşağıda verdiğimiz şiirinde muhtemelen varıp geldiği sılasında hüzünlenip, eski günlerini arar olmuştur.

*Felek bir top attı yıkmuş evlerim,
Görölmüyor hep mi ölmüş sağlar hey.
Karakuşlar bozmuş şen yuvalarım,
Hani benim yavrularım dağlar hey.*

Bazı âşıklar sevdiklerini arkada bırakıp gurbete çıkanlar için iyi de düşünmemişler ki onların yaptıklarını belki de garipseyerek Ahmet Turan Yılmaz gibi şu dizeleri dile getirmişler.

*Akılsız insanların ocağı söner,
İssız kalan şu köylere bakın.*

(Ayrat,1995: 9)

Elbette uzun ayrılıklardan sonra ne komşu ne akraba ne dost kalır sılada. Zaman değıştiği gibi mekân da değışir.

*Ağ odalar ıssız kalmış yatıyor,
Ne bir ses var ne de ocak tütüyor.
Sarı bülbül susmuş baykuş ötüyor,
Harap olmuş o bahçeler bağlar hey.*

(Özkan, 1969: 127)

Başka bir şiirinde aynı âşık:

*Kader beni kabdan kaba aktardı
Kosa idi bu dert bana yeterdi.
Evvel bağımızda bülbül öterdi,
Şimdi baykuş konu harlı çıktı.*

(Başgöz, 1979: 64)

Gürünlü Sefil Gülhani baykuşu Ali İzzet gibi evlere konmasıyla değil; kendisini viraneye benzeterek kullanmıştır.

*İçin için bağrım yandı,
Talihim tersine döndü.
Dallarına baykuş konu,
Öttü diye ağlıyorum*

(Nasrattınoğlu, 1976: 36)

Kendini baykuşa benzeten âşık gibi bazen gurbetlik insanın içinde yaşanabiliyor.

Arkada anasını, babasını, eşini, çocuklarını, yakınlarını bırakıp gurbete gidenlerin geçmişte tek iletişim aracı günlerce gelmeyen, gitmeyen mektuplardır.

Mektupların şiirlerde önemli bir yerinin olduğunu söylemek mümkün. Gurbet ve mektup motifi birbiriyle iç içedir.

Gurbet çeken Âşık Veysel'in şiirinden alınmış aşağıdaki dörtlüklerde mektubun önemi, haber almanın zorluğundan bahsediliyor.

*Yeni mektup aldım gül yüzlü yârdan,
Gözletme yolları gel diye yazmış.
Sivralan köyünden bizim diyardan,
Dağlar mor menevşe gül diye yazmış.*

*Eğlenme gurbete yayla zamanı,
Mevlayı seversen ağlatma beni.*

*Benek benek mektuptadır nişanı,
Gözyaşım mektupta pul diye yazmış.*

(Alptekin, 2004: 257)

Kendini baykuşa benzeten âşık gibi bazen gurbetlik insanın içinde yaşanabiliyor.

Arkada anasını, babasını, eşini, çocuklarını, yakınlarını bırakıp gurbete gidenlerin geçmişte tek iletişim aracı günlerce gelmeyen, gitmeyen mektuplardır. Mektupların şiirlerde önemli bir yerinin olduğunu söylemek mümkün. Gurbet ve mektup motifi birbiriyle iç içedir.

Veysel gibi özürlü olan ya da okuma yazma bilmeyen âşıklar veya başka insanlar önceleri mektuplarını başkalarına yazdırır, okuturlarmış. Veysel bu durumu şiirinde şöyle dile getirmektedir:

*Al kâtip kalemi yaz bu selamı,
Mektup yâre selamım ulaştır.
Bir yâr için terk eyledim sılamı,
Mektup yâre selamımı ulaştır.*

(Alptekin, 2004: 248)

Mektuplar her zaman gurbetten vatandakilere yazılmıyor. Geride kalıp yol gözleyenler de çareyi mektup yazmakta buluyorlar ki Sefil Selimi:

*Bazı elemdeyim bazı yastayım,
Sen gideli çok dert çektim hastayım,
Bugün dedim mektup yazım isteyim,
Sevgin bedenimden çekilmeden gel.*

(Günbulut, 1978: 77)

diye yazmıştır.

Aşağıda Sivaslı Âşıkların mektup üzerine yazdığı şiirlerden motifler yer almaktadır.

Âşık Sefil Gülhanî, beklediği haberi:

*Gitsem olmuyor,
Mektup salmıyor
Kervan gelmiyor,
Yola bak yola.*

(Aslanoğlu, 1975: 7)

şeklinde ifade etmiştir. Geçmişte insanlar şimdiki gibi istedikleri yerlere her an vasıta bularak gidemiyorlardı. Bu nedenle ulaşım ve haberleşmek çok zordu. Hayattaki bu sıkıntılar da zaman zaman şiirlere yansımıştır.

Mektup bekleyen ancak alamayan insanlar bazen sitem eder karşı tarafa. Hele bu haber bir ömür boyu gelmeyecekse o daha kötü bir durum. Eserî beklediği haberi alamamanın sınırı ve hüznüyle doğrudan bu motifimizle ilgili olarak ‘Yollamıyor ki’ adlı şiirini dile getirmiştir.

*Bilmiyon mu dost aşkınla yanarım,
Vefasız bir haber yollamıyor ki,
Ben doğdum doğalı adın anarım,
Vefasız bir haber yollamıyor ki.*

*Havada güvercin eşsiz uçar mı,
Kavuşmadan bu dünyadan göçer mi,
Seven sevdiğinden hiç vazgeçer mi,
Vefasız bir haber yollamıyor ki.*

(Sevindik, 1998: 82)

Zaralı Halil :

*Bir bulut kaynıyor Sivas elinde,
Ucu telli mektup geldi yârimden,
Karlı dağlar ne olur,
Asker ağam gelse yarelerim ey'olur.*

(Acar, 1974: 6)

diyerek asker mektubundan,

*Bir tel verdim Diyarbakır valiye,
Haber gelir çarşambaya salıya,
Ben ağlarım doktor ağlar,dert ağlar,
Laleler, sümbüller ne güzel ağlar.*

(Acar, 1974: 7)

Zaralı Halil'in yukarıdaki dörtlüğünde ise telgrafın kullanıldığını anlıyoruz.

Arkada bekleyenler için en acı durum ne şekilde olursa olsun haberin kesilmesidir. Mektupların arkası kesilince hüsrân uğranır. Son motifi Âşık Derviş Feryadî'den alıyoruz.

*Posta gözlemeyin mektup kesildi,
Anamın gözleri yoldan üzüldü,
Meğer alnımıza böyle yazıldı.
Öldü demen gençliğime yazıktır*

(Aslanoğlu, 1974: 11)

Aziz mahlasını kullanan Aziz Üstün, sevdiğine yazdığı mektubu bir başkasına verip ona götürmesini istiyor. Gelecek bir selamın sadece o mektupta saklı olması geçmiş yıllarda mektubun önemini daha da artırıyor olmalı ki âşık, mektubunun iyi saklanması ve bir an önce yerine ulaşmasını istemektedir.

*Alın şu mektubu o yâre verin,
İyi saklan kanadınıza sarın.
Uzun boylu kara kaşlıyı görün,
Bir saat yanında durmaz mısınız?*

(Ayrall, 1995: 15)

Bundan birkaç sene evvel mektup önemli bir haberleşme aracıydı. Telefonlar, bilgisayarların yaygın olmadığı dönemlerde haftada bir gelen postacının yolları sabırsızlıkla beklenirdi kapı önlerinde. Şimdi yine postacılar var ancak getirdikleri fatura ve banka kâğıtlarından başkası değil. Mustafa Yalçın isimli âşığın alttaki dörtlüğünden anladığımız, gurbette ailesinden haber bekleyen birinin postacıdan ümitlenmesidir. Yaşanmış olayların da dile getirildiği bu şiirlerden pek çok motif aldık. Etkileyici de bulduğumuz motifi veriyoruz.

*Ağlar şu gözlerim yollara bakar,
Bana bir mektubun yok mu postacı?
Belki nazlı yârdan bir haber çıkar,
Yavrularım aç mı tok mu postacı?*

(Ayrall, 1995: 50)

Mektupların ve telgrafın sık kullanıldığı dönemlerde yazılmış bu şiirler motif açısından zengin. Günümüz teknolojinizi göz önüne alırsak bu ve benzeri konularda yazılmış en güzel örnekler verildi. Değişen yaşam koşullarıyla beraber halk edebiyatı türlerinin konuları da güncelleşip farklılaşmaktadır

B. SEVGİLİYE, YÂRE DAİR

Âşık Edebiyatı'nın en önemli unsurlarından biri de 'Bade İçme'dir. Âşıkların bazıları rüyalarında görüp hayatta aradıkları sevgililerine; bazıları hayal ettikleri güzellere nice şiirler yazmıştır. Âşıkların hayat hikâyeleri ve şiirlerindeki sosyal motifler incelendiğinde bu çileli hayatlarında sevgiliye ulaşma, onu düşünme gibi duygular bir nebze de olsa onları mutlu kılmaya yetiyor.

Bu motifimize Âşık Zakirî'nin bir güzeli çok güzel tasvirlerle anlatan 'Güzel' adlı şiiriyle başlamayı uygun gördük.

*Seherde uğradım, ben bir güzele,
Taramış zülfünü, olmuş tel gibi.
Bir bakışta aklım aldı başımdan,
Ağzı şeker, dudakları bal gibi.*

*Ahu gözlüm, görmek isterdim seni,
Merhamet kıl, yakma ateşe beni.
On sekizi tekmi eylemiş sini,
Kaşlar kara, yanakları al gibi.*

*Helkesini aldı, indi pınara,
Sallanış beni düşürdü, zara,
Aman güzel yaktın sen beni nara,
Uzun boylu fidan gibi dal gibi*

*Dedim 'Aman nerelisin, necisin?'
Hem anamsın hem Zakir'e bacısın.
Derdim çoktur, gören bana acısın.
Gözlerinden akar yaşı sel gibi.*

(Kaya, 1996:32)

Sivaslı âşıklardan Veysel, bilindiği gibi âmâdır. Ancak şiirlerine bakıldığında görüyoruz ki Veysel güzeli gönülden sevmiştir. Aşağıdaki farklı şiirlerden alınmış dörtlüklerde sitem, kavuşma arzusu, sevgi gibi pek çok motif bir arada bulunmaktadır.

*Çalıp eğlenmezsem saz neme gerek,
Her güzelden birer hisse umarsın.
Her türlü nesneye âşıksın gönül,
Gülüp oynamazsam kız neme gerek.*

(Alptekin, 2004: 209)

*Her sabah her sabah suya giderken,
Yâr yolunda toprak olsam toz olsam.
Bakıp dört köşeyi seyran ederken,
Kara kaş altında ela göz olsam.*

(Alptekin, 2004: 217)

Bu kadar canlı tasvirle ve bu söz sanatlarını kullanarak Veysel, henüz başlamamış bir aşktan söz ediyor. Beğenilerini dile getiren Âşık, alttaki dörtlükte bir sitemden söz ederken bu sevdadan kendine de pay çıkarıyor.

*Güzelliğin on par'etmez,
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman,
Gönlümdeki köşk olmasa.*

(Alptekin, 2004: 151)

Âşık Veysel, ayrılıkları, terk etmeleri, yabancılaşmayı da konu olarak seçmiştir.

*Hesapsız haftalar aylar geçiyor,
Evvel benim idi şimdi kaçıyor.
Varıp düşmanlara derdin açıyor,
Beni görüp sakınıyor el gibi.*

(Alptekin, 2004: 202)

Âşık Ekrem, herkesin kendine göre yani dengine göre güzel sevmesini belirttiği şiirinde eğer dediği gibi olmazsa ayrılıkların yaşanabileceğini de vurguluyor.

*Gönül boşa gezmesin avare,
Gel gönül sen dengini ara.
Olmaya ki sevdiğini eller sara,
Sonra düşmeyesin figana zara.*

(Ayrat, 1995: 24)

Hangi dönemde hangi bölgede yaşarsa yaşasın âşıkların hayatı çilelerle doludur. Buna en büyük etken çok sevilen sunadan ayrılmak ya da onunla hiç kavuşamamaktır. Veysel'den aldığımız son motiftteki konu da birbirlerine kavuşamayanlardır.

*Aşkın beni etti deli,
Kâh boşaldım gâhi dolu.
Candan sevdiğim güzeli,
Alam dedim alamadım.*

(Alptekin, 2004: 168)

Âşık Veysel'in bu güzel örneklerinin ardından Sivas'ta yetişmiş bir başka şairde de sevgilinin aşkıyla nasıl yanıp tutuştuğunu görüyoruz. Âşık Tabibî:

*Baykuş gibi viraneye konarım,
Gece gündüz ol süphanı anarım.
Nazlı yârin ateşine yanarım,
O da benim gibi yanar mı yâr yâr.*

(Ayrat, 1994: 74)

Ağa adıyla tanınan Divriğili âşık, sevdasını bir dert olarak, görerek aşağıda vereceğimiz dörtlükte hem bir medet umuyor Hakk'tan hem de az da olsa sevdiği kızı tanımlıyor.

*Ağa'nın çektiği aşk belasıdır,
Kendisini söyleten hub sevdasıdır.
Bir ela gözlünün müptelasıdır,
Derdime bir derman eyle Yarabbi.*

(Ayrall, 1995: 9)

Asıl adı Ahmet Turan Bülbul olan âşık Eserî, genlikle kış aylarında Almanya'da yaşamaktadır. Evli ve dört çocuk babası olan âşık, yurtdışına tek çıkmaktadır. Bu nedenle şiirlerinde vatan özlemi, eş özlemi ve çocuklarına karşı hissettikleri duygular hâkimdir. Eserî'nin 'Çürüttü Beni' adlı şiirinden aldığımız alttaki dörtlük duygularını açıkça belli ediyor.

*Acılı oluyor gurbet çekene,
Çekerim derdini ben bunca sene,
Yalvardım yakardım dedim gelsene,
Kara yas içine bürüttü beni.*

(Sevindik, 1998: 23)

İnsanlar birisini sevdiğinde bunu anlatmak için kelimeler bile yetmez bazen. Sevgili meşhur halk hikâyelerimizin kahramanlarından daha güzel ya da yakışıklı görünür göze. O Leyla'dır, Mecnun'dur...İşte Sivaslı başka bir âşık Ali Kabadayı'nın dörtlüğü bu duygularımıza tercüman olmaktadır.

*Lisan kâfi gelmez tarif etmeye,
Bir saçı Leyla'ya yandı bu gönül,
Karar kıldım bu ellerden gitmeye,
Boynunu bükünce kandı bu gönül.*

(Ayrall, 1995: 12)

son iki dizeden anlaşılacağı gibi sevdiğini bırakıp gitmek isteyen âşık, kızın boynunu büküp yalvarmasına karşı gidememiştir.

Duygular her zaman karşılıklı yaşanmıyor olsa gerek. Şiirlerde vefasız sevgililere rastlanılmaktadır. Âşık Tabibî kendisiyle gönül eğlendiren kıza ve kaderine aşağıdaki gibi seslenmektedir.

*Sevda seli aşk deryasın boyladı,
Gam çalgılarıyla gönül eyledi.
Zalim kader beni idam eyledi,
Bundan sonra çıksa ferman neyime.*

(Ayrall, 1994: 79)

Âşık İsmetî halk arasında kara sevda olarak bilinen dert için:

*İsmetiyim asla yüzüm gülemez,
Derdim derindedir kimse bilemez.
Yüz bin doktor gelse derman bulamaz,
Halimi görsün de ne derse desin.*

(Aslanoğlu, 1973: 18)

mısrarlarını dile getirerek hastalığına tek çarenin sevdiği olduğunu dile getirmektedir. Yaşadığımız dönemde de kara sevdaya tutulanları iyileştirmek için sevdikleri ile evlendiren kişilere rastlayabiliyoruz. Başka bir âşık Ali Metin, aşk derdiyle kara sevda misali dünyada nerde olduğunu bile unutmuş, kendini gülün etrafında dönen bülbüle benzetmektedir.

*Garip bülbül gibi ah-u zardayım,
Bağ bozulmuş gazel düşmüş gönlüme.
Âşkın durağı yok bilmem nerdeyim,
Sevdasıyla mahkum oldum ölüme.*

(Ayrall, 1995: 12)

Halk hikâyelerinde, masallarda, gerçek hayatta maşuk bazen âşığına yüz vermez, onu anlamaz ya da terk eder. En acısı da sevenin sevdiğini görememesidir. Böyle bir ruh halini Âşık Hasan Hüseyin Şenel'den öğreniyoruz.

*Niye terk eyledi yâr beni?
Yakıp viran eder ah u zar beni.
Kara günde kötü tuttu çar beni,
Dostlara derdimi dökemiyom.*

(Öztürk, 1973: 13)

Ali İzzet Özkan'ın 'Mühür Gözlüm' isimli kitabında sıkça rastladığımız sevgiliye yazılmış şiirlerden aldığımız birkaç motifi aşağıda veriyoruz.

*Ceza hapisane bize yayladır,
Âşıklara zindan cennet âlâdır.
Güzellerin aşkı başa beladır,
Hoyrat bana ben hoyrata alıştım.*

(Özkan, 1969: 71)

bu dörtlükte Ali İzzet, şu anda incelediğimiz motifi halka ve bize kendince açıklamıştır.

Bilinir ki âşıklar yazdıkları güzellemelerde sadece sevgililerini değil, gözlerine hoş gelen her şeyi yazarlar. Âşık güzel gören kişidir. Sivaslı Ali Alkış bu yalan dünyayı bakmakla doyulamayan güzel kızlara benzetmektedir.

*Nerdedir bu dünyanın kapısı?
Kimselere baki değil tapusu,
Sıra ile gelip geçiyor hepsi,
Bakmakla doyulmaz kızdır bu dünya.*

(Ayrall, 1995: 11)

Özellikle Divan Edebiyatı'nda güzel benzetmeler vardır. Mesela bülbül âşık olan; gül ise âşık olunan nazlı kıza benzetilmektedir. İzzet Özkan'ın da rastladığımız dörtlüğünde bu benzerlik dile getirilmektedir.

*Zavallı bülbülün belini büken,
Birisi uykudur, birisi diken.*

Bir güzel elinden öleyim derken,

Beni bir çirkine har yaraladı.

(Başgöz, 1979: 47)

Ali İzzet Özkan'ın başka bir şiirinden aldığımız alttaki dörtlükte sevgiliyi kıskanma motifi işlenmiştir.

Beşikte yatan kuzudan,

Hem oğlundan hem kızından.

Ben seni senin gözünden,

Sakınırım, kıskanırım.

(Ayrall, 1995: 12)

Yukarıdaki dörtlükten anlaşılacağı gibi gençlikte sevilip bir türlü evlenilemeyen kız, ilerde çocuğu bile olsa, başkasıyla da evlense aşk bitmiyor ve Ali İzzet'in de dediği gibi kızı da oğlu da olsa kıskanılır. Âşıkların şiirleri incelendiğinde en çok rastladığımız bu motifleri toplarken çeşit çeşit güzellemelelerin tadına doyum olmuyor. Cefâî adlı âşık günümüzün gençlerinin duygularını bu kadar güzel ifade ettiğinin belki farkında değildir.

Adını andıkça bana haz gelir,

Kış çökmüş gönlüme hemen yaz gelir,

Ne söylesem her söz sana az gelir,

Benim için şu cihana değersin.

(Ayrall, 1995: 19)

Sevgiliye karşı düşünülen sitemler hemen hemen her âşığın şiirinde karşımıza çıkıyor. Bazısı senin yüzünden vardım gurbete derken, bazısı da senin yüzünden ince hastalığa düştüm, şeklinde ifade ediyor duygularını. İşte Eserî de bu düşüncelerle sevdiğine sitemlerini dile getirmektedir.

Dayanamıyorum sabır ver ya Rap,

Ayaklar altına etti turap,

*Gönül sarayımı yâr etti harap,
Viran gibi çöktüm senin yüziünden.*

(Sevindik, 1998: 27)

Aynı âşık ‘Sen Olmayınca’ adlı şiirinde ise sevgilisine yalvarıyor adeta. Şiirin dörtlükleri motifimizle çok uygun olduğu için tamamını vermeyi uygun gördük.

*Geceleri hep bekledim sabahı,
Efkârım artıyor sen olmayınca.
N’eyleyim serveti, sümbülü, bağı,
Efkârım artıyor sen olmayınca.*

*Ciğerlerim alevlendi yanıyor,
Yaralarım icran doldu kanıyor,
Görenler de beni mutlu sanıyor,
Efkârım artıyor sen olmayınca.*

*Göksümde nefesim yâr sayı sayı,
Yitirdim günümü, haftayı, ayı,
Eserî istemez sensiz sofrayı,
Efkârım artıyor sen olmayınca.*

(Sevindik, 1998: 28)

Cumhuriyet dönemi Sivas Âşıklarından olan Abbas Akgül’ün bir dörtlüğü ile tüm sevdalıların yârları için düşündüklerini toparlayalım:

*Sohu dibi karımış,
Günden yana erimiş,
Otuz iki meyvenin
En tatlısı yârimiş.*

(Caferoğlu, 1994: 92)

C. EVLİLİK- EŞ VE ÇOK EŞLİLİK

Topluluğumuzda evliliğe büyük önem verilmektedir. Aile toplumun temel yapı taşıdır. Başlı başına sosyal bir müessese olan evliliklerde pek hoş karşılanmasa da ayrılıklar yaşanıyor. Nadir de olsa rastladığımız ‘eşlerden birinin aldatması’ bazı Sivaslı âşıkların şiirlerinde yer almaktadır.

Zaralı Halil, gerçekten yaşadı mı (?) bilemiyoruz.

*Mendil attım başına,
Gözüm doldu yaşına,
Kara gözlü Kıymet'im,
Kaçtı başçavuşlara.*

(Acar, 1974: 6)

derken, Âşık Veysel:

*Memlekete destan oldum,
Karım beni beğenmedi,
Eşten oldum, dosttan oldum,
Karım beni beğenmedi.*

(Alptekin, 2004: 160)

diye seslenmektedir. Kötü haber tez duyulur misali Veysel de içine düştüğü durumu memlekete destan oldum, dizesiyle dile getirmektedir.

Elbette Anadolu’nun pekçok yerinde bu bir namus meselesidir. Âşık Minhacî sevdiği ve alamadığı kız için:

*Seyr ettim gölgesi yok söğüdü,
Namus imiş yere vuran yiğidi,*

*Kimya imiş ataların öğüdü,
Almadım, almadım, almadım gitti.*

(Kaya, 1994: 27)

şeklinde bir dörtlük söyleyivermiştir.

Evliliklerde bahsettiğimiz tatsız ve hoş olmayan durumlar yaşanabileceği gibi, çok eşlilik de görülebiliyor.

Âşık Nedimî:

*İki kez evlendim, gene olmadı.
Gene bu kismete razı olayım,
Çok mu gördü iki arıyı bize,
Bal yapan bize yine olmadı.*

(Aslanoğlu, 1973: 18)

diyerek başarısız evliliklerinden söz etmektedir. Anne ve babaların boşanma tekrar evlenme gibi durumları en çok çocukları etkilemektedir. Tabibî de bu durumu anlatırken hayata biraz sitemli gibi...

Âşık Bekir ise iki evli diye bilinenler için:

*İki evlilerin rahatı yoktur,
Uyku uyumaz kaygısı çoktur.
Birini seversen çaresi yoktur,
Nöbetini şaşırma sırasına bak.*

(Ayrıl, 1995: 21)

ifadesiyle nükteli bir yaklaşımla yazmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz olaylar sadece âşıklarımızın başından geçmiş değil. Şairler kendi yaşadıkları, çevresinde gelişen olayları, etkilendikleri her şeyi şiire almıştır.

Âşık Tabibî, kendi ailesi özellikle annesinden etkilenererek:

*Felek beni yaptı oyun masası,
Üzerimden satranç damalar geçti.
Bilmem ki annemin neydi hatası?
Onun da başından kumalar geçti.*

(Ayrar, 1994: 32)

sözleriyle bu sosyal dudumu dile getirmektedir.

Ç. ÇOCUK HASRETİ VE ÇOCUK ÖLÜMÜ

Şiirlerde ayrılıkların en acısı olan ölüm üzerinde de durulur. Ölüm kimseye yakışmaz ancak hiç yakıştırılamayanlar çocuklar olmalı.

Âşıklar çocuk ölümlerine, evlat acısına ve özlemine sıkça değinmiştir. Sadece Sivas'ta değil Anadolu'nun her köşesinden bu sözler duyulur. 1918 Kağızman doğumlu Âşık Laçın Aladağlı, suda boğulmuş oğlunun arkasından:

*Yetmiş üç yılında bir Cuma günü,
Felek darbesine gelen yavru can.
Seslenmiş bir yana gitmemiş ünü,
Amansız ecelden ölen yavru can.*

*Ana demiş, baba demiş seslenmiş,
Nefesi kesilmiş, sesi kısılanmış,
Sığ altında çamurlara yaslanmış,
Sedasız yerlerde kalan yavru can.*

şiiirini dile getirmiştir. Anne her yerde anne, baba her yerde babadır. Sivaslı Âşıklarımız da evlat acısını derinden yaşamışlardır. Gürünlü Sefil Gülhanî'nin alttaki dörtlüğünden anlaşıldığı gibi Gülhanî çocuğunu daha çok küçükken sekiz aylıkken kaybetmiş. Bu acıdan olsa gerek biraz sitem de olan şiirinden bir dörtlüğü veriyoruz.

*Kanlı felek gelip beni mi buldu?
Bu kadar dertlere diz mi dayanır?
Sekiz aylık körpe kuzumu aldın.
Dağlar taşlar ağlar düz mü dayanır?*

(Aslanoğlu, 1973: 18)

Âşığın hamuru ayrılıktır. İlham,onlara yârdan ya da evlattan ayrılınca geliyor ki Sivaslı pek çok ustanın sazından ve ağzından dökülen mısralar konusu ne olursa olsun doyumsuz. Bu duyguları bu kadar samimiyetle anlatmak halkın içinden gelmekle açıklanabilir.

Âşık Tabibî eşi ve çocuğundan ayrılan birinin duygularını:

*Kalmadı hayatın lezzeti, tadı,
Eşinden ayrılan eder feryadı,
Kayıp ettim çok sevdiğim evladı,
Zaten can evimden vurgunum kader.*

(Ayrıl, 1994: 56)

Çocuksuzluk, halk arasında kadere isyan etmeden, çözüm yollarını kendi çapımızda aradığımız bir sorun. Duygu yüklü bir âşığın bu sorunu çözüp evlat sahibi olması ve ne acıdır ki onu kaybetmesi zor bir durumdur.

Âşık Ali İzzet Özkan, seslendiği yavrusuna şu dörtlüğü yazmıştır.

*Kahpe felek seni bana çok gördü,
Adak ile çerak ile bulduğum.
Felek kollarımı kökünden kırdı,
Kuzu ile kurban ile aldığım.*

(Başgöz, 1979: 58)

Sivaslı Âşıklar, çocukları hayattayken ama hastayken de bu sonu hissetmiş olmalı ki gazel ile, güz ile hayatın bitişini dile getirmişlerdir.

*Gider mi Suzanî yürekte dağlar,
Yaz bahar ayında gazelli döker.
Derde düşmüş yavrum durmadan ağlar,
Naciler bacısı ağlar da gezer.*

(Aslanoğlu, 1973: 21)

yukarıdaki dörtlükte yalnız Suzanî değil tüm ev halkı kederlidir. Bu tür şiirlerde evin direği olan baba ailesinin duygularını da dile getirmektedir.

İyi temenniler sunarız birbirimize. Babaya ve yeni doğum yapan anneye ‘Allah hayırlı bir evlat etsin’ deriz. Öyle ya her çocuk bir gün büyüüp kendi ayakları üzerine bastığında hayırlıysa ata-ana bilir; saygılı olur. Ancak hep istenen olmamış anlaşılan. Sivas’ta bazıları çocuklarından memnun olmamışlar ki aşağıdaki dörtlükler dökülmüş dillerden:

Sivas’ın ustası Veysel:

*Ne oğluna güven ne de kızına,
Doğru söylen, kulak vermez sözüne.
Yalvar yakar getiremen sözüne,
İçimde bir ateş kor belli değil.*

(Alptekin, 2004: 56)

derken başka bir şiirinde aynı konuyu şöyle işlemiştir:

*Evlattan uşaktan fayda bekleme,
Binde bir bulunur o da tekleme.
Cahil insan gül ise de koklama,
Ayvası turuncu nar belli değil.*

(Alptekin, 2004: 213)

Veysel yukarıda belirtilen iki örnekte bir nevi nasihat veriyor bir nevi de zamane ailelerdeki kopukluğu dile getirmiştir.

Halk arasında söylenen güzel bir söz vardır: ‘Oğlum oldu, özüm oldu; evlendi komşum oldu.’ diye. Ne kadar doğru ya da katılan var mı bilinmez ancak Âşık Ahmet Kaya bu sözü destekler nitelikte yazmıştır.

*Hanedanlık ettim, yedirdim nimet,
Gençlik elden gitti, kalmadı devlet,*

*Zahmetler çekerek büyüttüm evlat,
Onlar da büyüdü, el oldu gitti.*

(Demiray, 1973: 19)

Ekmeği, yemeği, sevdası, yâri ellerinde olanlar sazları ve duyguları olan şairler diyar diyar gezerler. Hem ekonomik zorluklar hem de sosyal şartlardan olsa gerek günümüzde de yurt dışında veya başka bir ilde çalışmak zorunda kalan âşıklarımız vardır. Gurbetin mesafesi olamaz, hele arkada bırakılmış çocuklar var ise...Örnek olarak önce Ali İzzet'ten bir dördlük verelim.

*Yollarım karanlık, kumlu yazılar,
Varamıyorum, küsme körpe kuzular,
Eşinden ayrılan ağlar, muzular(sızılar),
Kaldın yad ellerde dul kara bahtım.*

(Özkan, 1969: 42)

Âşık Mihmanî ise:

*Hasret mektubunu aldım elime,
Dikkat et yazdığım sözlere yavrum,
Gitmek mi istedin gurbet ellere,
Ayrılık mı düştü sizlere yavrum.*

(Aslanoğlu, 1973: 17)

şeklinde evladına seslenmiştir.

Gurbette yalnızlık, insanların duygularını daha da güçlendirmiş adeta. Hiç dönmeyecekmiş gibi çocuğuna dert yanan Mihmanî alttaki dördlüğü dile getirmiştir.

*Mihmanî'yim kem haberim alınca,
Dost ağlayıp, düşmanlarım gülünce.
Vadem yetip gurbet elde ölünce,
Saranım bulunmaz bezlere yavrum.*

(Aslanoğlu, 1973: 7)

İnsan yaşlanınca evlat hasretini daha derinden hissetmeye başlıyor. Bir evladın anne babasına son görevi onları kaybettiği gün yaptığı işlerdir. Ali İzzet kendisi öldüğünde tabutunu taşıyacak bir çocuğunun olmamasını şiirde dile getirmiştir.

*Komşularım yok ki kabirim kaza,
Yavrularım yok ki tabutum düze,
Karanlık kabire on arşın beze,
Sarmadan, koymadan, ölmeden yetiş.*

(Özkan, 1969: 88)

İnsanlar hasta oldukları zaman daha çok ilgi bekler. Âşık Meslekî, geçirdiği bir hastalık sonucu çocuklarının ona gösterdiği ilgi ve duyduğu üzüntüyü aşağıda verilen örnekte açıklamıştır.

*Ne yapalım böyle imiş kaderim,
Günbegün artıyor derdim kederim,
Kimi der validem kimi pederim,
Kuzularım etrafımda seslenir.*

(Öztürk, 1973: 15)

Bir anne babanın göreceği en acı olay kendilerinden önce çocuklarının acılarını yani ölümlerini tatmaktır. En büyük beddua da bununla ilgili olsa gerek. Âşık Minhacî evlenemediği ama çok sevdiği Ağgelin'e aşk acısından olsa gerek şöyle sesleniyor:

*Ela gözlerine çöksün betire,
Sen sildikçe Mevla'm derdin artıra.
Kıran gele yavruların götüre,
Daha derdim az diyesin Ağgelin.*

(Kaya, 1994: 35)

Çocuk uzak diyarlarda olsa, hayatını kaybetse de arkada kalanlar hep bir gün tekrar gelecek gibi umutlanır ve bu umutla yaşarmış. Âşık Suzanî'nin dediği gibi:

*Yine derunuma düştü bir ateş,
Cesetle damarlar sızlar gezer,
Yavrusundan ayrı gezen analar,
Gözetir yolunu bekler de gezer.*

(Aslanoğlu, 1979: 22)

D. ÖLÜM VE KAN DAVASI ÜZERİNE

Ekonomik sıkıntılar çeken, çocuklarının ve sevdiklerinin acılarını yaşayan, gurbete giden, âşık olan, maşukuna kavuşamayan yani çok çile çeken âşıklarımız elbette son durağı yani ölümü de kendi üsluplarıyla şiirlerinde dile getirmişlerdir. Zaman zaman efkarlanıp ölecekleri günü veya öldükleri anı tasavvur etmişlerdir.

Zakirî'nin tamamı ölüm üzerine yazılmış, İslamî motiflerle örgülü bir şiiri var. Âşığın bu şiirleri yazma sebebi olarak yaşamında akraba, eş dost ölümlerini çok yaşamış olmasına bağlayabiliriz. Âşık Zakir' in Ölüm' başlıklı şiirin tamamını vermeyi uygun gördük.

*Bir gün ölüm gelir bize,
Can çekilir çıkar dize,
Ateş düşer özümüze,
Allah bize yardım ede.*

*Her yanımı alır duman,
Aman ha Allah'ım aman,
Son nefeste bize iman,
Allah bize yardım eyle.*

*Gözümüzden gevher dökülür,
Yay gibi belim bükülür,
Canım hulkuma çekilir,
Allah bize yardım eyle.*

*Hançer ile açar yare,
Oğlum kızım düşer zare,
Bulunmaz ölüme çare,
Allah bize yardım eyle.*

*Gözlerimin akar yaşı,
Göremem dostu kardeşi,
Zakir nişan, mezar taşı,
Allah bize yardım eyle.*

(Ayrat, 1996: 22)

Sivaslı Âşığımız Tabibî'nin üç farklı şiirinden alınan aşağıdaki dörtlüklerde ölümün melankoliliği açıkça görülmektedir.

*Ne yapayım böyle imiş kaderim,
Hemi kardeş oldun hemi pederim,
İnşallah dünyadan göçer giderim,
Gelir bir Fatiha okursun kardeş.*

(Ayrat, 94: 81)

dörtlüğünde Tabibî dinî motifleri de işleyerek öldükten sonra mezarının ziyaret edilip arkasından dua edilmesini kardeş diye hitap ettiği kişiden istemektedir. Başka bir şiirinde ise:

*Kimi kefen için ölçer boyunu
Kimi kazma ile kazar kuyunu
Kimi de ısıtır soğuk suyunu
Teneşir üstünde yuvarlar bir gün.*

(Ayrat, 1994: 110)

diyerek bir cenaze gününü adeta resim gibi betimleyerek insanın öldüğü gün arkasından yapılan hazırlıkları dile getirmiştir. Tabibî'den verilecek son dörtlükte ise aşk acısından öldüğü gün sevgiliden beklenenler anlatılmıştır.

*Be vefasız güzel hazarına gel,
Gamdan dükkân açtım pazarına gel,
Tabib der ölürsem mezarına gel,
Oku bir Fatiha yadigar eyle.*

(Ayrat, 1994:76)

İnsanların en çok istediği şey öldükten sonra da hatırlanmaktır. Ölümün en acı yanı unutulmaktır. Veysel'in dediği gibi:

*Can bedenden ayrılacak,
Tütmez baca, yanmaz ocak,
Selam olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın.*

(Alptekin, 2004: 177)

İnsanlar ölecekleri zamanı bilselerdi devir şimdiki gibi olamazdı. Ancak hayatımızın hangi yaşında olursak olalım bir gün her fani gibi ölümü tadacağımız kesin. Zakirî, Ruhsatî'nin 'Unutma Ha' adlı mistik şiirinin etkisiyle kendisi de aynı başlıkta bir şiir dile getirmiş ve Azrail'in her an bize de uğrayabileceğini de hatırlatmıştır.

*Ne hâlim var ne de dilim,
Ne bağım var ne de gülüm,
Bu ömrümün sonu ölüm,
Öleceksin unutma ha.*

*Ecel şarabın içersin,
Bir gün kafesten uçarsın,
Amel defterin açarsın,
Bileceksin unutma ha.*

(Ayrıl, 1996: 16)

Halk arasında güzel bir söz dolaşır: gence ölüm yakışmaz diye. Yaşı genç birinin ölüm günü daha acı geçer, ağıtlar daha yürek yakar öyle ya yaşayacak, görececek güzel günleri varken hayatının baharında gözlerini kapamak bu dünyaya...

Âşık Deli Derviş'in 'Gençliğime Yazıktır' isimli şiirinin tamamı ölüm motifleri ile örülü olduğu için şiirin tamamını veriyoruz.

*Od düşünce yanar ciğerim başı,
Mevla'm kimseye vermesin böyle ataşı,*

*Validem bağına bağlasın taşı,
Öldü demen gençliğime yazıktır.*

Bağıra (göğse) taş basmak deyimini dile getiren âşık:

*Felek beni güldürmedi, gülmesin,
Bir murada erdirmeyi, ermesin,
Bacım küçük saçın başın yolmasın,
Öldü demen gençliğime yazıktır.*

*Cenazemi çıkardılar kapıya
Divitim, kitabım koman kutuya,
Kadirim bilene verin okuya,
Öldü demen gençliğime yazıktır.*

Âşık, kullandığı eşyaların öldükten sonra ne yapılması gerektiğini dile getirmektedir.

*Okuntum dağıldı düğün tutuldu,
Ayaksız at kapımıza çekildi.
Kazma kürek mezarlığa dikildi,
Öldü demen gençliğime yazıktır.*

(Aslanoğlu, 1974: 11)

şairin tamamında görüldüğü gibi Türk-İslam gelenek görenekleri cenaze günü uygulanmaktadır. Şair ayrıca güzel adlandırma ile salacayı ayaksız at olarak, ölüm gününü de düğünün başlaması olarak ifade etmiştir.

Ölüm âşıkların akıllarından pek çıkmamış ki hangi şiirlere bakılsa bu sosyal motifler karşılıyor. İncelediğimiz şiirlerde konuya bağlı olarak dini motiflerde karşımıza çıkıyor. Âşık Seyit Türk'ten alınan dörtlükte olduğu gibi.

*Bir gün de Azrail görür hesabım
Koyarlar döşüme lif ile sabun,*

*Eğer helal ise sana bir kefin,
Altında salacam mezara gel gel.*

(Aslanoğlu, 1965: 37)

Bu konuda âşıkların kelimeleri, üslupları, duyguları hemen hemen aynı. Sivaslı diğer âşıklardan Mesleki ve Mustafa Feryadi Çığırın'ın iki dördlüğünü aşağıya veriyoruz.

*Isıcak ılıman suyum koyarlar,
İyi kötü elbisemi soyarlar,
Mesleki 'yem öldüğümü duyarlar,
Girer salacama el yavaş yavaş.*

(Öztürk, 1973: 15)

Yukarıdaki dördlükte ölü suyu diye bilinen, cenaze yıkamada kullanılan ılık sudan bahsedilmektedir.

*Kulağını ver de dinle dilimi,
İyi anla ahvalimi halimi,
Teneşir üstünde garip ölümü,
Ağlayı ağlayı yu da öyle git.*

(Aslanoğlu, 1973: 12)

İncelenen şiirlerde en çok karşılaştığımız motifler salaca, çene bağlama, ölü suyunun hazırlanması, helallik gibi kavramlar oldu. Yaşarken öldüğü anı düşünüp yazmak ya da 'ben ölüyorum' şeklinde durumun zorluğunu anlatan bir başka âşık ise Ali İzzet Özkan'dır.

*Helal et hakkını gel yanı'm'otur,
Çenem bağlamaya bir yağlık getir.
Salacamdan sen tut mezara götür,
Hoca cenazemi kılmadan yetiş.*

(Başgöz, 1979: 54)

başka bir şiirinde:

*Çok derdini çektim ben nice nice,
Söylesem tükenmez üç gün üç gece,*

*Cenazeme sen gel dost ben ölünce,
Gözünyaşı ile yu beni beni.*

(Başgöz, 1979: 49)

Eceliyle ölmek yani hastalıksız, kazasız ölmek ister insanoğlu. Maalesef geçmişte yaşanan ve sosyal motif olarak hayatımıza girmiş olan kan davaları ve buna bağlı olarak meydana gelen ölümler de şiirlerde yerlerini almıştır. Konumuzla ilgili örneklerle geçmeden önce Sivas ve çevre köylerinde yaptığım derlemelerde öğrendiğim bir ağıtı vermek istiyorum.

*Şu görünen emmimgilin söğüdü,
Ben giderken ekinleri göğüdü.
Hiç mi bizim gibi olan yoğudu?
Ecelim Allah'tan sebebim gardaş.*

*Ömrüm bağım geldi koşmadan aştı,
Soğan düremecim elimden düştü.
Sicimi görünce tebdilim şaştı,
Ecelim Allah'tan sebebim gardaş,*

*Evlerinin önü dereye yakın,
Allı entaremi soyun yarama bakın,
Beni öldürdüler Bekir, gendiği savun,
Ecelim Allah'tan ecelim gardaş.*

(Yeniyapan, 2003: 29)

Az da olsa kan davasını şairlerimiz de işlemiştir. Mesela Şarkışlalı Kör Kâmil.

*Tecer'den taşın getirdi,
Babası aklın yitirdi.
Kuruyasın Uluk Zeki,
Koca haneyi batırdı.*

(Kalkanoğlu, 1975: 12)

Yaşanmış insan öykülerine bakıldığı zaman genel olarak yukarıda bahsedilen kan davası gibi bir ailenin yok oluşu, soyun durması görülür. Yine aynı âşıktan alınmış başka bir dörtlükte:

*Neresinde neresinde
El yağlığın yarasında.
Haydar oğlanı vurmuşlar,
İğdelerin arasında.*

(Kalkanoğlu, 1975: 12)

yaşanmış bir olay anlatılmaktadır.

Âşık Zakirî'nin küçük kardeşi Halit, , 150 lira için kayınbiraderi tarafından 1969 yılında öldürülmüştür. Geride Halit'in beş yaşında bir çocuğu ve karısı kalır. Katil yirmi dört yıl hüküm giyer. Kardeşinin ölüm acısına dayanamayan Zakirî, bazı şiirlerinde bu üzüntüyü dile getirmiştir. 'Yaralı Kardaş' adlı şiirinde ölüm ve hüznün motifini iç içe görmekteyiz.

*Ne hayalde gördüm, ne de bir düşte,
Çok ekmek verdim düşmana başta,
Nasıl kıydın kâfir kayın, enişte,
Bedenim beş yerden yaralı kardaş.*

(Kaya, 1996: 74)

Dileğimiz bundan sonra kaleme alınacak şiirlerde ölüm ve kan davası gibi insana zor gelen üzücü olayların hayatta gerçekleşmeden sadece hayal edilerek yazılmasıdır.

E. DÜĞÜN VE BAYRAMLAR

Düğün ve bayramlar insanın ömründe geçirdiği en güzel günlerdir. İnsanların birbirleriyle kaynaştığı, birlik beraberlik yaşandığı bu önemli günler Anadolu'nun her köşesinde geçmişteki gibi coşkuyla geçmektedir.

Halaylar, davullar, zurnalar, cirit oyunları, güreşler, yemekler...Sivaslı âşıklarımız düğün ve bayramlarda yaşanan bu güzel olayları zaman zaman özledikleri için şiirlerinde dile getirmişlerdir.

Âşık Sefil Selimî gurbet ve memleket özlemini paylaştığı dörtlüğünde bu sosyal olaya da değinmiştir.

*Bizim ilin yiğitleri gurbette,
Düğün yok, cirit yok,kader var yurtta,
Küheylan kışnemez, süvari dertte,
Yas içinde kalmış ay bizim eller.*

(Selimi, 1978: 104)

Ayten Özden'in Sivas köylerinde yaptığı derlemelerde de unutulmuş değer yargıları ve buna bağlı olarak şairlerin özlemleri dile getirilmektedir.

*At goşturup, cirit attım garada,
Çok düşüp kalkmışım Sivas'ım.
Halay çekip güreş tutup orada,
İtibarı kalmadı nerde Sivas'ım.*

(Özden, 1998: 85)

Dedelerimizden öğrendiğimize göre iyi cirit oynayabilen kişi iyi delikanlıymış. At koşturup, cirit atabilen yiğitler parmakla gösterilmiş evvelden.

Anadolu’da büyümek, güzellenmek, seçilmek olarak tabir edilir. İşte Şarkışlalı Nedimi bu konuda alttaki dörtlüğü dile getirmiştir.

*Cirit oynar seçilirdim,
Çiçek gibi açılırdım,
Şurup gibi içilirdim,
Nar idim oğlum nar idim.*

(Aslanoğlu, 1974: 7)

Hayatın geçiş dönemleri doğum, evlenme ve ölümdür. Düğünlerde davul zurnanın önemi olduğu Sivas’ta bilinir. Düğünün başladığı gün bayrak dikilirken davullar çalmaya başlar. Ta ki düğün bitene kadar...İşte bu durum bazılarına hüznün bazılarına mutluluk vermektedir.

*Yârim gider kızlar ile düğüne
Gerdanın şevkisi düşer önüne
Talibi der bilmem bunun sonu
Belki seni bana verir yaratan.*

(Aslanoğlu, 1974: 21)

diyen Talibî düğünleri kendi açısından kendi istekleri doğrultusunda dile getirmiştir.Âşık Derdiyar ise:

*Düşünürken yolda yalnız dururken
Davullu zurnalı düğünler gördüm.
Gönlüm gamlı gözüm yaşlı duruken,
Davullu zurnalı düğünler gördüm.*

(Özden, 1998: 41)

diyen âşığımız bu günöde hüznlenmiştir. Tabii ki düğünlerde çok üzülen gelinlerdir.

Emine Biner isimli Sivaslı kadın âşığımız hemcinslerinin duygularına tercüman olmuştur.

*Gele gele evimize geldiler
Tolu gibi evimize doldular*

*Annemin elinden beni aldılar,
Şen anam şen babam ev şen olsun..
Ben gidiyom yerin şen olsun.*

(Caferoğlu, 1984:118)

Annesi, babası, çocuğu, akrabaları yanında olmayanlar için bayram sabahları çok zor geçer. Öyle ya bayramlarda dostluklar da ilişkiler de daha çok perçinleşir. Yalnız geçen her bayram, acı ve özlemle atlatılan günler âşığa daha da ilham kaynağı oluyor ki aşağıda vereceğimiz motifler dillerden dökülüyor.

Ali İzzet yârdan ayrı bayram etmenin zorluğunu:

*Ciğer yandı ayrılığın közünden
Yârsız bayram eder ağlar gözünden
Gül yüzlümün öpemedim yüzünden
Dudaklarım yaslı, diller yas çeker.*

(Özkan, 1969:81)

diye dile getirirken başka bir şiirinde de aynı duyguları işlemiştir.

*Bugün bayram günü gülmez yüzlerim,
Gayet perişanım hallar yas çeker.
Ağlasana ne duruyon gözlerim,
Karalar giyindim allar yas çeker.*

(Başgöz, 1979: 81)

Âşıklarımızın hayat hikâyelerini incelediğimizde en çok gurbet derdi çekenin Sefil Selimî olduğunu gördük. Bayramlara dahi içlenen, dertlenen âşığımız bu sosyal konuyla ilgil ise alttaki kıtayı dile getirmiştir.

*Ele bayram düştü, bana yas düştü,
Yüzüm gülenece yas tutacağım,
Bu gönül dünyanın güneşi aştı,
Sabah olanaca yas çekeceğim.*

(Günbulut, 1978: 62)

Bayramlarda k sler barışır, dargınlıklar sona erer. Hakkın emirlerine uymanın ve k sk nl ge son vermenin haklı gururu yaşanır insanlar tarafından. Bu kutsal vazifeyi yerine getirmenin mutlu tebessümü olur suratlarda. Barışmak motifini şiirinde kullanan  şık Tabib  şu dörtlüğünde:

*Bayram günü dahi barışmıyorsun,
Sende mi darılıp k st n m  kader?
Neden hep benimle kumar oynarsın?
Acaba  ektiğın restin mi kader?*

(Ayr l, 1994: 56)

kaderi canlı bir varlık gibi düşünerek herkesin bayramlarda barıştığın  kendisinin yani kaderinin barışmadığın  anlatmaktadır.

Bu motifimizi Usta Veysel’den aldığımız bir dörtlükle sonlandırıyoruz.

*Bayramlarda düğünlerde
Toplantıda yığ nlarda
Sıkılınca dar günlerde
T rk z türkü  ağırırız.*

(Alptekin, 2004: 186)

F. GELİN VE KIZLARDA GİYİM KUŞAM

Güzellere methiyeler düzmek âşıkların genel özelliğidir. İster sevilene ister çeşme başındaki güzele yazılmış olsun dörtlüklerde bir genç kızın veya gelinin kıyafetleri açıkça tasvir edilmektedir.

Aşağıda verilen örneklerde Halk Edebiyat'ımızda sıkça rastladığımız renk motifleri var. Günümüzde de kırmızı murat ve aşk demektir. Bu renk Türkiye'deki birçok şairde olduğu gibi Sivaslı Âşıklarda da 'al' kelimesiyle ifade edilmektedir. Üzüntü, keder ve ölüm gibi üzücü durumlar ise kara renkle anlatılmaktadır. Gelin ve kızlarda giyim kuşam motifimize Âşık Tabibî'nin 'Gelinle kıza' adlı şiirini vererek giriş yapmayı uygun gördük. Çünkü şiirde gelin ve kız tasvir edilmiştir.

*Rast geldim bir gelin ile bir kıza,
Kız has bahçedeki güle benziyor.
Güzellik deyince geline seza,
Yaprağı dökülmüş dala benziyor.*

*Gelinle kız durmuş çenge kavgaya,
Kız yeni tutulmuş tatlı sevdaya,
Gelin benzer şekerlenmiş helvaya,
Kız yalçın kayalı bele benziyor.*

*Kız peçesin örtmüş yüzün açamaz,
Gelin serden geçer yârdan geçemez,
Kızın üzerinden şahin uçamaz,
Gelin toz topraklı yola benziyor.*

*Gelin kuşanarak seyrana çıkar,
Kız yüzünü açsa cihanı yakar,*

*Gelin pek durulmuş enginden akar,
Kız baharın coşan sele benziyor.*

*Kız meftun eylemiş Rum u Frengi,
Gelinin hiç yoktur emsali dengi.
Kızın elma gibi yanağı rengi,
Gelin yaprak açmış güle benziyor.*

(Ayrall, 1994: 89-90)

Büyük Usta Âşık Veysel, üç farklı şiirinde al ve kara renklerle giyim kuşamı şöyle anlatmaktadır:

*Kurulma sevdiğim güzelim deyin,
Bağlama karayı alları geyin.
Ben bir çoban olsam sen de bir koyun,
Beslesem elimde tuz ile seni.*

(Alptekin, 2004: 208)

şiirde bahsedilen ‘bağlama’ sözcüğünde başörtüsü takmaktan bahsediliyor. Siyah renk başörtüsü takmadan allar giyin denilmektedir.

*Ekin firik ıgış ıgış yellenir,
Bildircinlar arsında dillenir.
Gelinler al giyer kızlar sallanır,
Bulur ırgatlar çiftler çiftler.*

(Alptekin, 2004: 241)

Bu dörtlükte gelinlerin ve kızların toplumda anlaşılması için farklı renklerde giyindiklerini anlıyoruz.

*Ay geçer yıl geçer uzarsa ara,
Giyin kara libas, yaslan duvara,*

*Yanından göğsünden açılır yara,
Yâr gelmezse yaraların elletme.*

(Alptekin, 2004:193)

Veysel bu dörtlüğünde ise sevgilisinden: ayrılık üzerinden aylar yıllar geçse de karaları giymesini ve yas tutmasını istemektedir.

Çocuğu olmayanların kara çadıra oturtulduğu , cenazesi olanın kara giydiğı, düğüne gidenin renk renk alları giyinip kuşandığı bir toplumdan çıkan hemen tüm şiirlerde duygular bu kıyafetlere de yansıyor elbette.

Sivaslı kadın âşıklarımızdan Âşık Gülümhan bir şiirinde:

*Dönmedin vefasız açtın arayı,
Gülümhan n'eylesin köşkü sarayı,
Allar şöyle dursun, giydim karayı,
Alları bağrıma bastım ağladım.*

(Yeniyapan, 2003: 59)

derken, başka bir dörtlüğünde ise:

*Kime güvendin de giydin alları,
Yakın iken uzak ettin yolları,
Bekçi tutup büyüttüğüm gülleri,
Gelip gidip bir soysuza yoldurdun.*

diyerek renk motiflerini işlemiştir. Anadolu'da kadınların arkalarında eşleri varsa yani sevdikleri sağsa çekinmeden gururla giyerler renk renk kıyafetlerini. Gülümhan dörtlüğünde 'Kime güvendin de giydin alları?' derken bu durumu hatırlatıyor.

Âşıklar maşuklarından istediklerini şiirlerle dile getirmişler bu arada incelediğimiz kıyafet ve renk motiflerini de sıkça kullanmışlardır.

Örneğin Âşık Zakirî:

*Söyleyim bir destan dinle nazlı yâr,
Giyinip alları sallan bir zaman,
Adu karşısında serseri gezme,
Dara perçemini fellen bir zaman.*

(Aslanoğlu, 1975: 20)

Zakir başka bir şiirinde hem tarihteki bir güzeli- Zeliha'yı- hem de sevdiğini renk motifleri ve güzel benzetmelerle tasvir etmiştir. Bu şiirde sevgilinin al yanaklı, kaşı kara, Zeliha gibi çok güzel, tenini de bembeyaz olduğunu anlamaktayız.

*Karadır kaşların, benzer üzüme,
Al yanaklı şavkısı düştü yüzüme.
Zeliha misali sendeki sima,
Pamuktan beyazsın el sende güzel.*

(Ayrıl, 1996: 40)

Âşık Ali İzzet Özkan ise sitem ettiği yârini şu dörtlülle tarif ediyor:

*Vasiyetim suyum ile koydurma,
Kara bağlan al giyip de oturma,
Al'İzzet'e garip ölmüş dedirme,
Elinen mezara koy bir zaman.*

(Başgöz, 1979: 120)

İzzet Özkan, vasiyet olarak kendisi öldükten sonra eşinin kara renkli elbiseleri giyip oturmasını istemektedir.

Al (kırmızı) renk sadece ayaktaki şalvarda baştaki yazmada değil; askere giden gence, gelin olan kıza özenle hazırlanan bir nevi gurur, süs ve mutluluk işareti olan kına da şiirlerde dönemin kız ve gelinlerini anlatırken al renk olarak kullanılmıştır.

Âşık Tabibî, o muradı yaşamasını istemediği sevgilisine bakın nasıl seslenmiştir:

*Tabib'in başında kalmadı aklı,
Gizli sırlarımız gönülde saklı,
Elleri kınalı, telli duvaklı,
Gelin olup murat alırsan övün.*

(Ayrıl, 1994 : 73)

Ali İzzet Özkan'ın 'Eller Kırmızı' isimli şiiri tamamen konumuzla ilgili olduğu için şiirin tamamını veriyoruz.

*Gökten düşmüş bir melaike geziyor,
Yanaklar kırmızı eller kırmızı.
Âşıkına kızmış ceza yazıyor,
Parmaklar kırmızı eller kırmızı.*

Al yanak diye kullanılan motifle ellerin kırmızılığını kullanan Ali İzzet, sevdiğini de meleğe benzetmektedir.

*Al kırmızı giymiş sollara bakar,
Akşam güneşi gibi insanı yakar,
Her Pazar günleri seyrana çıkar,
Ayaklar kırmızı eller kırmızı.*

*Canı dilden vurgunum bu geline,
Yaktı geçti kız salına salına,
Kına yaktı al kanımdan eline,
Günahım affetmez m'ola bu gelin.*

(Özkan, 1969: 123)

İstisnasız her dönemde kadınlar kıyafetlerini ve kendilerini takılarla tamamlarlar. Bu kemerler, altınlar, tokalar güzelin güzelliğine çok şey katmış olmalı ki şiirlerde de yer almıştır. Âşık Tabibî'nin farklı kaynaklardan alınan üç dördlüğünde takılardan bahsedilmiştir.

*Kaşını gözünü süzer,
Bugün beni candan üzer.
Ak gerdana altın dizer,
Yanakları elmadandır.*

(Aslanoğlu, 1974: 22)

Altın düğünlerin vazgeçilmez takısıdır. Kadın ve kızların güzelliklerinin tamamlayıcısıdır. Hem geline verilen önem hem de gelinin değeridir. Şiirde görüldüğü gibi gerdanlıklar da giyim kuşamın tamamlayıcısıdır.

*Nice âşıkların evin yıkarlar,
Ceylan gibi yad avuya bakarlar.
İnce bele gümüş kemer takarlar,
Akar dudaklardan balı kızların.*

(Ayrıl, 1994: 87)

Yine aynı şairden son olarak

*Güzeller beline bağlanır kuşak,
Serindir bağların şirindir Kıvşak*

(Aslanoğlu, 1965: 32)

sözlerini veriyoruz.

Âşığın gönlü zengindir derler. Hele bazısı gördüğü her güzele şiir yazar. İşte Ali İzzet'ten bir dördlük ve giyim motifi:

*Kol attılar omuzlara,
Yeşil vala indi gözlere,*

*Yaşmak çeker ağızlara,
Parmağıyla tuta tuta.*

(Başgöz, 1979: 105)

Yaşmak bir çeşit baş örtme tekniğidir. Toplumumuzun bazı kesimlerinde gelinler erkeklerin karşısında alçak sesle konuşup saygılarını böyle belli ederler. Başörtülerinin bir kısmını da ağızlarına çekerler. Bu da bir giyim tarzı olmuştur.

Âşıkların tasvirlerine son olarak şunu ekleyelim: Halk Edebiyatı'nda sevgilinin saçları genellikle uzundur, düzdür ya da örgülüdür. Kızların veya gelinlerin o dönemde kullandıkları , kurdele diyelim, iplerin renkleri de şiirlere alınmıştır.

Sivaslı Âşık Fıratî de olduğu gibi...

*Düş görmüş de yoramadım düşünü,
Kuduretten hilallamış kaşını,
Dedi ki yunakta yudum başım(ı)
N'ola mor beliğin örmeli idi.*

(Aslanoğlu, 1973: 13)

Bele kadar uzanan örgülü saçlar ve hilal gibi kaşlar şiirlere konu olmuştur.

G. AĞACA VE SAZA METHİYE

Ağaç yurdun süsüdür. Ağaç tabiat zenginliğidir. Ağaç ve çiçekler bahar aylarında bir nevi dirilmedir. Âşığın duygularının kabardığı, mevsimlerdir ilkbahar. Ağaca ve çiçeğe yazılmış şiirler sadece güzelliğe, renge yazılmamıştır. Bilinir ki ağaç kullandığımız ilk eşyaların hammaddesidir. Beşik, kaşık, tabut gibi akla gelebilecek pek çok eşyada ağaç kullanılır. Peygamber esasına kadar tahtadır.

Ali İzzet Özkan'ın haberi olmadan birisi sazını kırmış, diğer âşıklarda olduğu gibi Özkan'da da en önemli varlıktır saz. Duyguların, aşkın, sevginin, hüznün ifade edilmesinde âşıkların vazgeçilmesidir. İzzet Özkan sazının arkasından adeta bir ağıt yazmıştır.

*Sazım sana hoyrat eli mi değdi?
Bozulmuş düzenin tel inil inil,
Hasta mısın peri yeli mi değdi?
Perişan olmuşsun hal inil inil.*

*Sazım seni kıran eller çürüsün,
Susuz kalmış güller gibi kurusun,
Sazım doğru söyle kimin yârisin?
Zehir oldu gayri bal inil inil.*

*Sazım kırık gönlüm yaslı ne haldir?
İçerim yanıyor, dışarım seldir.
Sazım ben ölürsem, sen yu sen kaldır,
Ağla mezarımda gel inil inil.*

*Güzel sazım el elinde ne arar,
Çirkinlerden gelir insana zarar,*

*Kıymetini bilmez telini kırar,
Altın adın olur, pul inil inil.*

*Al-İzzet buna dayanır mı can?
Saz ağladı ben ağladım bir zaman.
Bahçeler ıpıssız yoktur bahçıvan,
Bülbüller ağlaşır gül inil inil.*

(Özkan, 1969: 78)

Benzer duygular ve saza verilen önem Âşık Veysel'e:

*Bizi besler kaşık olur,
Kapı, süve, eşik olur,
Taput olur, beşik olur,
Ormandaki varlığa bak.*

(Alptekin, 2004: 165)

dörtlüğünü yazdırırken;

Âşık Zakiri ise:

*Yattığımız beşik bile,
Kapı baca eşik bile,
Ormana düşüren hile,
Sualini veremesin.*

(Aslanoğlu, 1980: 123)

diyor.

Ali İzzet Özkan, belki bir bahar günü yazdığı şiirin alttaki dörtlüğünde çiçeklerden bahsederken; tabiatın dirilişini anlatmıştır.

*Şubat ayı kısa gücük gelince,
Domur domur yerden çıkar çiçekler,*

*Mart ayında şu gökler grleyince,
Silkinir, uyanır, kalkar çiçekler.*

(zkan, 1969: 68)

Bir âşığın ağaçtan yapılmış en önemli varlığı elbette sazıdır. Âşığın elinin altında sazı olmasa olmaz. şiirlerine can verebilmesi için sazı çok değerlidir. AĞacın bu kadar önem kazanmasının nedenlerinden birisi de bu.

Veysel'in:

*İçin için inlemesi,
Ne hoş olur dinlemesi,
AĞaç çalgının esası,
Ormandaki varlığa bak.*

(Alptekin, 2004: 165)

dediği gibi. Âşık Veysel başka bir şiirinde ise;

*Bahçede dut iken bilmezdim sazı,
Balta gelir yatağından gelir,
Usta gelir keman yapar ud yapar,
Yanık sesli kaval ne feryad eder,*

*Benim her derdime ortak sen oldun,
AĞlarsam ağladın, glsem gldn,
Sazım bu sesleri turnadan m'aldın?
Pençe vurup sarı teli sızlatma.*

(Alptekin, 2004: 193)

Âşıkların, duygularını ifade etmelerinde onlardan ayrı dşunemeyeceğimiz sazlar pek çok kişi tarafından insan, arkadaş gibi düşünülmüştür. Yalancılık insanın kötü özelliklerindendir. Ancak sazın yalancı olarak düşünülmesi büyük ihtimalle duygu ve düşüncelerin gerçekte olduğu gibi değil de farklı şekilleriyle anlatmasındandır.

1957 yılında doğan Cemal Acar adlı âşık da saz için yazanlardan olmuştur.

*Yeter zalim felek yeter,
Söyle bu dert nasıl biter.
Tatsız tatsız teli öter.
Sazın yalancı yalancı.*

(Ayrıl, 1995: 20)

Âşıklar sazlarıyla bütünleşir, onlar mutlu olunca saz de daha güzel çalar. Onlar kederde ve gamdayken sazlar kara yas tutar, sazın sesi bile çıkmaz. Eserî'nin bir şiirinde çok dertli olduğunu anlıyoruz. O da kendi derdini sazının da paylaştığını vurgulayarak şu dörtlüğü yazmıştır.

*Bugün sazım kara yasta,
Dokunamam tele gardaş.
Söyleyemem eşe dosta,
Anlatayım hele gardaş.*

(Sevindik, 1998: 31)

Aynı âşığımız aslında sevdiğine söylediği sözlere bir de sazını katarak kendiyile beraber sazının da inlediğini şiirinde belirtmektedir.

*Acıdan efkârdan iniler sazım,
Sana diyeceğim çok daha sözüm.
Gönül bahçesinde sevda filizim,
Söküldü dallarım bitemiyorum.*

(Sevindik, 1998: 35)

Duvarda çalanı olmayan sazlar ne derece değerlidir. Önemli olan onu duygularla birleştirebilmek, saza düzen vermek, sazla yoldaş olmaktır.

Bu sebeple karşılaştığımız pek çok şiirde âşıklar kendileri öldükten sonra sazlarının boynu bükük bir çocuk gibi kalacağını düşünürler. Maharet saza düzen verip onu konuştururcasına çalmaktır. Âşık Kusurî, bu durumla ilgili olarak şu dörtlüğü yazmıştır.

*Şahini susturamaz karga sesi,
Aslanı yenemez bir yüğrük tazi.
Sessiz beklediğin düzensiz sazı,
Öttürür ustası bir tele bakar.*

(Ayrar, 1995: 45)

Sazla her türkü söylenir de nedense dertli türküler daha bir içten, sıcak gelir insanlara. Anadolu insanı hüznölüdür, kederlidir. O kendisini rahat dile getiremez fakat kendinden bir parça bulduğunda da o türkülerini dinler usanmadan. Bazen de evgisini sevdiğine sazla sözle anlatmayı yeğler. Âşık Mihmanî'den aldığımız dizelerde de dostu yanık yanık çalan sazda ve söylenen sözde hatırlamak ve aramak duygusu hakindir.

*Şu fani dünyada ömrüm oldukça,
Dilinen çağırırım dost dost.
Dertli sazın yanık yanık çaldıkça,
Telinen çağırırım nerdesin dost dost.*

(Ayrar, 1995: 48)

Saz çalmak beceri ister, sazı türküyle süslemek de ...Âşıkların çoğu sazlarını arkadaş, yâren gibi görür demiştik ya elimizi hangi şiire atarsak o şiirde bu özelliği gördük. Sanki onunla konuşuyormuş gibi yazılan şiirler bir de Necati Cengiz'in dörtlüğünü ekliyoruz.

*Duvarı asılı duran bağlama,
Seni de eksiksiz çalan olur mu?
Sarı tele dokunursam ağlama,
Sorup da derdini bilen oldu mu?*

(Ayrar, 1995: 53)

Adeta canlı bir varlık gibi, bir arkadaş bir sevgili gibi düşünülen saz olmasaydı; bu kadar şiir dilden dile, gönülden gönüle nasıl ulaşabilirdi?

Ğ. TARLAYA VE KÖYLÜYE DAİR

Mustafa Kemal Atatürk ‘Köylü milletin efendisidir.’ sözüyle ne güzel anlatmıştır.Şehir yerinde rahat ekmek buluyorsak onların çaba ve emekleriyle değil mi?

Zaman zaman âşıklarımız kendi duygularını bir kenara bırakıp halk için çiftçiler için de yazmıştır. Şehir hayatında doğup yetişen şair az olması dolayısıyla yazılmış her şiirde duygular içten, sıcak ve gerçekçidir. Köylü vatandaşlara yazılmış alttaki dörtlükler onları koruyucu ancak dışarıya yergi şeklindedir.

Âşık Tabibî:

*Devlet kapısında hep boynu bükük,
Bacakta kıl şalvar ayakta çarık.
Dudağı çatlamış elleri yarık,
Halini soran yok perişan köylüm.*

(Ayrall, 1994: 29)

dörtlüğünde dönemin yoksulluğunu ve bunu en çok yaşayan köylülerden bahsediyor. Başka bir şiirinden alınan alttaki dörtlükte ise açlık, susuzluk ve perişanlığa alışmış olan köylülerden bahsedilmektedir.

*Kerpiçten yapılı evi ocağı,
Topraktan testisi kilden bardağı,
Somondan yastığı, ottan yatağı,
Açlık susuzluğa alışan köylüm.*

(Ayrall, 1994: 33)

Çok memleket gezmiş ve hayatında çoğu zaman sefillik çekmiş olan Sefil Selimî ise köylüler için :

*Suçun ve günahın köyde doğduğun,
Terbiye, nezaket, sabır, sağduyun,
Hizmetkarı sensin ağanın beyin,
Seni kim beğenir, seni kim sever?*

(Günbulut, 1978: 27)

şeklinde düşünmüştür.

Türkiye'deki köylüleri geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım deyince en değerlisi topraktır. Toprağa, ekine, buğdaya, suya da pek çok şiir yazılmıştır. Bu tür motiflere örnek verilince akla ilk gelen Veysel'in 'Kara Toprak' adlı şiiri geliyor. Veysel'in dediği gibi yâr da evlat da bir gün ayrılıp gidiyor insandan. Baki kalan kara toprak...

*Karnın yardım kazmayınan belinen,
Yüzün yırttım tırnağınan elinen,
Yine beni karşıladı gülünen,
Benim sadık yârim kara topraktır.*

*Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi,
Yemek verdi, ekmek verdi, et verdi,
Kazma ile döğmeyince küt verdi,
Benim sadık yârim kara topraktır.*

(Alptekin, 2004: 246)

Âşık Veysel'in toprağı ekip biçen ve ekmeğini topraktan çıkaran çiftçilere yazdığı şiirler vardır. Aynı şiirden alınan alttaki iki dörtlükte hayatın gerçekleri de dile getirilmiştir.

*Evvel buğday eker sonra arpayı,
Her gün fazla saçar kuşların payı,
Tarlada görürse kuşu kargayı,
Döner sapan ile taşlar çiftçiler.*

*Biçer ekinini sürer harmanı,
Esen yellerinden savunur onu,
Bol gelirse dane ile samanı
O sene rahat kışlar çiftçiler.*

(Alptekin, 2004: 241)

Veysel'in çiftçilere biraz da nasihati olmuş.

*Eğer çiftçi isen sarıl tutaktan,
Ne ekersen onu biçen topraktan,
Yaklaşma tembele geç git uzaktan,
Tembelin çenesi gevezec'olur.*

(Alptekin, 2004: 250)

Âşık Veysel gibi Halil İbrahim Bacak adlı âşığımızda köylüye nasihat etmiş ancak şiirin iki anlamlı olması bize şiirden farklı bir anlam daha çıkarttı. Rüzgârlı havada harman savurma, samanların yele gider sözü, her işin zamanında yapılması gerektiğini de düşündürüyor.

*Meyve veren ağaçları devirme,
Doğru yolda gidenleri çevirme.
Rüzgârlı havada harman savurma,
Samanların yele gider.*

(Ayrıl, 1995: 34)

Kul Yanmasın ve Yalınkat adlı şiir kitaplarını incelediğimiz Sefil Selimî'de de bu motifle ilgili pek çok şiire rastladık. Toprak ve köylüyü bu kadar sık ele almanın Sivas'ın coğrafi yapısı etkilemiştir. Çünkü Sivas'ta tarımın ve kırsal yaşamın önemi büyüktür.

*Başarı ilime bilime bağlı,
Koyunlar kilolu sütleri yağlı,*

*Her kapıda biçer traktör eyli,
Boz bırakmaz nadas söker çiftçiler.*

(Günbulut, 1989: 62)

Selimi yukarıdaki mısralarda ekonomik durumu iyi olan çiftçilere değinmiştir. Bilinir ki önceden tarlayı işlemek çok zor bir iştir. Selimî, ekonomik zorlukların köylülere nasıl yansıdığını ve bundan nasıl etkilendiklerini de:

*Beş liraya beş çift öküz alırdık,
On kaymeye gelin güvey olurduk.
Bir tek papel ile yazı bulurduk,
O fırsatı netmiş hey gidi günler.*

(Günbulut, 1989: 64)

Köylünün yüzü ne zaman güler? Tabii ki mahsul iyiye, emeklerin karşılığı fazlasıyla alınacaksa güler.

Âşık Zakirî de bu konuda:

*Her yanını sürdük derin,
Ferahladı oldu serin,
Ektik ekin aldık ürün,
Bölüştük biz, gülüştük biz.*

(Aslanoğlu, 1980: 24)

dörtlüğünde hem çalışmak gerektiği hem de çalışılırsa alınacak verimden bahsetmektedir.

Zakirî, yağmurların çok yağdığı, köylünün hasat toplama vakti yüzünün güldüğü, ambarların dolduğu gibi durumları da ‘Bizim’ adlı şiirinde dile getirmiştir.

*Yağmur yağar toprakları güldürür,
Verin ürün ambarımız doldurur.*

*Elin tutar çiftçileri kaldırır,
Rahmet deryasından selimiz bizim.*

(Ayrat, 1996: 50)

Âşık, aslında bu dörtlüğünde hem köy hayatı hem çiftçilik ile ilgili motifleri hem de Allah'ın verdiği nimetlere bir şükür anlamında yazmıştır.

Âşıkların duyguları aynı olunca şiirler de birbirine benzemektedir. Sivaslı başka bir Âşık Zakirî gibi düşünerek:

*Her yanını yamaçlar bağ bostan olsun.
Dolsun boş ambarlar yığılı kalsın.
Ağlayan şu gözler biraz da gülsün,
Gel sevdiğim çalışalım beraber.*

(Öztürk, 1974: 13)

Âşık Zakir'in toprak ile karşılıklı konuşuyormuş gibi yazdığı bir şiiri vardır. Aşağıda verdiğimiz iki dörtlükte toprak Zakir'i çalışmadığı için suçlarken, Zakir ,en son dörtlük olması hasebiyle de olsa gerek, her ne kadar kendisini güldürmediğini söylese de yine de toprağı çok sevdiğini dile getirmiştir.

Toprak:

*Dünyanın varlığı bende,
Yatarsın tembellik sende,
Çalış, hakkın vardır bende,
Güldürmedin Zakir beni.*

Zakir:

*Topraktır, canımın canı,
Severim toprağım seni,*

*Basarsın bağına beni,
Güldürmedin toprak beni.*

(Ayrar, 1999: 38)

Son olarak bu motifi ‘Benim sadık yârim kara topraktır’ diyen Veysel’e bir atıfta bulunarak Âşık Tahir Nadi’nin dörtlüğüyle bitiriyoruz.

*Lale sümbül kokar dağı,
Yoğurt, peynir, balı, yağı,
Terk etme ecdat ocağın,
Köyde toprak beklerseni.*

(Ayrar, 1995: 67)

H. FAKİRLİK

Yoksulluk insanın belini büken en zor durumlardan birisidir. Hele en acil durumlarda yani hastalıkta yoksulluk çekmek daha zordur. Âşıklarımızın şiirlerinde en sık rastladığımız motif bu oldu. Fakirlik motifini ikiye ayırmak uygun olacak diye düşündük. İlki hastalıkta ikincisi toprakta yoksulluk. Âşık Eserî'nin aşağıda verdiğimiz 'Fakirlik' isimli şiiri âşık tarafından Ahmet Serin adlı bir yoksula yazılmıştır ancak bu sosyal motifi barındıran şiir sanki tüm yoksullara hitap etmektedir. Şiirin tamamı, incelediğimiz motifle ilgili olduğu için belli dörtlükleri değil de 'Fakirlik' adlı şiirin bütününe vermeyi uygun gördük.

*Kesildi ayağım tutmuyor kolum,
Kesti takatimi yetti fakirlik.
Düzlük bayır oldu tükenmez yolum,
Sinemde kateri tuttu fakirlik.*

*İstedim kendime bir yuva kuram,
Yoksula mutluluk gülmesi haram,
Cebde metelik yok borcumu verem,
Elim avucumu yuttu fakirlik.*

*Cemaatten yoksun ketimdir Salı,
Uzadır elini kırıktır dalı,
Zenginin yanında belli olur hâli,
Kaldırdı kenara attı fakirlik.*

*Hısım akrabalar yüze bakmıyor,
Kurudu gözeler suyu akıyor,*

*Âşık Eserî'yim sesin çıkmıyor,
Göğüs kafesinde öttü fakirlik.*

(Sevindik, 1998: 37)

Ali İzzet Özkan'dan aldığımız aşağıdaki dörtlükte de anlıyoruz ki tüm âşıkların duyguları ortak.

*Bir arzuhal yazsan makama versen,
Ağlasan derdini davanı sorsan,
Ağır hasta olsan hekime varsan,
Yarene bir ilaç sürmez parasız.*

*Bir zengin hasta olsa çok hekim gelir,
Avrupa'dan yaresine em gelir.
Bir fakirin ölüsüne kim gelir?
Hoca bile elin vurmaz parasız.*

(Özkan, 1969: 9)

âşık verdiğimiz şiirinde taşlama yoluna girerek fakir ve zenginin hasta olduğu durumlardaki farklarını dile getirmiştir. Özkan'dan aldığımız farklı bir dörtlükte de içerik aynı.

*Hastane fakirlere kapanmış,
Doktor para istiyor, derman tükenmiş.
Zenginin yolları yunmuş, yıkanmış,
Köye doğru giden kirli yollar var.*

(Özkan, 1969. 36)

Yoksulluk motifi halkın gerçeği olduğu için aşağıdaki dörtlüklerden de anlaşılacağı gibi pek çok şiirde kaleme alınmıştır.

Âşık Sefil Selimî'den verilecek örnekte fakirlikten dolayı göç etmek zorunda kalanlar anlatılmaktadır.

*Vardım hanesine virane dönmüş,
Bir taraftı uçmuş, bir yanı yanmış.
Kimseler kalmamış ocağı sönmüş,
Tandırın başında is kalmış bana.*

(Günbulut; 1989: 22)

Özkan ülkenin geçirdiği sıkıntılı zamanları ve bunun halka nasıl yansıdığını dile getirmiştir. Türkiye'nin içine düştüğü sıkıntılar, halkın bir dönem 'karne' ile yaptığı alışveriş ve yoksulluk anlatılmıştır.

*Işıklar karadı, gazlar tükendi.
Kabadayı köy ağ'ları utandı.
Aş ekmek yok süslü odalar kapandı.
Hanedana gelen mihman aç kaldı.*

*Bin dokuz yüz kırk ikinin yılında
Nice tüccar nice zengin aç kaldı.
Mal kalmadı ireşberin elinde,
Tükendi samanlar hayvan aç kaldı.*

*Dilenciler odalardan kesildi,
Un çuvalı seklemlere basıldı,
Düğün bayram bir köşeye kısıldı,
Köy ağalar, sağdıçlar, gelin aç kaldı.*

(Başgöz, 1979: 64)

Sivaslı Kodik Süleyman olarak bilinen şair az önce verdiğimiz Ali İzzet'in şiirindeki gibi fakir ve zengin insanın farkları- eşitsizliğine değinmiştir.

*Zengin arabasın dağdan aşırır,
Fakir düz ovada yolun şaşırır.*

*Zengin helvasın balla pişirir,
Fakir ekmeğine un da bulamaz.*

*Zenginin yoluna olurlar turap,
Fakir nere varsa her işi harap,
Zenginler giyerler kundura çorap,
Fakir ayağına gön de bulamaz.*

(Tarhan, 1975: 9)

Aynı konuda yani fakir- zengin ayrımı başka bir âşık tarafından da kullanılmıştır. Âşık Feryadî, özellikle fakirlerin toplumda nasıl incitildiğini, hor görüldüğünü eleştirmiş ve bunu sert bir dille şöyle anlatmıştır.

*Fakir olanları herkes döğer,
Varıp zenginlere boynunu eğer.
İçeriye koymaz mala göz değer,
Mal görmedik olur gözü fakirin.*

(Ayrall, 1995: 28)

Âşık İsmetî'nin vereceğimiz dörtlüğünde soğuk kış gecelerinde yokluğun ne kadar zor ve çetin bir durum olduğunu görüyoruz.

*Evimiz uçuyor bir toprak yapı,
Katran gibi damlar evin her çapı,
Camsız bacamızdan üstüme tipi,
Yağa yağa ese ese kış geldi.*

*Ne ahır var ne de oda duracak,
Ne boru ne de soba kuracak.
Yine bana bitmez çile verecek,
Yağa yağa ese ese kış geldi.*

(Aslanoğlu, 1973: 19)

Sivaslı Ahmet Kaya ise:

*Yedi yavru büyüttüm hep açık başlı,
Ağlaşır durmazlar gözleri yaşlı,
Ele çuha giydirdin uğru nakışlı,
Bize boz abayı çok gördün kader.*

(Demiray, 1973: 19)

sözleriyle kaderine sitemlerini dile getirmektedir.

Hayatın gerçeği olmuş bir olay var. İnsanların ekonomik durumları iyi iken çevresinde dostları eksik olmaz. Nasrettin Hoca'nın 'Ye kürküm ye' olayı gibi.ne zaman ki ayağı takılıp yere düşsün köstek olanlar çıkıyor elbette. Dost iyi günde belli olur, sözünü atalarımız ne güzel söylemiş. İnsanların işleri, düzenleri, ekonomik durumları iyi olduğunda etrafında dostları da çok olur. Ancak düşene tekme vurmak son zamanların düşünülen genel yargısı haline geldiği için kötü günde belli oluyor dostun hası. Böyle bir genelleme yapmak halkın tamamı için yanlış olsa da doğruluğu kabul edilmiş bir yargı hâline gelmiştir. Âşık Tabibî, bu konuyla ilgili olarak biraz da sert bir üslupla şu dizeleri dile getirmiştir.

*Senden iyi insan yoktur diyenler,
Sofranda baklava börek yiyenler.
Var gününde paran ile doyanlar,
Yoklukta hâlini sormadan geçer.*

(Ayrıl, 1994: 64)

Para her kapıyı açar, sözü bundan yüz yıl önce nasıl algılanıyordu, şimdi nasıl algılanıyor? Zaman değiştikçe paranın önemi de artıyor. Bu dünyada parasızlık en büyük sorun haline geldiğinden âşıklarımız da şiirlerinde bunu dile getirmiştir.Cevherî adlı âşıktan aldığımız alttaki dörtlükte yoksulluktan bahsediliyor.

*Şu yalan dünyaya düzen veren,
Yasa olup ferman yazan.*

*Devlet düzen bozan,
Paradır beyler para..*

(Ayrat, 1995: 20)

Ne gelirse fakirlikten gelir derler ya işte hastalık da yokluktan doğar sözünün en anlamlı dörtlük bulmuş hali:

*Yoksulluk başıma çok büyük zorba,
Unumuz tükendi boş durur torba.
Yeyip içtiğimiz bir yavan çorba
Doktor bana boğazına bak dedi.*

(Özden, 1998: 44)

Âşık Emsali'nin şiirinden alınan bir bölümle fakirlik motifini sonlandıralım.

*Şu dar-ı dünyanın mihnetlerinde,
Her şey çektin ama hele fakirlik.
Yiğidi farıdan üç şey varımış:
Züğürtlük, yoksulluk ille fakirlik.*

(Tahran, 1995: 58)

I. DOĞAL AFET (SEL)

Doğadaki yaşanan afetler de sosyal yaşamın birer parçasıdır. Genellikle köyde doğup yetişen âşıklarımız seli yaşamış ve sonunda selin getirdiği kötü sonuçlara şahit olmuşlardır. Hem can kaybı hem de mal kaybına neden olan sel felaketine şiirler yazılmıştır.

Veysel :

*Bu ne sel bizi ne pek kötü beledi,
Dümdüz etti patatesi milleti,
Ne çapasın vurdu ne de beledi,
Emeklerin zay eyledi sel benim.*

(Alptekin, 2004: 222)

dörtlüğünde toprağa ve tek gelir kaynağı olan mahsule verdiği zararı anlatırken aynı âşığımız başka bir dörtlükte can kaybına da değinmiştir.

*Gelin yedin kızlar yedin,
Nice ela gözler yedin,
Seksen dokuz yüzler yedin,
Kızılırmak seni seni.*

(Alptekin, 2004: 161)

Yukarıdaki dörtlükten de anlaşılacağı gibi âşıkların yetiştikleri veya yaşadıkları ortamdaki her türlü olay şiirlere girebilmiştir. Sivas'ta doğan Kızılırmak'ta geçmiş zamanlarda büyük hasarlara yol açan sellerin meydana geldiği pek çok hemşerimizce bilinmektedir. İşte Âşık Veysel de bu olayı yaşamış olarak bu acı olayı dile getirmiştir.

Sivaslı olan ve yakın dönemlerde yaşamış şairlerimiz aynı sosyal olaya karşı duyarsız kalamamışlardır. Kızılırmak'ın nice canlar yaktığı, nice ocaklar söndürdüğü felaket zamanında Sivaslı Âşıklardan Hulusi Pek ise:

*Bugün Kızılırmak bulanık akar,
Nice koç yiğidin bendini yıkar,
Dizilmiş yavrular yollara bakar.*

*Kader böyle imiş çeker ağlarım
Döner de sılama bakar giderim.*

(Aslanoğlu, 1973: 12)

diyerek bu elim durumdan sonra köyünü terk ettiğini (etmek zorunda kaldığını) dile getirmiştir.

Tek geçimi tarım ve hayvancılık olan köylünün başına gelebilecek en büyük sıkıntı harmandan boş dönmektir. Tüm kış boyunca yiyeceği nimeti tarladan kazanan çiftçiye en acı ve amansız darbeyi ya susuzluk ya da fazla su yani sel vuruyor. Bu kötü olay sonunda Âşık Ali İzzet gibi bir dörtlük söylememek mümkün mü?

*Ekin biçtim harman döktüm,
Yağmur yağdı mile gitti,
Harık yere tohum ekim,
Yoksulluktan sele gitti.*

(Başgöz, 1979: 61)

İ. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Ev alma komşu al. Hayatımızın önemli sosyalliklerinden biri de komşu ilişkileridir. Bu konu da az da olsa rastladığımız motifler var. Âşıklar genellikle komşunun öneminden bahsetmişler.

Kâmil Kılıçoğlu:

*Teslim edince ruhunu,
Komşu kaynatır suyunu.
Kefenin eni boyunu,
Biçip de saran komşudur.*

(Aslanoğlu, 1976: 2)

diye yazmıştır. Gerçekten yakınlarımız, akrabalarımız gelinceye kadar komşularımız her derdimize koşar. Yine aynı şairimiz;

*Evinde keder olunca,
Komşun koşar senden önce,
Hem üzüntü hem sevince
Yanına varan komşundur.*

(Aslanoğlu, 1976: 2)

dizeleriyle önemi vurguluyor.

Bu kadar önemli bir olgunun kentleşmeyle beraber zayıflaması ve değerini yitirmesini ise Sivas'ta söylenen anonim bir şiirde görüyoruz.

*Yılda bir gidilmez yana gomşudan,
Garşılıh da gelmez sana gomşudan,*

Farkında değiliz konu komşudan,

Kendi başımızın derdine düştük.

(Özden, 1998: 53)

Şiirlere bakıldığı zaman o güzel atasözümüz akla geliyor. ‘Ev alma, komşu al.’ İnsanlar sıkıntılı veya mutlu bir olayla karşılaştıklarında uzaktaki akrabalarından önce komşusu yetişiyor.

J. VATAN SEVGİSİ **(Kahramanlık- Şehitlik- Gazilik)**

Sadece Sivas'ta değil Anadolu'nun hangi köşesine bakılırsa eli kalem tutan her şairde vatan için yazılmış şiire rastlanır. Kahramanlık, askerlik, toprak, bayrak için yazılmış pek çok şiir inceledik. Hepsinin konusu birbirine çok yakın olduğu için tüm âşıklardan birer motif almayı uygun gördük.

Âşık Sefil Gülhanî:

*Öz Türk oğlu, Türk genci,
Bu vatana bu vatana
Hem cesur hem mert gerekir
Bu vatana bu vatana.*

(Nasrattınoğlu, 1974: 8)

derken Türk gencinin taşıması gereken vasıfları dile getirmektedir. Âşık Veysel ise yurt için çalışmaya, kalkınmaya verdiği önemi aşağıdaki dörtlükte açıklamaktadır.

*Vatan sevgisini içten duyanlar,
Sıtkı ile çalışır, benimseyerek.
Milletine ulusuna uyanlar,
Demez neme lazım, neyime lazım.*

(Alptekin, 2004: 210)

Vatanımız için en önemli görevlerden biri de askerliktir. Askere gitmek bir gurur Mehmet'ler için. Yola çıkılmadan önce kınalar yakılır hem askere hem anneye. Bu kınalı parmaklar tekrar dönüp ya sevgiliye sarılacak ya ana baba eli öpecek ya da hiç dönemeyip o aziz mertebeye gidecek. Tarih kültürüyle yazılmış pek çok şiirde bu vatan uğruna şehit düşenleri ve geçmişte yaşanan savaşları görebiliyoruz.

Zaralı Halil asker mânisi gibi :

*Karlı karlar karanlığın bastı mı?
Kahpe felek ayrılığın vakti mi?
Karlı dağlar ne olur ne olur,
Asker aғam gelse yarelerim ey olur.*

(Acar, 1974: 6)

dörtlüğünde arkada kalan bir gelinin duygularını ne güzel anlatmıştır.

Veysel ise:

*Her ferdin hakkı var, bizimdir vatan,
Babamız, dedemiz döktüler al kan.
Hudut boylarında can verip yatan,
Sevgi ile anarız, şehit diyerek.*

(Alptekin, 2004: 154)

milletimizin şehitlere verdiği önemi, duyduğu sevgi ve saygıyı dile getirmiştir.

Kesik baş efsaneleri, yurdun dört bir yanında anlatılır. Kafasını koltuğunun altına alıp hâlâ savaşılan şehitlerimiz, kahramanlarımız anlatıldıkça duygular daha da coşar. Ali İzzet Özkan'ın efsane kaynaklı bir dörtlüğünü de motiflerimiz arasına alıyoruz.

*Erzurum'un kahraman dadaşları,
Cesetsiz gezer harbde başları.
Şu Aziziye tabyasının taşları,
Aklana boyanmış niçin turnalar?*

(Başgöz, 1979: 36)

Başka bir şiirinden alınan,

*Şehit olmuş burada bu şah dar vakit,
Kellesi koltukta gezmiş bir vakit.*

*Köse dağı secde eder her vakit,
Şahsüleyman orda üstü kar yatar.*

(Özkan, 1969: 28)

dörtlüğünde olaya telmih (hatırlatma) yapmıştır.

Âşık Sefil Selimî de halk arasında 93 Harbi diye de bilinen savaş içinde bulunan gazilerimiz için yazdığı şiirde methiyeler düzmüştür.

*Doksan üç harbinin eseri şunlar.
Ayaklı kitaplık birkaç dil anlar.
Çarpışmış cepheler fethetmiş onlar.
Yaşlı canlı tarih bay genç evladım.*

(Günbulut, 1989: 44)

Savaşları, kahramanlıkları, şehitleri, gazileri ile vatan sevgisinin âşıklar üzerindeki etkisini incelediğimiz bu motifi yine Sefil Selimî'nin barış içerikli bir dörtlüğüyle noktalıyoruz.

*Hamile gelinler, emzikli ana,
Vatanı getirdi yepyeni cana,
Acı hatıralar geldi lisana,
Sevgiden yanayız barışçıyız biz.*

(Günbulut, 1989: 96)

K. İLİM VE İRFAN

Halk arasında ‘Okumuş insandan zarar gelmez.’ denilir. İlim irfan sahibi olan insan kendini her toplumda belli eder ve saygı kazanır. Ümmi veya okumuş pek çok âşık bu durumun farkında ki okumaya yazmaya önem vermiş ve şiirlerinde dile getirmiştir.

Âşık Ali İzzet, insanlık meziyetleriyle okumanın birbirine bağlı olduğunu:

*Ölüm bize düğün bayram yol olur,
Dostlar ile zehir yesem bal olur,
Çok müşküller mürşit ile hallolur,
Adam insan olmaz irfan olmadan.*

(Özkan, 1969: 13)

dörtlüğünde dile getirmiştir.

Halk arasında adam olmak olarak kullanılan bir deyim vardır. Çoğu zaman bu söz okumuş, eğitim görmüş, kendini yetiştirmiş insanlar için kullanılır. Âşıklarımızdan Âşık Ali diye bilinen usta halkın bu düşüncelerini ve ilime verilen önemi şöyle dile getirmektedir.

*Adam adam olmak için,
İrfan ister ilim ister,
Çok şeyleri görmek için,
Evvel başta bilim ister.*

(Ayrar, 1995: 41)

Âşık İsmetî, okumak ve ilim hakkında düşüncelerini kitap kelimesi üzerine toplamıştır. Hocaların bile hocası diye adlandırdığı kitapların değerlerini ve ilim sahibi olanların meziyetlerini anlattığı dörtlüğü aşağıda belirtiyoruz.

*Hocaların bile hocası kitap,
Okurken kendini bilir okuyan,
İlmin kapısı bacası kitap,
Varıp o kapıyı çalar okuyan.*

(Ayrall, 1995: 40)

Eğitimin, bilgi almanın yaşı yoktur. Vatana millete hayırlı bir vatandaş ve anaya babaya hayırlı evlat olmak için eğitimi tamamlamak, iyi bir iş sahibi olmak gereklidir. Bu düşünce toplumun genel yargısıdır. Âşık Veysel' in dediği gibi:

*Olmak istiyorsan dünyada mesut,
Hakka halka yarayacak bir iş tut.
Çalıştır oğlunu, okut kızını,
İnsan olmak için okumak gerek.*

(Alptekin, 2004: 210)

İlimle uğraşmak hem özveri hem de sabır ister. İnsanların karşısına pek çok sorun çıkabilir. Önemli olan çalışma hırsını kaybetmemektir. İlk emrin de 'Oku' olduğu düşünülerek yazılmış Dörtlülere de rastlamaktayız. Bunların birisi de Adem Ulutaş adlı bir âşığımıza aittir. İki farklı şiirden alınan dizeler şunlar:

*İlim sabır işi, uğraşmak gerek,
Bu yolda engelleri aşmak gerek.*

(Ayrall, 1995: 8)

*İlim Hakk'a gitmek, onda kalmaktır,
İlim elbet doğruları bulmaktır.*

(Ayrall, 1995: 8)

Cahil insandan zarar gelir, okumuş olandan zarar gelmez denilir. Doğru, hayatta olgunlaşmış, okumuş, görmüş geçirmiş insanların olaylara tepkileri bile farklıdır. Okulların önemi kesinlikle inkar edilemez. Divriğili Ali Atlan adlı âşık bu konuda ilmin, okulun önemini vurgularken cehaletin de zararlarından bahsediyor.

*İlimle silinir kinler, karalar,
Gelir cahillikten olan belelar.
Sağılır bir anda azmış yaralar,
Dermandır her derde gülü okulun.*

(Ayrar, 1995: 12)

Cehalet insanlar için büyük tehlikedir. Cahil insan sorunlara, olaylara geniş bakamaz. Halit Kılıç da bu konuyu işleyen âşıklarımızdan.

*Kin ile nefreti attım gönlümden,
Sevgiye susadım sevgiye gayrı.
Cehalete düşman kesildim tümünden,
Bilgiye susadım bilgiye gayrı.*

(Ayrar, 1995: 34)

Âşıklarımız katıldıkları sohbetlere kendi aralarında meclis diyorlar. Bu kelime divân edebiyatında sıkça rastladığımız ‘bezm’den gelmektedir. Bu meclislerde herkes yer alamaz, gelenlerin kendilerini ispatlamış olgun insan olması şart. Sivaslı bir diğer âşığımız Eserî, ilim irfan ve insanın kendini yetiştirmesine başka bir açıdan bakarak muhabbet edilen meclislere cahillerin gelmesinden bahsetmektedir.

*Ehli olmayanı meclise alma,
Bilmez muhabbeti söz çıkar dostum.*

(Sevindik, 1998: 29)

Eserî, aynı konuda başka bir şiirinde şu dizeleri de dile getirmiştir.

*Cahil hâldan bilmez, sırrını açma,
Ehvalin bilmeze sormayasın ha.*

(Sevindik, 1998: 95)

Karşılaştığımız bazı şiirlerde hem Türkçenin güzelliği hem de ilmin yüceliği iç içe anlatılmaktadır. Bunlardan biri de Ethem Karagüllü'nün şiiri oldu.

*Satırlarda hece hece,
İlim derya bilim yüce.
Öğrenek bilinçlice,
Konuştuğun söz güzeldir.*

(Ayrar,1995: 25)

İnsanlar okumuş ve toplumda yer sahibi olanları daha çok seviyor ve saygı duyuyor. Şiirlerin geneline bakıldığında hâkimler, öğretmenler çok övülüyor. Bu durumu onların ilimlerine duyulan saygıdan kaynaklandığıyla açıklayabiliriz.

Gürünlü Âşık Gülhanî'den aldığımız alttaki dörtlükte hâkim diye düşünülen Haktır, Hakkın sözleri de ilim olarak dile getirilmiştir.

*Gönül tarlasında ilmin ekini,
Zamanı gelmeden biçilmez imiş.
Hâkimler hâkimi izin vermezse,
Kapanan kapılar kapanmaz imiş.*

(Ayrar, 1995: 30)

Okullarımızda, eğitim yuvalarımızdaki ustaları unutmayarak bu sosyal motifi sonlandırıyoruz.

Âşık Tabibî:

*Gözlerim yollarda kulağım seste,
Tabibi'den medet umuyor hasta,
Çırac kalfa olmaz kalfa da usta,
Onların başında hoca olmasa.*

(Ayrar, 1994:100)

L. DEĞİŞEN ZAMANA VE DEĞER YARGILARINA DAİR

Edebiyatımızda ‘taşlama’ adı verilen türde: dönemin olumsuz olaylarına, beğenilmeyen davranış gösteren kişilere yergiler dile getirilir. Değişen zaman ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bazı değer yargılarının yitirilmesine âşıklar sessiz kalamamışlardır. Hatta garipsenen, beğenilmeyen, istenilmeyen durumlar dile getirilerek eskiye özlem anlatılmıştır.

Sivaslı Âşıkların motiflerine geçmeden önce yörede söylenen anonim bir dörtlüğü başta vermeyi uygun gördük.

*Bakırın yerini naylonlar aldı,
Yemenici örtüyü müzeye saldı.
Şal ile şalvar talipsiz kaldı,
Sor halimi selam ver de Sivas’ım.*
(Özden, 1998: 59)

Yukarıdaki dörtlükte giyim kuşamda meydana gelen değişiklikleri biraz da sitemli şekilde görüyoruz. Bu başlık altında topladığımız motiflerin geneli gelenek ve göreneklerimizdeki değişiklikleri anlatmaktadır. Âşık Veysel’den aldığımız iki farklı şiirde de insanların -bazı kusurlarını diyelim- farklılaştıklarını anlıyoruz.

*Galiba dünyanın sonuna kaldık,
Gelin belli değil, kız belli eğil.
Ne nasihat duyduk, ne öğüt aldık,
Sohbet belli değil, söz belli değil.*
(Alptekin, 2004: 213)

Yukarıdaki dörtlük incelendiğinde dünyanın sonuna kaldık sözü dinî temada kullanılmıştır. Ayrıca son iki dizede, yaşanan bu bozukluğa rağmen kimsenin nasihat ve

söz dinlemediği belirtilerek sanki bu durumun hak edildiği savunuluyor. Veysel'in başka bir dörtlüğünde ise:

*Bin dokuz yüz altmış yedi yılında,
Çirkin sözler gezer halkın dilinde,
Ar edep kalmadı gelinde kızda,
Büyükler küçüğe gelir gelir minnete.*

(Alptekin, 2004: 196)

seslenmektedir.

Musa Merdanoğlu adlı âşığımızdan aldığımız başka bir dörtlükte de hem paranın her şeyin üstünde olduğunu hem de insanların huylarının bozulduğunu görüyoruz.

*Asır mı bozuldu insan mı azdı?
Şimdi kadir kıymet parada kaldı.
Evlat mı bozuldu babamı bozdu?
Kabahat belirsiz arada kaldı.*

(Ayrıl, 1995: 51)

Sivaslı başka bir şair olan Kâmil Kılıçoğlu aynı şiirinden aldığımız farklı dizelerde aynı durumdan muzdaripliğini belirtmiştir.

*Eskiye benzemez yamacı düzü,
Türlü türlü giymiş gelini kızı,
Yaylada kalmamış sürünen izi,
Kaval sesi gelmez dağlar bambaşka.*

*Küçükler büyümüş büyükler hani,
Bir mezar taşıdır nâmi, nişanı,
Benim devrim geçti yarın zamanı,
İki dertli gönül ağlar bambaşka.*

(Aslanoğlu, 1976: 21)

Şarkışlalı Kul Ozan'ın aşağıdaki dörtlüğünde düzenin değiştiğini ve o dönemde yaşayan, toplumdaki direkt etkileyen, onların duygularını anlatan âşıkların da bu konuda duyarsız kalmadığını görüyoruz.

*Ta gönüllere dek sıralanmışız,
Kimi an azarak, boralanmışız.
Çocuk, genç, ihtiyar sıralanmışız.
Bu nasıl bir zaman olmuştur dostlar.*

(Aslanoğlu, 1975: 4)

Sefil Selimî, köy ve şehir hayatındaki bozuklukları beraber ele aldığı şiirde her iki konuya da yine ustaca yaklaşmıştır.

*Suya maya çaldı Nasrettin Hoca,
Bu bir darb-ı mesel getmesin güce.
Ne kadın kadındır ne koca koca,
Birbirini yeren zemden dolayı.*

(Günbulut, 1989: 34)

*Babam ergen iken, anam kız iken,
Ne dış söken vardı, ne de bel büken.
İşine koşardı yataktan çıkan,
Önünü sis tutmuş...hey gidi günler.*

(Günbulut, 1989: 64)

*Her bir ağız olup kol kanat gersek,
Rüşvet alıp iş yapmaktan vazgeçsek,
Zınarmamak için sağlam söz versek,
Göz çıkartıp kaş yapmaktan vazgeçsek.*

(Günbulut, 1989: 40)

Sefil Selimi'nin motiflerinden sonra Molla Abidin'in de değindiği gibi günümüzde insanların bir kısmı dünya malı peşinde bir kısmı zevk ve sefa içinde. Geçmişteki güzel duygular zaman içinde değiştikçe, hayat yaşanmaz hale geliyor.

Nazar kıldım şu alemin halkına,

Her biri bin türlü k re çevrilir.

Kimisi düşmüştür dünya malına,

Kimi zevki sefa y re çevrilir.

(Ayr l, 1995: 26)

İnsan bu dünyada belli bir zaman diliminde yaşayıp sonra göçüp gidiyor. Yani biz misafiriz, o b ki. Zaman, düzen değişiyor. Bu duygularla dünyanın, hayatın değişikliğine sitem eden ve dünyayı bir insan gibi düşünen Sivaslı  şık Bekir, şu dörtlüğünü dile getirmiştir:

Kimisini deryalarda y zd rd n,

Kimisini semalarda gezdirdin.

Kimisinin de derisini y zd rd n,

Sana güvenilmez ey yalan dünya.

(Ayr l, 1995:17)

Düzendeki bozukluklara ve haksızlıklara şiirleriyle karşı çıkan ve durumu yadırgayan âşıklarımız halkın düşüncelerini de dile getirmektedir. Özellikle insanlar arasındaki anlaşmazlıklar, ilişkilerin önceki gibi sıcak ve iyi olmaması hemen hemen tüm şiirlere konu olmuştur.

İşte Veysel Cehdi Kut da bu konuyu şiirinde işleyen âşıklarımızdan birisidir. Haklı ile haksızın ayırt edilemediği, insanların birbirinden her an şüphe ettiği, kimsenin kimseye güvenmediği gibi temaları kullanan âşığın dörtlüğü şöyledir.

Kimseye güven kalmadı,

Haklıyı kimse anmadı.

Mum bitti ocak yanmadı,

Sorarım böyle olur mu?

(Ayrat, 1995: 71)

Bazı âşıklar bizim kendi toplumumuzdaki kötü yönde giden değışiklik ve ahlak bozukluklarını dile getirirken bazıları ise, özellikle yurt dışına çıkanlar, gittikleri yerlerde gördükleri yaşam tarzlarının kendilerine uymadığını fark edip, bu duruma ayak uyduramamaktan dolayı düzen ve ahlak bozukluklarını şiirlerine almışlardır. Sefil Selimî ve Âşık Eserî, çıktıkları gurbet ellerin farklılıklarını en çok dile getirenlerden. Eserî'nin Almanya'da yazdığı şiirde yaşanan kültür çatışmasını açıkça görmekteyiz.

Geyinmiş başına kalpak,

Göremedik boş bir toprak,

Gezerler sokakta çıplak,

Lemanı zaman uymaz.

(Sevindik, 1998: 91)

Nerde veliler, hani muhabbet?,

Zaman aynı zaman insanı başka.

Erkana uygunsuz yapılır sohbet,

İrfan aynı irfan lisanı başka.

(Sevindik, 1998: 107)

Yukarıdaki dörtlükte değışen zaman ve ilerleyen teknoloji yüzünden sohbet ve insanlar arasındaki muhabbetin azaldığını vurgulayan Eserî, günümüz âşıklarından olduğu için bu durumu gerçekçi bir dille ifade etmiştir.

M. DİĞER MOTİFLER

Bu bölümümüzde, âşıkların şiirlerinden aldığımız ve yukarıda yaptığımız sınıflandırmalara girmeyen motifleri vermeyi uygun gördük. Sayıları çok olmadığı için ayrı bir başlık açmaya gerek duymadığımız motiflerin başında yiyecek ve içeceklerle ilgili olanlar geliyor.

Sivas'ta âşıkların pek çoğu köylerde doğup, büyümüştür. Sonraları şehir hayatına alışmaya başlayan âşıklarımız, şiirlerinde gerek özlem gerek alışkanlıklarından dolayı yeme içme ile ilgili konularda hemen hemen aynı ama az olan motifleri kullanmışlardır. Örneğin Sefil Selimî, Sivas'ın bazı köylerinde hâlâ kullanılan bir mutfak gereci olan 'yayık' tan ve yoğurt, yağ yapmaktan bahsetmiştir ve bunu şu dördlüğünde şöyle ifade etmektedir:

*Yayığa doldurup yoğurt yayarlar,
Yamanilmek atar, kilim ıyarlar,
Gürk yatırır tavuk, cücüük sayarlar,
Meziyetin mertçe densin Şarkışlam.*

(Günbulut, 1978: 99)

Sefil Selimî, yukarıdaki dördlükte pek çok motifi bir arada kullanarak hünerini bir kez daha ortaya koymaktadır. Köylerde renk renk dokunan kilimlerden, tavukçuluğa kadar halkın yaşam biçimini aynen yansıttığı dördlüğü Sivas'ın şirin ilçesi Şarkışla'ya bir güzelleme yaparak bitirmektedir.

Kış mevsiminde köylerde genellikle yazın üretilen ve yazdan kalma saklanan, kurutulan, konservesi yapılan yiyecekler yenilir. Bu hazırlıklar sırasında değirmene mahsulünü götüremeyenler 'soku' denilen ortası oyuk taşlarda bulgur ve yarma adı verilen kırık buğdaylar hazırlanırdı. Aşağıda verilen örnek dördlükte soku taşından, kışın kullanılan yakacaklardan, tezekten, bahsedilmektedir. Köy ekmeklerinin çeşitleri ve tatlarını da dile getiren Sefil Selimî, Şarkışla'yı başka motifler ekleyerek de övmüştür.

*Sokuda döverler bulgur ve yarma,
Başlıca yakacak kok ile kemre,
Bazlama ekmeği, lezzetli sorma,
Garipseyen seni ansın Şarkışlam.*

(Günbulut, 1978: 99)

Yemlik, madımak, kuzukulağı, ebegümece, tere gibi adını sayamadığımız birçok bitki Anadolu'da özellikle Sivas'ta sofraların vazgeçilmesidir. Bahar aylarında toprak kokusunu içine çekerek, yaylalarda taze ot arayan arayan analarımız, böylece yemeklere lezzet katarlar. Bu lezzet hele tandırda pişen bir yemekle birleşince o gün evde bayram edilir. Selimî'nin, bahsettiğimiz durumlarla ilgili şu dörtlüğünü de alıyoruz.

*Nane otu kokar bulgur aşında,
Çömeliriz ocak tandır başında,
Vardır bir başkalık gökte kuşunda,
Üsbekes inandım sensin Şarkışlam.*

(Günbulut, 1978:99)

Başka bir Sivaslı Âşık Ahmet Kaya az da olsa rastladığımız yiyeceklerle ilgili motifini:

*Ne gün gördüm şu dünyanın gününden,
Geçemedim yavrularım şanından,
Bir çörek yapmışlar bulgur unundan,
Onu boğazıma durdurdun kader.*

(Aslanoğlu, 1973: 19)

derken anaların, kızların gelinlerin ellerinden çıkan bin bir türlü hamur işinden biri olan çörekte bahsetmektedir. Tarım ve hayvancılığın birinci derecede geçim kaynağı olan Sivas'ta en değer verilen maddî kültür unsurları da şiire girmiştir. Elekten un eleme, tandır yakma, tandırın taşının is tutması, soku taşı gibi çok motif vardır. Elek kelimesi hem gerçek anlamda hem de mecaz anlamda kullanılabilir. Aşağıda verdiğimiz Âşık Veysel şiirinde muhtemelen kendi gönlüne seslenerek bu kelimeyi kullanmıştır.

*İnce elekten elenirsin,
Diyar diyar dolanırın.
Akar çağlar bulanırın,
Hiçbir zaman durulman mı?*

(Alptekin, 2004: 157)

Sıcak yaz günlerinde tarlalarda çalışanların imdadına toprak testilerden dökülen buz gibi ayran ve yanındaki katıdır. Tarlada, bahçede hele insan aç iken gözü bir şey görmez, yani temizlik pek de aranmaz. Bu durum halk arasında ‘ayrana sinek düştü’ şeklinde espri konusu bile olmuştur. İsmetî de bu olayı şöyle dile getirmektedir:

*Şu dünyanın n’eyleyeydim seyranın,
Gönül senin burada neydi hayranın?
Hayır için elden ele ayranın,
Sineğini döke döke içerim.*

(Aslanoğlu, 1973: 19)

Sözlü edebiyatımızın ve kültürümüzün değiştirilemeyen atasözü ve deyimleri de şiirlerde birkaç âşık tarafından kullanılmıştır. Özellikle Sefil Selimî’nin ‘Derbeder’ ve ‘Ne Güzel Demiş’ şiirleri deyimlerle süslenmiştir.

*Elden gelen öğün olmaz,
Mazlum ahı yerde kalmaz,
Dibi delik testi olmaz,
Diyenler ne güzel demiş.*

(Günbulut, 1978: 65)

dörtlüğünde ilk üç mısra genel kural ve öğüt anlamı taşıyan cümleler kullanılmıştır. Şiirin aynı zamanda bir mesajı da ver diyebiliriz. Aynı şiirden alınan diğer bir dörtlükte ise Selimî, bir nevi Nasrettin Hoca’nın ‘Ye ürüm ye’ fıkrasına da atıfta bulunmaktadır. İlk mısrada ise günümüzde de söylene bir sözle- Yemek geldi giriş, iş geldi sıvış- aynı anlamda cümleler kullanılmıştır.

*Aşa yanaş, dövüşten kaç,
Kürk giyinip üst başa geç.
Gözünü yum, avcunu aç,
Diyenler ne güzel demiş.*

(Günbulut, 1978: 65)

Ayrıca her ne kadar içerisinde söylenmek istenmeyen kelime bulunsa da bir atasözü kullanan dördlüğü de bu motifler arasında vermeyi uygun gördük.

*Lem cüm etme içte ağrım sızım çok,
Yama yapacağım bir imkânım yok.
Kılavuzun karga ağzın burnun ...
Pislik kokar, için dışın derbeder.*

(Günbulut, 1978: 65)

Âşık Tabibî ise atasözlerinin öneminden, genel kural niteliği taşımasından, büyük sözü dinlemenin öneminden bahsederek şu dördlüğü dile getirmiştir:

*Ata nasihatini dinlemeyenler,
Mutlaka sonunda pişman olurmuş.
Çarkın bir tersine dönmeyiversin,
En yakın dostların düşman olurmuş.*

(Ayrıl, 1994: 54)

Şiirin son iki dizesinde âşık aslında ‘İyi dost kara günde belli olur.’ Atasözünü de açıklamış oluyor. İnsanlar doğduğunda da yalnızdır, öldüklerinde de... Bu nedenle halk arasında söylenen ‘Damdan dama ışık düşmez’ sözünün anlamı gibi her kesin kazancı kendinedir, herkes kendi kazancını yer. Bu gerçeği ‘Sağ gözün sol göze faydası ’olmaz sözü de desteklemektedir. Aşağıya aldığımız Boran Yusuf adlı âşığın dizelerinde sık kullanılan sözü görmekteyiz.

*Benim derdim çoktur kimseler bilmez,
Sağ gözün sol göze faydası olmaz.*

(Ayrıl, 1995: 18)

Âşıkların bir kısmı kendilerinden önce yaşayan, kendilerine üstat kabul ettikleri ya da çağdaşı âşıkları da şiirlerinde zikretmişler ve onlardan övgü ile bahsetmişlerdir. Sefil Selimî'nin iki dördlüğünde Yunus Emre sevgisi açıkça görülmektedir.

*O bir Yunus Emre bugün ve yarın,
Ben Sefil Selimî o benden narin,
O aslı, o Kerem, o Ferhat Şirin,
Varlığını söyler ar duyanlara.*

(Günbulut, 1978: 79)

dördlüğünde halk hikâyelerimizin baş kahramanları olan Aslı, Kerem, Ferhat ve Şirin'den de bahseden âşık ayrıca,

*Şöyle garip bencileyin,
Diyen Yunus denilen ben,
Reva görüp inceleyin,
İnce derde yenilen ben.*

(Günbulut, 1978: 25)

derken kendisiyle Yunus Emre'yi özdeşleştirip Yunus Emre gibi çok hassas ve duygulu olduğunu buna bağlı olarak da ince hastalığa yakalandığını dile getirmektedir. Âşık Sefil Selimî, Âşık Seyranî için de yazdığı şiirde Eyüp Peygamber'i de anmıştır.

*Eyyub'un derdinde yarasında o,
Saçının ağında karasında o,
Sefil Selimî'nin yöresinde o,
Seyranî yektedir yel Seyranî'de.*

(Günbulut, 1978: 23)

Sefil Gülhanî de başka bir âşık için güzelleme yazanlardandır. Giriş kısmında Sivas'ın âşıklar diyarı olarak bilinmesinin ve Âşık Veysel için yazdıklarının özünü şu dördlüğünde dile getirmektedir.

*Bahar gelir bülbülleri tr,
Ozanlar mecliste durmaz atr.
Âşıklar Sivas 'ta doğar yetiir,
Veysel atıroğlu biri Sivas 'ın.*

(Aslanoğlu, 1974: 9)

ık Gülhanî gibi pek çok kişi büyük usta Veysel'e gzellemeleer yazmtır. Eserî de bunlardan biri.

*Sazıyla sözüyle insanlık diyen,
Senin benim gibi dertleri giyen,
Ekmekle soğanı beraber yiyeen,
Hogr Veysel'e ergili dostlar.*

(Sevindik, 1998: 73)

Âşıklar gerek yaptıkları atmalarda gerek birbirlerine cevap olarak verdikleri nazirelerde övgüyle bahsederler kaısındakilerden. İte Sivaslı ık Kelam'nin Eserî için yazdığı iirden bir dörtlük:

*Kelam'yem dman kuyumuz kazar,
Dost olan dostunun hlinden sezer,
Muhabbet eyleyip atık bir Pazar,
Nazlarında mn gördüm Eserî.*

(Sevindik, 1998: 65)

Halk hekimliği halk hekimliği halk arasında çok yaygındır. Bitkilerden yapılan ilaçlar, bulunmaya çalışılan devalar hâlâ toplumda yerini koruyor. Vücutta oluşan kırık ve incinmeler önceleri doktora gidilmeden bu ii anlayanlarca tedavi edilirmi. Sivas'ta böyle kimselere 'sınıkçı' denilir. Selimî'den alınan u dörtlükte bu motife rastlamaktayız.

*Köyümüzde ne var diye sorsan,
Yergisiz, gaygısız, zgn çok fazla*

*Sınıkçıklık öğren kırık sararsan,
Döğüşten, çekişten ezgin çok fazla.*

(Günbulut, 1978: 45)

Dinin etkisiyle de kıyafette çeşitli isimler alan başörtüleri vardır. Yemeni, hindi, yazma adlarıyla da bilinen başörtünün adları gibi örtme şekilleri de çeşitlidir. Halaylık, yaşmak, çene altından bağlamak gibi...Yine Âşık Sefil Selimî'den aldığımız dörtlükte yazma ve kenarının süsü oyalardan bahsedilmektedir.

*Yere atma tepelenir ezilir,
Kıymeti zay olur rengi bozulur,
Bir yazmaya bir oyaya dizilir.
Kul yanmasın Sefil Selimî yansın.*

(Günbulut, 1978: 54)

Evlerde, odalarda yerlere duvardan duvara serilen, genç kızların umutlarını, aşklarını, duygularını taşıyan, renk renk, motif motif oln kilimler, cecimler, halılar vardır. Sivas ağzında bunlara sergi yada çul da denilir. Sefil Selimî'nin ünlü 'Kul Yanmasın' şiirinde rastladık bu motife.

*Haliya kilime nakış vurulur,
Dokuyanlar emek verir yorulur.
Gün gelir ki yar altına serilir,
Çul yanmasın Sefil Selimî yansın.*

(Günbulut, 1978: 32)

Âşık Kul Gazi'nin aşağıda vereceğimiz dörtlüğü birkaç sosyal motifi bir arada barındırmaktadır. İlki: geçmiş zamanlarda insanların doğum tarihleri tam olarak günü gününe kayıt yapılamadığından köy yerinde doğanların doğum tarihleri ya 01.01. ... ya da köyde yapılan işlerden tahmin edilerek söylenirdi.

Kul Gazi kendisinin mart ayında doğduğunu ve bu ayın dert ayı olduğunu dile getirirken muhtemelen Sivas'ta havaların soğuk olduğunu da vurguluyor. İkinci motif ise; halk arasında sıcaktan zarar gelmez, denilir. Bu nedenle yeni doğan bebekler ve doğum yapmış kadınlar sıcak tutulmalıdır. Tıpta da yeri olan bu inanç önceleri 'höllük' adı verilen sıcak ince kumlarla uygulanırdı.

Kundağın altına serilen, çok da sıcak olmayacak şekilde hazırlanan ince kumlar ya da varsa killer, çocuğu sıcak tutup çocuğun üşütmemesini sağlar. İşte Kul Gazi'nin aşağıdaki dörtlüğü bu motifleri barındırmaktadır.

*Köyüm Tuzla güzel yurtta,
Bin dokuz yüz otuz dörtte,
Dert ayıdır doğdum martta,
Höllük oldu önüm ardım.*

(Kurt, 2004: 235)

'Höllük' kelimesiyle bağlantılı olarak Veysel'in dörtlüğünü hemen vermek yerinde olacaktır. Şiirin bütününde türkü söylemenin beşikte başladığını dile getiren Âşık Veysel, beşiklerde, beleklerde sözüyle motifimize kaynaklık etmektedir.

*Su başında sulaklarda,
Türk'ün sesi kulaklarda,
Beşiklerde beleklerde,
Türküz türkü çağırırız.*

(Alptekin, 2004: 186)

Farklı âşıkların şiirlerinden derlediğimiz ancak sayıları çok olmayan, ana başlıklar altında değerlendiremediğimiz motifleri bir arada bu bölümde verdik.

II. ŖİİRLERİNDEN MOTİF ALINAN ÂŖIKLARIN KISA HAYAT HİKÂYELERİ

Sivas'ta Cumhuriyet döneminde yaşamış birçok âşık bulunmaktadır. Tezin başlangıç kısmında verdiğimiz konuların birçoğunu şiirlerinde bulabildiğimiz ya da sadece birkaç şiirinde sosyal motife rastladığımız âşıklar oldu. Hâlâ yaşamını sürdüren veya yakın tarihlerde vefat etmiş olanların hayat hikâyelerini araştırırken zorluk çekmedik. Ancak Sivas'ın köylerinde yaşayan ve köyünden pek çıkmamış, şiirleri herhangi bir dergi ya da kitapta yayımlanmamış âşıkların hayatları hakkında fazla bilgi edinemedik. Halk edebiyatında başarılı çalışmaları olan edebiyatçı derlemecilerin kaynaklarına da başvurarak adı belki çok az duyulan âşıkların hayat hikâyelerini veriyoruz.

Aşağıda verdiğimiz başlıklar âşıkların soyadlarına göre dizilmiştir. Günümüz âşıklarının hem ad-soyad hem de mahlasları kolaylıkla bulunabildi ancak Cumhuriyetin ilanından önce doğan ve geçmiş zamanlarda vefat eden bazı âşıkların sadece mahlaslarına ulaşabildik. Böyle âşıkların hayat hikâyelerini verirken mahlasların baş harfine göre sıralama yaptık. Bizden sonra bu konuda araştırma yapmak isteyenlere de elimizden geldiğince kaynaklık etmeyi amaçladık.

YILMAZ ALTAY/ ÂŞIK GÜLŞADÎ

1950’de şimdi Sivas’ın bir mahallesi olan Çayboyu köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu Sivas’ta okumuştur. Saz çalıp irticalen şiir söyleyebilmektedir. Sivas’ın pekçok âşığı gibi o da rüyada bade içmiştir ve gördüğü kıza aşık olup hep onun için yazmıştır. Gülşadî’nin ustası yoktur ancak o oğulları Servet, Bülent ve Erkani (Yavuz) ile Mahir Güler (Kulfanî)’in ustasıdır.

Âşık Gülşadî Sivas’ın yerel televizyon kanalı SRT’de ‘Âşıklar Gecesi ’adlı bir programın sunuculuğunu yaparak, kültürün yayılmasına katkıda bulunmuştur. Şiirlerinin konuları genellikle gurbet, aşk ve az da olsa dinîdir. Aşağıda verdiğimiz şiirinden iki mısra bunu destekler niteliktedir.

Rızasız lokmayı el atıp bölmek,

İlahî divanda suç dikkat eyle.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.

SİVASLI ALİ / ÂŞIK YARIM ALİ

1931 yılında Sivas'ta edebiyat öğretmeni olarak görev yapan aynı zamanda şair olan Ahmet Kutsi Tecer'in gayretleriyle ve Halk Şairlerini Korumu Derneği'nin öncülüğünde düzenlenen 'Halk Şairleri Bayramı'na' katıldığı için tanıyabildiğimiz Ali hakkında kaynaklarda başka bilgi yoktur.

1931 yılının Ekim ayında düzenlenen bu ilk bayramdan otuz üç yıl sonra Sivas'ta düzenlenen ikinci bayrama katılmamıştır. Bu bilgiyi bayramla aynı adı taşıyan İbrahim Aslanoğlu'nun 'Sivas Halk Şairleri Bayramı' kitabından öğrenmekteyiz. Çünkü Aslanoğlu, kitabında bayrama katılanları ve o günkü durumlarını anlatmaktadır. Ayrıca Aslanoğlu, bayrama katılanların bir bölümünün âşık olmayıp, sazıcı ve hikâyeci olduğunu belirtmektedir. Eldeki şiirlerine bakıldığında gurbet ve sevgi üzerine yazdığı anlaşılmaktadır.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

AYŞE BERK

1874'te Şarkışla'nın Kayalıyokuş Mahallesinde doğmuştur. Ünlü Âşık Serdarî'nin üçüncü kızıdır. Babasının sol kolunun dirsekten aşağısının kesilmesi sebebiyle ailenin yaşadığı maddî ve manevî sıkıntılarını Ayşe de yaşamıştır. Ekonomik sıkıntılardan dolayı okula gidememiş ve okuma yazma öğrenmemiştir. Şeyh Ahmet (Şeyh Ağa) adlı bir kendinden büyük biriyle evlendirilmiştir. Üçü erkek, ikisi kız olmak üzere beş çocuk sahibidir. Ayşe Berk 1953 yılında zatürreeden vefat etmiştir.

Hayatı çocukluğundan beri sıkıntılar içinde geçtiği için şiirlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ulaşabildiğimiz şiirlerinde mahlasa rastlanılmadı. Hakkındaki ilk bilgileri İbrahim Aslanoğlu'nun hazırladığı 'Söz Mülkünün Sultanları' adlı eserde görmekteyiz.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

VAHAP BOZKURT / *SUZANÎ*

1885'te Sivas Kangal'ın eski adı Mamaş, yeni adıyla Soğukpınar köyünde doğmuştur. Ustası Âşık Süleyman'dır. Âşıklık geleneğinin en yaygın motifi olan bir usta yanında yetişme, Sivas'ın pek çok âşığında görülmektedir. İşte Âşık Suzanî de ustası Süleyman'dan hem saz çalmayı hem âşıklığın usul ve törelerini öğrenmiştir.

Ahmet Kutsi Tecer'in düzenlediği Sivas Halk Şairleri Bayramı'na katılmıştır. Suzanî hakkında kaynaklarda çok fazla bilgiye rastlanılmamaktadır ancak şiirleri incelendiğinde aşk, ayrılık ve ölüm konularında yazmıştır denilebilir.

Evli ve dört çocuk babası olan Suzanî'nin ölüm yılı bilinmemektedir. İbrahim Aslanoğlu tarafından şiirlerinin bir kısmı Sivas Folkloru Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Faydalanılan Kaynak:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1979), “Halk Pınarından Damlalar:Suzanî”, *Sivas Folkloru*, 6 (74), Nisan, 21-22.

AHMET TURAN BÜLBÜL / ÂŞIK ESERÎ

1954 yılında Yıldızeli'nin Nevruz Yaylası köyünde doğmuştur. Havva Hatun ve Ethem Bey'in son çocuğudur. Altı yaşında Sivas'a taşınmışlar, Ahmet Turan ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra Sivas Erkek Lisesi'ne kayıt olmuş ancak iki yıl sonra konulu bırakmak zorunda kalmıştır. 1973'te eşi Serpil Hanım ile evlenmiştir ve dört erkeke çocuğu vardır. Eserî, baba mesleği olan çiftçilikle uğraşmaktadır. Son yıllarda yaz aylarında Almanya'ya giderek sanatını icra etmektedir.

1973'te tarlada uyurken rüya görmüş ve bütün türkülerinde aradığı 'Suna'sını görmüş, rüyadan sonra irticalen şiir söylemeye başlamıştır. Yakın arkadaşı Erdemcan çok şiir yazdığı için ona Eserî mahlasını vermiştir. Çok güzel saz çalan âşık hem kendi şiirlerini hem de ustamalı şiirleri çalıp söyler. Türkiye'de ve yurtdışında pek çok festival, şenliğe katılmaktadır. Şiirlerinde hemen hemen tüm konuları işleyen Eserî'nin şiirleri İmren Sevindik ve tarafımdan 1998 ve 2002 yıllarında derlenerek yayımlanmıştır. Ayrıca Eserî'nin kendinin 'Yayla Yolunda' ve Erdemcan ile okuduğu iki kaseti vardır.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivashlı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.
- SEVİNDİK, İmren (1998), *Yayla Yolunda Âşık Eseri*, Dilek Matbaası, Sivas.

TALİBÎ COŞKUN / ÂŞIK TALİBÎ

Talibî Coşkun, Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Tonus (Altınyayla) köyünde doğmuştur. Kendi dediğine göre doğum tarihi 1898, nüfus kaydına göre 1904'tür. Asıl adı Hacı Bektaş'tır. Babası Karbağdatoğlu Mustafa I. Dünya Savaşı'nda ölmüştür. On beş yaşında dayısının kızı Keklik Emine'ye tutulmuştur. Kız da âşığı sevmektedir fakat babası Emine'yi zengin biriyle evlendirir. Talibî hem bu ayrılığa hem de annesinin ölümüne çok üzölmüştür. İzmir, Konya, Sivas'ta askerlik görevini tamamlayan coşkun bir müddet Kayseri'de yaşamıştır. 1932'de Ahmet Kutsi Tecer'in Sivas'ta düzenlediği şairler bayramına katılarak Atatürk için okuduğu şiiriyle kendini tanıtmıştır. Şiir ve destanlarını yayımlatmış vakit buldukça da Ankara radyosunun halk müziği yayınlarında görev almıştır. Gezmeyi seven ve oralarda şiirlerini okuyan Talibî, Adana'dan İstanbul' kadar on iki şehir dolaşmıştır. 12 Mart 1976'da Ankara'da vefat etmiştir.

Talibî şiirlerinde yalnız yaşantı ve duygularını değil, bazı doğal yıkımları, toplumsal gerçekleri ve siyasal olayları da dile getirmiştir. Aşk ve gurbet şiirlerinin yanında eleştiri yönü ağır basan şiirleri de vardır. Âşık soyut konulara pek girmemiştir.

Eserlerinden Birkaçı:

- Talibî'den Seçilmiş Şiirler (1933)
- Ankara destanı (1938)
- Büyük Ölüm Acısı (1939)
- Trakya Destanı (1943)
- Çukurova Sesleniyor (1950)
- Kıbrıs Destanı (1974)
- İnkılap Sesi (1961)

Faydalanılan Kaynaklar:

- YALÇIN, Sırrı (1935), *Halk Şairi Talibî Coşkun'un Hayatı ve Şiirleri*, Ankara.
- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s.
- KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Ankara, Kültür bakanlığı Yayınları, 563 s.

MAHMUT DANIŞMANOĞLU / *NEDİMÎ*

1904'te Şarkışla'nın Mutibey köyünde doğmuştur. Babası Hacı Hasan Efendiler'in Mustafa, annesi Fatma'dır. Âşıkların çok sevdiği ve onunla diyar diyar gezip türküler söylediği Deliktaşlı Ruhsatî'yi Mahmut Danışmanoğlu da çok sever ve örnek alırdı. Askerliğini Sivas'ta yapmıştır. İki kez evlenmiştir.

Kaynaklarda mahlasının Ruhsatî tarafından verildiği yazsa da bu bilginin kesinliği yoktur. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde belki yaşadığı dönemden belki de gereken önemin verilmemesinden adını çok duyuramamış pek çok âşık vardır. Halk Edebiyatı'na bağlılığı ve düşkünlüğüyle tanınan İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru Dergisi'nde 'Bilinmeyen Halk Şairleri ve Halk Pınarından Damlalar' başlıklı bölümde Âşık Nedimî gibi hakkında fazla bilginiz olmayan sanatkârları bizlere tanıtmıştır.

Faydalanılan Kaynak:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1973), "Halk Pınarından Damlalar: Nedimî", *Sivas Folkloru*, 1 (10), Kasım, 16-20.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

İDRİS EROĞLU / MEYDANÎ

1942’de Küçüktuzhisar (Küçüktuzasar) köyünde doğmuştur. Bazı kaynaklarda bu köyün Kayseri Bünyan’a bağlı olduğu da belirtilmektedir. Ailesinin ekonomik durumu sebebiyle okula gidememiştir. Kendi kendine okuma yazma öğrenip ilkokul diploması almıştır. Üç yıl Kuran kursuna devam etmiş ve köy imamından din eğitimi almıştır. Bunun sonucu olarak on yedi yaşından itibaren köyünde iki yıl imamlık yapmıştır. 1961 yılında Güllü Hanım’la evlenmiştir. İlk üçü yaşamayan dokuz çocuğu olan âşık, imamlıktan sonra çobanlık, çiftçilik, garsonluk ve fabrika işçiliği gibi değişik işler yaparak geçimini sağlamıştır. Hâlen Kayseri’de ‘T.C. Kültür Bakanlığı Halk Âşıkları Toplantı ve Gösteri Yeri’nde âşıklık geleneğini icra etmektedir.

On dokuz yaşında dağda koyun otlatırken uykuya dalar ve rüya görür, bu rüyada dili çözülür, irticalen şiir söylemeye başlar. Saz çalmasını kendi kendine öğrenen âşık ilk olarak Eroğlu mahlasını daha sonra rüyasında söylenen Meydanî mahlasını kullanır. Üç ay kadar Âşık Veysel ile gezerek âşıklığını ilerletmiştir. Kendisi Veysel’den etkilenmiş, genç âşıklar ise başta oğlu Meydanî’den etkilenmiştir. İlk ödülünü Konya Âşıklar Bayramı’nda almıştır.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

FERYADÎ, DELÎ DERVÎŞ, KUL YUSUF

Halk arasında Feryadî'nin asıl adı Kul Yusuf, 'Deli Derviş, Dolu Derviş, Derviş Ağa' diye de geçer. Asıl adı Mehmet'tir, XIX.yüzyılın Alevî şairlerindendir. 1824'te Zara'nın Zoğallı köyünde doğduğu bilinmektedir. Yaşamına ilişkin bilgiler sınırlıdır. Feryadî'nin annesinin adı Gülizar, babasının adı ise Yusuf'tur ve babası Divriği'nin Kanut köyündendir. Geçim sıkıntısından dolayı Zara'nın Zoğallı köyünden toprak alıp , oraya yerleşerek çiftçilikle uğraşmıştır.

Feryadî, yirmi yaşında Döndü adlı kızla evlenmiş, yirmi dördünde pir elinden bade içmiştir. Çok güzel saz çalan âşık, sazının adını 'Sarı Tuna' koymuştur. Ruhsatî'ye saz dersi veren Feryadî'nin önceki mahlası Kul Yusuf'tur.Sarı Saltıklılardan sayılan bir bir dede olan âşık, iyice yaşlanınca büyük oğlu Ahmet Kangal'ın köyüne, Mamaş'a, gitmiş ve 1904'te vefat etmiştir. Âşık, şiirlerinden de anlaşıldığı gibi Alevî-Bektaşî inancına sahiptir.

*'Şu benim sevdiğim Muhammet Ali,
Canım kurban olsun senin yoluna.
Sıdk ile çağırdım Bektaş-ı Veli,
Bir nazar eyle gel edna kuluna.'*

Faydalanılan Kaynaklar:

- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1956), ***Bektaşî-Alevî Şairleri ve Nefesleri.*** , Ankara.
- BEZİRCİ, Asım (1993), ***Türk Halk Şiiri I-II***, İstanbul, Engin Matbaacılık,400 s.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1974), Halk Pınarından Damlalar:“Deli Derviş Feryadî'nin İki Ağıt”, ***Sivas Folkloru***, 2 (23), Aralık, 10-11.

FİRKATÎ

Asıl adı Ali'dir. Sivas'ın ilçesi Şarkışla'da doğmuştur. Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen âşık hakkında tam bir bilgiye sahip değiliz. 20. yüzyıl başlarında öldüğü söylenir. Yaşadığı yüzyıla ve şiirlerine bakıldığında dilinin incelenen diğer âşıklara göre biraz daha ağır olduğu görülmektedir.

Şiirlerinden anladığımız kadarıyla küçük yaşta evlenmiştir. Sevgiliye dair konuları sıkça işlemiştir. Ayrıca çiftçilik yaparak geçimini sağladığını da söyleyebiliriz.

Faydalanılan Kaynak:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1973),” Bir Demette Beş Çiçek: Hulusi Pek, Meslekî, Feryadî, Firkatî”, *Sivas Folkloru*, 1(6), Temmuz, 12-13.

AHMET GÜNBULUT / ÂŞIK SEFİL SELİMÎ

26 Ağustos 1933'de Şarkışla'da doğdu. Anne adı Sıdika, baba adı Ali'dir. Fakir bir ailenin çocuğu idi. İlkokul yıllarında önlük alacak paraları olmadığı için entareyle gitti geldi. İlkokulu altı senede bitirdi.

Babası Ahmet'i okutmadı. İlkokuldan sonra şiire merak saldı. Derken başında kavak yelleri esmeye başladı. Ümmü Gülsüm adında bir kıza tutuldu.

Maddi imkansızlıktan dolayı Ümmü Gülsüm'ü kaçırdı. Evliliği Ahmet'in babasında kalarak geçti. Bir kızı oldu. Ümmü Gülsüm amansız bir derde düştü. Bir gece bu acıyla çok çaldı söyledi ve uyuyakaldı. Rüyasında mahlası verildi. 1966'da Konya Âşıklar Bayramı'na katıldı. Hollanda'ya gitti. Çoluk çocuk özlemi ağır bastı. O dönemlerde çok gurbet şiiri yazdı. Türkiye'ye 1972'de döndü. Sivas'ta ticarete başladı. Bir kese kâğıdı atölyesi kurdu daha sonra işini kurukahveciliğe çevirdi. Durumu gayet iyiydi.

Sefil Selimî aşk, dostluk, ayrılık, yurt özlemi ve sevgisi gibi temaları, Anadolu insanının yoksulluklarını alaycı bir anlatımla ve Şarkışla'nın güzelliklerini sevgiyle anlatmıştır. Âşık Sefil Selimî'nin çok elim bir ölümü oldu. Günbulut evindeki sobadan zehirlenerek 31 Aralık 2003'te hayata gözlerini yummuştur.

Kitapları:

- Yâr Badesi (1963)
- Kul Yanmasın (1987)
- Yalınkat (1978)

Sefil Selimî'nin şiirleri Sivas Folkloru ve Türk Folkloru dergilerinde yayımlanmıştır.

Faydalanılan Kaynaklar:

- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık,400.
- GÜNBULUT, Ahmet (1989), *Kul Yanmasın*, Ankara, Yorum Matbaası, 80.
- GÜNBULUT, Ahmet (1978), *Yalınkat*, Sivas, Emek Matbaası.

HALİL İNCE / ZARALI HALİL

1917’de Zara’da dünyaya gelmiştir. Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden Zaralı Halil hayatını erken bir döneminde sıkıntı ve çile çekmiştir. Bu durum onun ilerde dertli dertli şiirler söylemesine ve bu şiirleri sazıyla birleştirmesine vesile olmuştur. Bir dönem akrabalarının yanında kalan Halil, küçük yaşta Yetiştirme Yurdu’na verilmiştir. Yurtta yaklaşık on yıl kalan Halil 14 yaşında yurttan ayrılmıştır. Bağlama çalmasını da öğrenen Halil askerden döndükten sonra dernek ve toplantılarda şiirlerini söylemiştir. Plağı olan ve konserler veren Halil’i geçim sıkıntısı yıpratmıştır. 1964’te kalp hastalığından vefat etmiştir.

Şiirlerinin genelinde hayatına bağlı olarak anne, baba özlemi, yurt sevgisi, ölüm gibi konular hakimdir. Şiirlerinin bir kısmı hâlâ radyo ve televizyonlarda Türk halk müziği sanatçıları tarafından söylenmektedir.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ACAR, İsmail Hakkı (1974), “Halk Ses Sanatçılarımızdan: Zaralı Halil”, *Sivas Folkloru*, 2 (21), Ekim, 6-7.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

MEHMET KARGI / *GÜRÜNLÜ ÂŞIK GÜLHANİ*

Sivas'ın Gürün ilçesi Şeref (Ayvalı) köyünde 1940 yılında doğmuştur. Asıl adı Mehmet, soyadı Kargı olan Sefil Gülhanî'nin babası Şeref Köyü büyüklerinden Velioğlu Halil, annesi ise aynı köyden Mehmet efendi'nin kızı Emine Hanım'dır. İlkokulu köyünde, ortaokulu Gürün'de tamamlayan Gülhanî Emniyet teşkilatına girerek devlet memuru olarak hayatını devam etmiştir.

Darende'nin Sofular Köyü'nden Mevlüt Efendi'nin kızı Fadime Hanım ile evlenmiştir. Beş çocuğu vardır.

Her âşığın âşıklığa adım atma hikâyesi farklıdır. Kimileri rüyada bade içer, kimileri bir kere görüp başka hiçbir yerde rastlayamadığı sevgilisini ararken kendini bu hayat içinde bulur. Gülhanî, âşıklık hayatı ile ilgili bir soruyu şöyle cevaplamıştır:

‘Küçük yaşımdan beri şiire ve âşıklara karşı bir sevgi duymaktayım. Bu sevgi zamanla içimi yakan bir köz oldu. Esasen dış görünüşüm itibariyle sakın, içine kapanık bir halim vardır. Ama içimde esen aşk rüzgârının koparmış olduğu dalganın büyüklüğünü ben bilirim. Gün geldi, gönül bendine sığmaz oldu. Köy köy gezerek, yaşadığı çevrede ismini dışarıya duyurmuş ozanlar ile tanıştım.’

Gülhanî ortaokul sıralarında şiir yazma başlamıştır. Manevî yönden Kangallı Âşık Emsalî'ye bağlanmış ve onu kendine usta seçmiştir. Gülhanî, Türkiye'nin pek çok ilinde düzenlenmekte olan bayramlar ve festivallere katılmıştır. (Konya Âşıklar Bayramı, II. İstanbul festivali gibi...

Gülhanî şiirlerinde genellikle vatan, millet ve din sevgisini işlemiştir. Milletini seven her insan gibi, içinde yaşadığı toplumun dertlerini, acılarını, sevinçlerini en iyi şekilde bilmiş ve bu duyguların ilhamıyla şiirlerini yazmıştır.

Âşık, şiir yazmakla beraber saz da çalabilmektedir. Gülhanî, hem iyi bir âşık hem de iyi bir halk edebiyatı takipçisi olmuştur. Şiirleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır.

Gülhanî'nin 'Perişan Hallerim', 'Birlik Olunca' ve 'Gönül Ağlayınca' adlı şiir kitapları bulunmaktadır.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1975), “Âşık Sefil Gülhanî”, *Sivas Folkloru*, 3 (28), Mayıs, 7 s.
- KAKLANOĞLU, Mehmet (1975),), “Gürünlü Sefil Gülhanî”, *Sivas Folkloru*, 3 (27), Nisan, 18.
- NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver (1976),), *Gürünlü Âşık Sefil Gülhanî*, Ankara, Esengür Matbaası, 68 s.

ÂŞIK AHMET KAYA

1892’de Sivas’ın Örenyurt (Viranyurt) köyünde doğmuştur. Askerliğini Sivas ve Kars’ta yapmıştır. Askerden döndükten sonra Sivas’tan ayrılarak Mersin’e gitmiştir. Bir süre Mersin’de yaşamış, her vatandaşımız gibi o da gurbetliğe dayanamayıp köyüne geri dönmüştür. Âşıkların en çok kullandıkları gurbetlik, vatan özlemi gibi motifler Âşık Ahmet Kaya’nın da şiirlerinde görülmektedir. Bu sebeple şiirlerinde gurbet konusu ağır basar. İrticalen şiirlerini yazan Kaya, saz da çalabilmektedir. Ekonomik durumunun iyi olması sebebiyle çok yer gezebilen âşık, pek çok âşıkla tanışmış ve onları dinlemiştir. Ahmet Kaya’nın şiirleri yayımlanmamıştır bu nedenle nâmı Sivas dışına fazla çıkmamıştır.

Evlidir ve iki kızı vardır. Köyünde vefat etmiştir.

Faydalanılan Kaynak:

- DEMİRAY, Mehmet Güner (1973), “Gemerekli Halk Ozanları: Ahmet Kaya”, *Sivas Folkloru*, 1 (6), Temmuz, 18-19.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

SÜLEYMAN KAYA / ÇOBAN SÜLEYMAN

1891 yılında Ulaş ilçesinde doğmuştur. I. Dünya savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. Askerlik dönüşünde geçimini sağlamak için çobanlık yaptığı için 'Çoban Süleyman' diye bilinmektedir. 1949 yılında vefat etmiştir. Şiir söylemeye asker ocağında başlamıştır. Bu nedenle de şiirlerinin konuları savaş, kahramanlık, yurt özlemidir. Aşağıdaki dörtlükteki gibi.

*On senedir vatan için çalıştım,
Topçu idim topraklara karıştım.
Otuz dörtte çobanlığa alıştım,
Süleyman bir adam olmadın yine.*

1943'lerde Sivas cer Atölyesi'ne işçi olarak girmiş ancak bir süre sonra gözleri iyi göremediği için işinden ayrılmıştır. Şiirlerini ortaokul öğretmeni Muharrem Türkmen muhafaza etmiştir. Bazı şiirlerinde 'Fahri' mahlasını kullanmıştır. Kangallı Vahap Suzanî'nin çırağı olup saz çalmayı ve âşıklık geleneğini ustasından öğrenmiştir.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1963), *Saz Şairleri Antolojisi*, Ankara.

AHMET KAYNAR / ZAKİRİ, AHMET, NOKSANÎ

Âşık Noksan'ın asıl adı Ahmet Kaynar'dır. XVIII. yüzyılda Erzurum'da yaşayan İsmail Noksanî'den ayrı bir şairdir fakat onunla karıştırıldığını gören Ahmet Kaynar, Noksanî yerine Zakirî mahlasını kullanmayı uygun görmüştür.

Âşık Noksanî, 1899'da Sivas'ın Kangal ilçesinde doğmuştur. Bu nedenle 'Kangallı Noksan' diye de bilinir. Zakirî de Feryadî, Münhacî vb. âşıklar gibi 'Ruhsatî Kolu'ndan sayılır. İki ayağı da doğuştan içe dönük olduğu için Ruhsatî bu mahlası vermiştir. Annesi Ağzıpakoğullarından Zeynep, babası ise Tokmakoğullarından Mustafa'dır. Zakirî on yaşında annesini, on dört yaşındayken babasını kaybetmiştir. Dayısının yanında büyümüştür. Sakatlığı nedeniyle doğru dürüst bir iş edinemeyen , eğitime de devam edemeyen Zakirî arabacılık ve postacılık yapmıştır. En sonunda imamlık yapan Zakirî, bu arada ustası Meslekî'den saz ve söz dersleri almış, Tokat, samsun ve çevre illerde de dolaşmıştır. Dinî nitelikli şiirler yazmıştır.

Âşık Noksanî, Ruhsatî'nin torunu Âşık Ali'ye ustalık yapmıştır. 5 Mayıs 1972'de Kangal'da vefat etmiştir. Bir iki şiirinde Abdülkadir Geylani tarikatından olduğunu ve benliğinin 'derd ü efkâr' olduğunu söyleyen Noksanî, daha çok aşk, gurbet, mutsuzluk ve doğa temalarını ele almıştır. Şiirlerini sade bir dille yazmıştır.

Noksanî'nin tüm şiirleri toplanamamıştır. Şiirlerinin bir bölümünü Eflatun Cem Güney 1953'te 'Noksanî' adıyla yayımlamıştır.

Faydalanılan Kaynaklar:

- GÜNEY, Eflatun Cem (1947), *Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1975), "Halk Pınarından damlalar: Noksanî", *Sivas Folkloru*, 3 (21), Nisan, 45.

- KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1963), *Saz Şairleri Antolojisi*, Ankara.

KÂMİL KILIÇOĞLU

1924'te Zara ilçesinin İmirhan köyünde doğmuştur. Babasının adı Hasan, annesinin adı Gülizar'dır. Lakâplarına Keleşler veya Keleşoğulları denir. O yıllarda herkes okula gidemediği için belli başlı bir öğrenim görmemiştir. İncelediğimiz kaynaklarda Kâmil Kılıçoğlu'nun doğduğu İmirhan Köyü'nde okul bulunmadığı bu yüzden ilkokula gidemediği belirtilmektedir.

Sivas'ta şiir yazan kişilerin hemen hemen hepsi ya küçük yaşlarda saz çalmayı öğrenmiştir ya da rüya sonrası eline sazı alıp tezeneyile tellere vurup şiirlerini söylemektedir. Çok nadir de olsa sadece şiir yazan ancak şiirlerini sazla buluşturmeyen şairler de rastlamaktayız. İşte Kamil Kılıçoğlu, bahsettiğimiz şairlerden. O saz çalması ve irticalen söylemesi yoktur.

Kılıçoğlu'nun incelenen şiirlerinde yaşadığı yüzyılın âşıklarında görülen motiflerle karşılaşırız. Şiirlerinde daha çok sevda derdi, sıra hasreti, yurt ve memleket özlemi ile millet sevgisi ağır basmaktadır.

Eseri:

- Eski Rüzgâr.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1976), 'Halk Pınarından Damlalar:Kâmil Kılıçoğlu', *Sivas Folkloru*, 4 (46), Kasım, 20-21.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.
- Oğlu Ali Rıza Kılıçoğlu ile yaptığım özel söyleşi.

GAZİ KURT / KUL GAZİ

Kul Gazi, 1934 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Tuzla köyünde doğmuştur. Daha sonra annesinden öğrenildiğine göre doğum ayı marttır. Doğum tarihi nüfus kayıtlarına göre 1934 olarak geçmektedir. O, hayatını dile getirdiği bir destanında şöyle demektedir:

*'Köyüm Tuzla güzel yurtta,
Bin dokuz yüz otuz dördte.
Dert ayıdır, doğdum martta,
Höllük oldu, önüm ardım.'*

Gazi'nin babası Ömer, annesi Fidan'dır. Âşığın babası iyi bir dinleyici iken annesi atışma yapacak kadar şiir söyleyebilmektedir. Gazi'nin âşıklığı annesinden gelmektedir, denilse doğru olur. Kul Gazi ikisi kız, beşi erkek yedi kardeşin en büyüğüdür. Gazi'nin asıl adı Abdülгази'dir. Gazi'nin babaannesi gelini hamileyken, türbesi Sivas'ta bulunan sahabeden Abdülvahab Gazi hazretleri'ni rüyasında görmüş ve torununa bu adı vermiştir. Gazi, 'Kul' mahlasını kullanmaktadır, nedeni ise adındaki 'Abd' ekinin Türkçedeki karşılığı olmasıdır. İlkokulu Tuzla'da, ortaokulu babasının görevinden dolayı Konya'da okumuştur. Liseye de Kayseri'de başlamış ancak devam edememiştir. İlk eşi Fethiye ile bu yıllarda evlenmiştir. Ancak mutlu olamamış bunu şiirinde şöyle ifade etmiştir:

*'.....
Anam aldı iyi diye,
Başımı bozdu Fethiye,
Buradan başladı derdim*

Fethiye'den sonra Şehrize, Döne, Esmâ adlı kızlarla evlilikler yapmıştır.

Gazi ilk şiirlerine ‘Gazioğlu’ mahlasını kullanmıştır. Onun kullandığı mahlaslar arasında en çok görülenler Kul Gazi, Gazi, Gazi Âşık, Kul Âşık’tır. Gazi’nin ustası yoktur, kendi kendini yetiştirmiştir ancak Sivas’ta hemen hemen tüm âşıklarca beğenilen ve üstad kabul edilen Ruhsatî’nin onun da gönlünde önemli bir yeri vardır.

Kul Gazi, âşıklığa başlamasını şu sözle açıklıyor: Âşıklığım, Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed’i rüyamda görmemle başladı.’

Saz çalmayı bilen Kul Gazi, kendi deyişleri ile birlikte usta malı da söylemektedir. Semai ve Diyarî adlı iki çırak yetiştiren âşığın şiirleri yayımlanmıştır.

Eserleri:

- Sarı Çiçek.
- Çiğdem Çiçek.
- Rüzgârda Kekik.

Faydalanılan Kaynaklar:

- SAKAOĞLU, Saim (1980), *Sivashî Âşık Kul Gazi, Sarı Çiçek*, Erzurum, Ticaret Matbaası, 2-141.
- KURT, Âşık Kul Gazi (2000), *Kul Gazi*, Sivas, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.
- ÖZKAN, Mevlüt- N. Zeynep Özçörekli –Mukadder Kuren (1992), *Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 368.

MEHMET KÖSE / ÂŞIK KAPTANÎ

1952 yılında Çayboyu (Pirkinik) köyünde doğmuştur. Babası İsmet Bey, annesi aynı köyden Zülbiye Hanım'dır. Dört kardeşin en büyüğü olan Mehmet, ilkokulu köyünde, ortaokulu Atatürk Ortaokulu'nda, liseyi ise Endüstri Meslek Lisesi'nde okumuştur. Kaptanî, 1970'de beşik kertmesi Emine Hanım ile evlenmiştir. Üç kızı iki oğlu vardır. Sivas'ta yaşayan âşık hâlen minibüs şoförlüğü yapmaktadır.

Âşıklığa hemşerisi Erdemcan'ın etkisiyle başlamıştır. Erdemcan mesleğinden dolayı ona Kaptanî mahlasını vermiştir. Saz çalıp irticalen şiir söyleyebilmektedir. Değişik ölçü ve ezgilerde şiir söyleyen âşık şiirlerinde erdemlilik, sevgi, gurbet gibi konuları işlemektedir. Aşağıda verdiğimiz dörtlüğünden de anlaşılacağı gibi Kaptanî, iyi bir insanda olması gerekenleri şöyle dile getirmektedir.

*Bir insan dostunu görürse eğer,
Bir anlık hal hatır dünyaya değer.
Kötüler gıybete söylermiş meğer,
Aybını yüzüne vurmak lazımdır.*

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivashlı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.

MUSA MERDANOĞLU / ÂŞIK MERDANOĞLU

1939'da Şarkışla'nın Kaymak köyünde doğmuştur. Orta halli bir ailenin çocuğudur. On dört yaşında iken öküzleri otlatırken uykuya dalar ve aldığı ilhamla âşık olduğunu söyler. Memleketlileri Veli, Agah ve Veysel'den etkilenmiştir. Evli ve altı çocuk babası olan Merdanoğlu, TBMM'de hizmetli olarak çalışmış ve emekli olmuştur. Yurdumuzdaki çeşitli bayram ve şenliklerde mesleğini icra etmiş ve yarışmalarda önemli dereceler almıştır. Cumhuriyet'in 70. yıldönümü münasebetiyle halk şairleri arasında açılan 'Atatürk, Cumhuriyet, Demokrasi' konulu şiir yarışmasında birinciliğe layık görülmüştür. Çeşitli dergi ve antolojilerde şiirleri yayımlanmıştır.

Şiirlerine bakıldığında memleket, yurt sevgisi ağır basmaktadır. Yakın dönem âşığı olmasından siyasi görüşte de şiirleri bulunmaktadır. 'Ozanın Feryadı' isimli basılı bir kitabı vardır.

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivashlı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.

ÂŞIK MIHMANÎ

1914'te Sivas'ın Gemerek ilçesinin Saraç köyünde doğmuştur. Asıl adı hasan Yıldırım'dır. Yüzbaşıoğulları namıyla bilinen bir aileden gelmektedir. Üç yaşındayken babası hapse gitmiş ve Mihmanî yetim kalmıştır. Hayatını çobanlık ve çiftçilik yaparak kazanmıştır.

Çobanlık yaparak büyümüştür. Çocukluğunda mahallelerinde Fato adlı bir kadından etkilenererek o da şiirler yazmaya başlamıştır. Aşağıda verilen örnek dördlükten de anlaşıldığı gibi şiirlerini Yüzbaşıoğlu veya Hasan m mahlasıyla yazan Mihmanî, Âşık Hüseyin'den saz dersler almıştır. Ali İzzet, Mihmanî adını vermiştir.

*'Âşık Hasan aşka düşme,
Aşkın badesini içme,
Kerem düştü sen yanaşma,
Yangına ha yangına..'*

Mihmanî uzun süre âşıklık geleneğini sürdürmüştür. 1935'te evlenmiştir. Dokuz çocuk sahibidir. Âşık, 17 Mayıs 1987'de köyünde vefat etmiştir.

Faydalanılan Kaynaklar:

- KALKAN, Emir (1991), *XX.Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*,Ankara, Kültür bakanlığı Yayınları, 563 s.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1973), "Halk Pınarından Damlalar:Mihmanî", *Sivas Folkloru*, 1 (3), Nisan, 17-19.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivash Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

ABDÜLKADİR NAMLI / ÂŞIK İSMETİ

Asıl adı Abdülkadir Namli olan İsmetî, 1934 yılında İlbey yöresinden Kâlyalı köyündr doğmuştur. Annesinin adı Serfinaz, babasının adı Mustafa'dır. Babası Kurtuluş Savaşı'nda bacağından sakatlanarak çalışamamıştır. Babasının ölümü üzerine aile ekonomik sıkıntı yaşamış, anne de çocuklarını bırakıp kardeşinin evine taşınmıştır. Abdülkadir ve kardeşi onun bunun yardımıyla büyümüştür.

Böyle sıkıntılı bir çocukluk dönemi yaşayan âşık, on beş yaşında şiir söylemeye başlamıştır. Herhangi bir ustadan ders almamıştır. 1951 yılında babasından kalma tarlaları satarak evlenmiş, 1952-53'te Sivas'ta demiryollarında çalışmış ve 1955 Şubatında askere gitmiştir. Isparta'da askerlik yaparken bir evin kapı aralığında bir güzel görmüş, ona sevdalanmıştır. Bu sevdasını ilerideki yıllarda 'Kapı Güzeli ve İsmetî' adlı bir Kitapla yayımlayan âşık, memleketine geri dönmüştür.

1959 yılında Sivas Çimento Fabrikası'na işçi olarak girmiş,1979'da emekli olmuştur. Erzurum Atatürk Üniversitesi Âşıklar Bayramı'na katılmış ve 'Mehenk' başlıklı şiiriyle birincilik kazanmıştır. Ruhsatı'yi çok seven âşık, şiirlerinde İsmet veya İsmetî mahlaslarını kullanmıştır. Şiirlerinde özellikle aşk, insan ve memleket sevgisi, yaşam kavgası, yoksulluk, açlık, kimsesizlik, yalnızlık, doğanın güzelliği, dünyanın faniliği, geri kalmışlık, hak, adalet isteği gibi konuları işlemiştir. Bu yüzden kendisine 'Dert Şairi' de denilir. Temiz bir dili ve içtenlikli bir söyleyişi vardır. Şiirlerini sekizli ve on birli ölçülerle yazmıştır. Ona göre âşık, milletin tercümanı, kalbi, dili, gözü olmalıdır. Aydınlar da âşıklara kulak vermelidir. Milletin yapısını, arzularını, dertlerini aydınlar, âşıkların deyişlerinde bulabilirler. Yani âşıklar milletin aynasıdır.

Eserleri:

- Hak Var Dedik (1970)
- Âşık İsmetî ve Kapı Güzeli (1990)

Faydalanılan Kaynaklar:

- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s
- ÖZHAN, Mevlüt- N. Zeynep ÖZÇÖREKLİ-Mukadder KÜREN (1992), *Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 368.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1973), “Halk Pınarından Damlalar: İsmetî”, *Sivas Folkloru*, 1 (2), Mart, 17-21.
- ÖZDEN, Ayten (1998), *Sivas Yöresinden Âşık İsmeti*, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Konya.

FATMA OFLAZ / *DERDİMEND*

1894'te Kangal'da doğan Derdimend'in babası Vanlızade Ali Efendi, annesi Zeynep Hatun'dur. 13 yaşında yatağa düşüp aylarca kalkmayan Derdimend 15 yaşında ilk , 22 yaşında ikinci evliliğini yapmıştır. Şiirleri İbrahim Aslanoğlu tarafından tanıtılmıştır. Derdimend 79 yaşında vefat etmiştir.

Yaşadığı dönem ve sosyal hayat düşünüldüğünde Fatma Oflaz'ın gayet ileri görüşlü olduğu söylenebilir. 1964 yılında Sivas'ta düzenlenen 'Sivas Halk şairleri Bayramı'na katılan tek kadın şairdir. Fatma Oflaz ile yakından ilgilenen, şiirlerini halka tanıtan İbrahim Aslanoğlu, Fatma Oflaz'ı bayramda dikkatli bir şekilde gözlemlemiş ve 1965 yılında yayımladığı 'Sivas Halk Şairleri Bayramı' adlı kitabında şöyle anlatmıştır:

'Gecenin tek kadın şairi Fatma Oflaz, sınav kapısını bekleyen bir çocuk kadar heyecanlı idi. 70 yıllık ömründe nice günler görmüş, nice devran sürmüştü ama yine de olmuyor işte...Nasıl olsun ki? Şimdiye kadar doğup büyüdüğü Kangal'dan hiç dışarı çıkmamış. Gezip gördüğü yerler, bu küçük Anadolu kasabasının bomboz tepelerinden daha ileri geçmiyor.

Derdimend'in dişe dokunur malı mülkü, okuması yazması yok. Bir oğlu ve torunları için çırpınıyor. Bugün olmuş dert yakasını bırakmıyor. Felek bile şairlik adını 'Derdimend' koydu. Babasının sağlığında hali vakti yerinde idi, ilk kocası genç yaşta ölünce işler bozuldu. Ağlamaktan sol gözünü ve sağlığını kaybetti. Bereket, bir tas içinde sundukları şifayı yedi de kurtuldu. Hiç olmazsa şiir söyleyerek ferahlıyor biraz. Şiiri konuşur gibi irticalen söylüyor. Böylelerinde tekrarlamalar ve kafiye bozukluğu çok olur oysa Derdimend en usta kalem şairleri kadar titiz.'

Faydalanılan Kaynak:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1965), *Sivas Halk Şairleri Bayramı*, Sivas, Güven Matbaası, 94 s.

- KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi.* , Ankara, Kültür bakanlığı Yayınları, 563 s.

ÂŞIK ALİ İZZET ÖZKAN

Ali İzzet Özkan, 1902 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Höyük Köyü'nde doğmuştur. Annesinin adı Kamer, babasının adı Muhtar Musa Ağa'dır. Ali İzzet daha bir yaşındayken annesini kaybetmiştir. Hanımının ölümü üzerine Musa Ağa Hatice Hanım'la evlenmiştir. Ali İzzet'i Hatice hanım büyötmüştür. 1917'de ali izzet babasının isteğiyle de kendi köyünden olan Gülizar'la evlenmiştir. Âşık 1927'de ikinci kez evlenerek babasının evinden ayrılmıştır.

Ali, küçük yaşta saz çalmayı öğrenerek, gelenek olduğu üzere, köy köy dolaşmıştır. Gittiği Hacı Bektaş Tekkesi'nde İzzet adını almıştır. Ali İzzet 1936'da bir ihbar üzerine tutuklanmış ve üç- dört ay cezaevinde yatmıştır. 1940'da arkadaşı Âşık Hüseyin Gürsoy ile Ankara'ya giden İzzet, orada bazı dergilerde şiirler yazmış ve ilk plağını çıkarmıştır. Memleketi Sivas'ta düzenlenen bayramda göz bebeği olan iki âşık, Ali İzzet ve Âşık Veysel, Köy Enstitüleri'nde saz öğretmenliği yapmışlardır. Ali İzzet, 1943'te Gemerek'te vergi memurluğu görevinde bulunmuş; 1949'da tutuklanmıştır. 1960'da dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsoy, onu Alevî köylerini dolaşması için görevlendirmiştir. Zaman sonra çocukları büyüyen Ali İzzet, Ankara'ya taşınmış ve 10 Ekim 1981'de vefat etmiştir.

Önceleri Alevî-Bektaşî inancına bağlanan Ali İzzet, toplumdaki değişmelere ayak uydurmaktan ve onlarla ilgili görüşlerini şiirlerinde yansıtmaktan geri durmamıştır. Kişisel yaşayış ve duygularının yanı sıra toplumsal yergi ve eleştirilerini de dile getirmiştir.

Eserleri:

- Türkün Sazından (1951)
- Âşık Ali İzzet Ağlıyor (1955)
- Kitap Küçük Dert Büyük (1956)

- Teller de Muradın Alsın (1958)
- Şiirler (1963)
- Sürmeli (1966)
- Mühür Gözlüm (1967)
- Kırkambar (1974)

Faydalanılan Kaynaklar:

- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s.
- BAŞGÖZ, İlhan (1979), *Âşık Ali İzzet Özkan-Yaşamı-Sanatı-Şiirleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 25 s.
- ÖZKAN, Ali izzet (1969), *Mühür Gözlüm*, Ankara, Ulusal Basımevi, 124 s.

HULUSİ PEK

19. yüzyılın son yarısında Yıldızeli'nin Kıvşak köyünde doğmuştur. Asıl adı Abidin'dir. 1. Dünya Savaşı'na katıldığı kaynaklarda bildirilmektedir. 20. yy başlarında hayatını kaybetmiştir.

Kaynaklarda hayatına dair çok fazla bilgiye rastlanılmayan Hulusi Pek'in şiirlerindeki konular vatan ve millet sevgisiyle sıla özlemidir. Bu konuları âşığın savaşa katılması ve Sivas'tan uzun yıllar ayrı kalmasına bağlayabiliriz. İncelediğimiz ' Kıvşak' adlı şiirinde köyünü destansı bir özellikle tasvir etmiş ayrıca bu tasvirleri yaparken de halkın günlük yaşamından örnekler vererek köylüsünü de tanıtmıştır. Elbette bu gibi şiirlerde sosyal motiflere sık rastlanmakta. Âşığın diğer şairlerde olduğu gibi incelediğimiz şiir sayısı çok olmadı. Eldeki bilgilere bakıldığında hayatı ve şiirleri hakkında az bilgimiz oluyor.

Faydalanılan Kaynak:

- ASLANOĞLU, İbrahim (1973), Bir Demette Beş Çiçek: Hulusi Pek, Meslekî, Feryadî, Firkatî” *Sivas Folkloru*, 1(6), Temmuz, 12-13.

ZEYNEL SARI/ ÂŞIK ZEYNELÎ

1 Ocak 1961’de İncetaş (Pustat) köyünde doğmuştur. Süleyman ve Zeynep’in beş çocuğundan ikincisidir. İlkokulu köyünde, ortaokulu ve liseyi Sivas’ta okumuştur. 1973’te göçtükleri Sivas’ta bir sanayi sitesinde çalışmış ve 1983’te memuriyet hayatına başlayan Zeynelî, bu arada açık öğretim fakültesini de bitirmiştir. Halen Cumhuriyet Üniversite’sinde çalışan âşık, gezici âşıkları dinler ve onlarla ilgili kitapları okumaktadır.

İlk şiirini 1974’te yazmıştır. İrticalen şiir söyler, saz çalmayı öğrencilik yıllarında kendi kendine öğrenmişse de daha sonra saz çalmamıştır. Ustası yoktur. Adını mahlas olarak kullanmasını İsmetî ve Kadir Pürlü tavsiye etmişlerdir. Alparslan Ayrıl şiirlerini Âşık Zeynelî adıyla yayımlamıştır. Bu genç âşığın bir dördlüğünü vermeyi uygun gördük.

*Ömür fani dünya yalan aldanma,
Gafler uykusundan uyan ey gönül.
Gelip geçer bir hülyaya bağlanma,
Hakikat apaçık ayan ey gönül.*

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivashlı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.

MAHMUT SAĞLAM / SAĞLAMÎ

25 Mart 1946'DA İmranlı'nın Çalıyurt köyünde doğmuştur. Babasının adı Hüseyin, annesinin adı Elif'tir. Yedi yaşında iken çocuksuz olan amcası İsmail ve Güllü'ye evlat olarak verilmiştir. İlkokulu köyünde bitirmiştir. On dokuz yaşında iken komşusunun kızı Medine ile evlenmiştir. Evlendikten bir yıl sonra askere gitmiştir. Sağlamî'nin altı çocuğu vardır. Geçimini bir dönem kamyonculukla sağlamışsa da ekonomik sıkıntılar yüzünden zararına kamyonunu satmıştır.

Sağlamî'nin çevresinde pek âşık yoktur fakat gezici âşıkları tanıyıp dinlemiştir. Çalgının yaşadığı ortamda yetismekle beraber kemençe öğrenmeye başlayacağı sırada dedesi vefat etmiş ve bir daha eline bile almamıştır. Ustası ve çırağı yoktur. Saz çalmadığı için de toplantılara katılmamıştır. Bazı bölge radyolarında şiirler okumuştur. Ayrıca birkaç dergide şiirleri yayımlanmıştır.,

Faydalanılan Kaynak:

- SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

KAZIM SUBAŞI / ÂŞIK ZÂKİRÎ (Zâkir)

1919'da Şarkışla'nın Antınyayla bucağına bağlı Kürçüyurdu köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Mikdat, annesi Hüsne'dir. Henüz bir yaşında babasını kaybedip yeti kalan Zâkirî, büyüdüğünde evin geçimini sağlamak için tarla işiyle uğraşmıştır. Köyünden olan Sultan ile evlenmiştir. Zâkirî, 1945 yılında kayınpederi ve onun kardeşiyle üç ayda yürüyerek hacca gitmişler ancak o dönem yasak olduğu için yakalanmışlar tekrar yine yürüyerek Sivas'a dönmüşlerdir. Âşık, bu zaman diliminde yaşadıklarını '...dili başka' ve '...dar görünüyor' ayaklı şiirlerinde anlatmıştır.

Hayatını köyünde geçiren Zâkirî, askerliğini Ankara'da yapmıştır. Altı çocuk sahibi olan âşık 1966'da ağır bir mide ameliyatı geçirmiştir. Çileli bir ömrün sonunda 1981'in Nisan ayında vefat etmiştir. Mezarı Kürçüyurdu Köyü'ndedir.

Okuma ve yazmayı kendi kendine öğrenen âşık, şiirlerinde Zâkirî veya Zâkir mahlasını kullanmıştır. Mahlası bir başkası tarafından verilmiş değildir. Soyunda kendisinden önce ve sonra âşık bulunmayan ve ilk şiirlerini 40 yaşında söyleyen Subaşı, Ruhsatî'nin şiirlerini dilinden düşürmemiştir. Bade içtiğini kendisi ifade eden Subaşı hiç saz çalmamıştır. Hayatında hiçbir âşıkla karşılaşmamış ve âşık meclislerinde bulunmamıştır.

Faydalanılan Kaynaklar:

- KAYA, Doğan (1996), *Âşık Zâkirî*, Sivas, Dilek Matbaası.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1975), "Halk Pınarından Damlalar: Âşık Zâkirî", *Sivas Folkloru*, 2 (25), Aralık, 23.
- ASLANOĞLU, İbrahim (1980), "Halk Pınarından Damlalar: Zâkir", *Türk Folkloru*, 8, Mart, 29.

KODİK SÜLEYMAN

Divriği’de doğmuştur. 1955 yılında vefat etmiştir. Edinilen bilgilere göre öldüğünde 60 yaşlarında imiş. Bu bilgiye dayanarak Kodik Süleyman’ın 1890’lı yıllarda doğduğu söylenebilir. Şiirlerinin tamamı bulunamamıştır. Yapılan derlemelerde birkaç şiiri elde edilmiştir.

Faydalanılan Kaynak:

- TARHAN, Remzi (1975), “Bilinmeyen Halk Şairleri: Kodik Süleyman”, *Sivas Folkloru*, 3 (31), Ağustos, 9.
- BEZİRCİ, Asım (1993), *Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivashlı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

VEYSEL ŞATIROĞLU / ÂŞIK VEYSEL

Veysel, 1310 (1894-1895) yılında dünyaya gelmiştir. Babasının adı Karaca Ahmet, annesinin adı Gülizar'dır. Sivrialan köyünde dünyaya gelen Veysel'in ilk soyadı Ulu'dur. Sonraki yıllarda Şatiroğlu olarak değiştirilmiştir. Âşık Veysel yedi yaşında geçirdiği çiçek hastalığı sonunda sağ gözünü tamamen kaybeder. Sol gözünde ise hafif bir rahatsızlık vardır. Ancak diğer gözünü de ahır temizlerken sarı öküzün boynuzuna kurban verir.

Veysel yaşadığı dönemde köyünde okul olmadığı ve gözleri görmediği için eğitimine devam edemedi. Veysel'in anılarından öğrendiğimize göre hayatı boyunca gerçekleşmeyen tek arzusu okumaktır. Veysel'in hatıralarından alınmış alttaki bölümde köylerinde okulun olmamasını şöyle anlatmaktadır:

‘Artık ilkokul çağlarına doğru idim; ama okul yok ki okuyayım. Okul olsa dahi ben nasıl okuyabileceğim? Yazıyı görmüyorum ki...Şimdiki gibi körler okulu da yok ki babam öküzünü, ineğini satıp göndersin.’

Gözleri görmeyen, okula gidemeyen Veysel'in babası ona zaman geçirmesi için bir saz alır. Veysel'in saz hocaları Molla Hüseyin ve Camşıhlı Ali Ağa'dır. Hocaları Veysel'e hem saz çalmayı öğrettiler hem de bildikleri türkülerini ezberlettir.

Esmâ adlı akrabasıyla yaptığı ilk evlilik sekiz sene süren Veysel'in ikinci evliliği de Gülizar isimli hanımla olmuştur. Esmâ'dan iki, Gülizar'dan altı çocuğu vardır.

Köyünde görme engelli olduğu için iş yapamayan Veysel'e babasının hediye ettiği ve öğrenmesi için hoca tuttuğu sazı, Âşığın can yoldaşı olmuştur. 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer tarafından düzenlenen Âşıklar Bayramı'nda Veysel keşfedilmiştir. Önceleri usta malı söyleyen Veysel, 1931 yılında yapılan Sivas Halk Şairleri Bayramı ardından gelişen bazı olaylar Veysel'in gönül dilinin iyice açılmasına sebep olmuştur.

O yıllara kadar Sivrialan ve çevresinde tanınan, düğünlerde çalıp söyleyen Veysel, bu yıllardan itibaren kabuğundan çıkarak, önce Türkiye'nin sonra Türk dünyası dediğimiz geniş bir coğrafyanın âşığı olmuştur. Veysel, Sivas'taki bayram nedeniyle Sivas'a; Cumhuriyet'in 10. yılına yazdığı 'Atatürk Destanı' şiiriyle de Ankara'ya gitmiştir.

Ayrıca Âşık Veysel, Sivas ve ilçeleri dışında Ankara, Sivas, Tokat, Yozgat, Kayseri, Konya, Çorum, İstanbul gibi şehirlerde dolaşmış ve çeşitli festival ve bayramlara katılmıştır. Veysel, İstanbul Radyosu'nda program yapmış bu zaman diliminde bir de plak doldurmuştur. Kısa sürede plakları çok tutulan Veysel, her evde her kahvede dinlenir olmuştur. Bu konuda Veysel:

'Türkiye'de sazla plağa ilk türküyü ben okudum. 'Mecnun'um Leylamı Gördüm' çok tutuldu. Sonra 'Atatürk'e Ağıt da öyle. Kırılırsa bir daha bulamam düşüncesiyle aynı plaktan ikişer üçer tane alan olduğunu duydum.' şeklinde konuşmuştur.

Veysel'in ününün artması sonunda sinema yapımcıları onun hayatını film çevirmek istemişlerdir. Bedri Rahmi Eyüpoğlu tarafından yazılan 'Karanlık Hayatım' adlı film Metin Erksan rejisörlüğünde çekilmiştir.

Âşık Veysel, Ahmet Kutsi Tecer'in de yardımlarıyla Anadolu'nun çeşitli illerinde köy enstitülerinde saz öğretmenliği yapmıştır. Veysel, son konserini 15 Ağustos 1971'de Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesinde vermiştir. Kaderci bir dünya görüşü, buruk bir duyarlılıkla toprak sevgisini, aşk, ayrılık, acı, yalnızlık gibi konuları işlemiştir.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ALPTEKİN, Ali Berat (2004), *Âşık Veysel*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
- KALKAN, Emir (1991), *XX.yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 563 s.
- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I- II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400.

- BAKİLER, Yavuz Bülent (1989), *Âşık Veysel*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınevi, 173 s.
- BİNYAZAR, Adnan (1970 ?), *Âşık Veysel*, İstanbul, Tel Yayıncılık, 180 s.
- KAYA, Doğan (2004), *Âşık Veysel*, Sivas, Sivas Valiliği Kültür Yayınları, IX + 337.

HASAN HÜSEYİN ŞENEL

1945'te Divriği'nin Çamşılı köyünde dünyaya gelmiştir. 1959'da Sivas Demiryolu Fabrikalar Çırak Okulu'na girmiş ve kaynakçılıkla geçimini sağlamıştır. Eserlerinin çoğunda mesleğinin etkisinden de olacak halkı kaynaşmaya, birleşmeye ve çalışmaya çağırmaktadır. Şiirlerine bakılarak dilinin sade olup konu olarak genellikle aşk ve yurt özlemini seçtiğini görüyoruz.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ÖZTÜRK, Ali Rıza (1974), "Halk Pınarından Damlalar: Hasan Hüseyin Şenel", *Sivas Folkloru*, 2 (14), Mart, 13.
- AYRAL, Alparslan (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler*, Dilek Matbaası, Sivas.

BEKİR UMUT / MESLEKÎ

Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı Kertme (mescitli) köyünde 1848'de doğmuştur. Asıl adı Umut Bekir'dir. Babası çiftçi Halil Ağa o daha küçükken ölmüştür. Yetim kalan Bekir'i büyütmek için annesi çok sıkıntı çekmiştir. Köylerde gelenek olarak devam eden köy odalarına gidip gelmeye başlayan Bekir, halk şiiri ve halk hikâyeleri dinleyip kendini bu aleme girdirmiş oldu. O sıralarda köyünden Fatma adlı kıza sevdalandı. Bir gün Meslekî, Deliktaş köyüne gider ve orada Ruhsatî ile karşılaşır. Birlikte köy köy dolaşır düğünlerde, sohbetlerde saz çalır söylerler. Ustası Ruhsatî ona Meslekî mahlasını verir.

Sevdiği kız Fatma'yı babası vermeyince Meslekî kızı kaçıtır. Ancak mutlulukları kısa sürer. Evlendikten üç yıl sonra Fatma soğukkalgınlığı nedeniyle kışın ortasında vefat eder. Üç çocuğu olan âşık daha sonra tekrar evlenir. Meslekî ise 1936'da Kertme'de hayatını kaybeder.

Dadaloğlu ile Emrah'ı çok seven Meslekî, toplumsal gerçeklere ustası Ruhsatî kadar ilgi göstermemiştir. Şiirlerinde aşk, ölüm, mutsuzluk temalarını işlemiştir.

Faydalanılan Kaynaklar:

- ÖZTÜRK, Ali Rıza (1973), “Âşık Mesleki'nin Yayımlanmamış Şiirleri”, *Sivas Folkloru*, 1 (7), Ağustos, 14-45.
- BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s.
- KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Ankara, Kültür bakanlığı Yayınları, 563 s.

SONUÇ

Toplumda birer fert olan, duygularını cömertçe halkla paylaşan, hızla modernleşen bu zamanda geleneklerimizi devam ettirmeye çalışan pek çok âşık gibi Sivas'ın da soğuk suyunu içen, sert havasını soluyan nice âşık var. Âşıklık geleneğinin hâlâ sürdürülmeye çalışıldığı ilde hangi yöne gidilirse gidilsin ya bir saz çalıp usta malı söyleyen ya dedesinin babasının izinden gitmeye çalışan yeni âşık adayları ya da belki derdinden belki aşkından yanıp tutuşan ve dertli dertli sazının teline vuran âşıklara rastlanır.

Hazırladığımız tezde Sivas'ta veya çevre köylerinde doğmuş, gerek çilekeş hayatlarından gerek saadetlerinden dolayı şiirler yazmış Cumhuriyet dönemi âşıklarının işledikleri sosyal motifleri konularına göre sınıflandırıp vermeyi amaçlamıştık. Kaynak araştırmalarımızın ilki İbrahim Aslanoğlu tarafından Sivas'ta çıkarılan ve Sivas'ın tanıtılmasında önemli roller oynayan Sivas Folkloru dergileriyle başladı. Çünkü bu dergiler Sivas'ın her şeyini anlatmaktadır. Anonim ürünlerden, maddî kültür unsurlarına ; Sivas âşıklarından, Sivas yemeklerine kadar geniş bir yelpazeyi içine alan dergilerde adı ve şiirleri pek duyulmamış âşık ve şiirlerine de rastladık. Âşık antolojilerini tarayarak ilgilendiğimiz dönemde yaşamış veya yaşayanların hayat hikâyeleri ve şiirlerini inceledik. Kendileri de Sivaslı olan ve özellikle Sivas âşıklarının şiirlerini toplayıp kitap haline getiren değerli hocalarımızın da kitaplarını ele alarak önce şiirleri topladık. Daha sonra bu şiirlerde yer alan hayatın içinden gelen sosyal motifleri sınıflandırdık. Bazı motifleri hemen hemen tüm âşıklar işlemişler ki tezi hazırlarken bu motiflerin hepsine yer vermeye çalıştık. Sevgili, gurbet hüznü, ölüm gibi temalar âşıklar tarafından en çok işlenen motifler olmuş. Anadolu'da hangi eve girseniz bu duyguları yaşayan insan vardır. Halkın gözü kulağı olan, onların duygularına da rehber olan âşıklarımız bu şiirleriyle unutulmamaktadır. İncelediğimiz hayat hikâyelerini değerlendirdiğimizde köyünden çıkıp diyar diyar gezen veya kendini başka bir âşık yanında yetiştiren ya da devlet dairesi gibi çiftçilik haricinde başka bir iş yapan âşıkların şiirleri daha farklı motiflerle doludur. Kendini sosyal yaşamda

yetiştirmeyi bilmiş olan ki bunlar genellikle yurtdişına çıkanlardır, sevgi, gurbet konuları dişında değişen zamana göre konu seçip bunları şiirlere dökmüştür.

şiirlerini incelediğimiz her âşık tabii ki yukarıda bahsettiğimiz şekilde değildi. Köyünden fazla çıkmamış, düğünlerde veya kış gecelerinde şiirlerini sazla buluşturan, başka bir âşıkla tanışmamış ve ondan etkilenmemiş olanların hem bulunabilen şiir sayıları az hem de sosyal motifleri bilindik konulardan olmuştur.

Bazı âşıklar aynı konuyu farklı şiirlerde çok kez ele almıştır. Tezi hazırlarken eğer motifler birbirini çok tutuyorsa o âşıktan her şiiri almadık. Ancak farklı kişilere ait bulunabilen bütün şiirlere tezde yer verdik. Aradığımız motifler bazen bir şiirin içinde ya bir dörtlük halinde ya da iki dize olarak karşımıza ıktı. Bu durumda bütün şiir yerine ilgilendiğimiz bölümü almayı uygun gördük. Bazen de öyle şiirler çıktı ki karşımıza bütün dörtlükleri bir zincir gibi hep aynı konuyla ilgili. Bu tür şiirleri hiç bölmeden ilgili motif başlığının altına ilk olarak verdik. Bazı şiirlerde birkaç motif bir arada verilmektedir. Örneğin gurbete çıkan ve gittiği yerden seslenen âşık, hem gurbetlik motifini hem yârine duyduğu âşkı hem de ocuk özlemini dile getirmiştir. Böyle şiirlerde en kapsamlı olan motif hangisiyse şiiri o başlık altında verdik. Sosyal motiflerin en sonunda sadece birkaç âşık tarafından işlenmiş çok sık kullanılmayan motifleri de ayrı bir başlık altında verdik. Motiflerin sayıları fazla olmadığı için ayrı bir başlık amayı uygun görmedik. Motifleri verdikten sonra Cumhuriyet döneminde yaşamış ve şiirlerinden faydalandığımız âşıkların kısa hayat hikâyelerini verdik. Elbette Sivas'ta verdiğimiz isimler dişında yaşamış yüzlerce âşığımız var. Biz tezimizde bütün Sivas âşıklarının şiirlerini incelemeye çalıştık ancak Cumhuriyet döneminde yaşamış olmasına rağmen şiirlerinde ilgilendiğimiz sosyal motifler bulunmayanlar da oldu. Bu durumda şiirlerinden motif alamadığımız âşıkların hayat hikâyelerine de yer veremedik. Tezin sonuna bir de kelimeler kısmı eklemeyi uygun gördük. Özellikle Sivas ağzıyla yazılmış şiirlerde anlamları bilinmeyen kelime sayısı fazla olduğu için tarama ve derleme sözlüklerinden de faydalanarak kelimelerin anlamlarını da ekledik. Tezi hazırlarken kitap, dergi, makale gibi kaynaklardan faydalandığım gibi Sivaslı olmam hasebiyle de hâla Sivas'ta yaşayan ve mesleklerini sürdüren âşıklarla bire bir görüşme fırsatı buldum. âşık Kahvehanesi ve derneğine giderek hem şiirlerini edindim hem de tezin son bölümünde yer alan fotoğrafları çektim. Bu alışmamın Sivas ve edebiyata ilerdeki yıllarda faydalı olacağını umuyorum. Yıllar boyu dilden dile dolaşarak gelmiş nice şiirler, sahiplerinin duygularını çok güzel dile getirmektedir.

Halkın özellikle Sivas'ın insanın hem kendi hem de Anadolu'nun diğ er  şıklarına gereken değeri vermesi ve onlara sahip çıkmasının tek nedeni kendilerini bu eşsiz g zelliikteki şiirlerde bulmalarıdır.

‘ şıklar Diyarı’ Sivas, nice olaylar yaşamış ve yaşatmış halkına. Kültürel ve tarih  bakımından zengin olan bu şehrin  şıkları da haklı olarak çeşit çeşit motif işlemişler şiirlerine. Şiirlerini renk renk motiflerle   ekler gibi bezemişler. Onlar da olmasa insanın kendine bile s yleyemeyeceğı veya dile getirilmeyeceğı durum ve hisler nasıl ortaya çıkardı? Vefat etmiş olanlara ve hayatını sürdürenlere bir Halkiyat ı olarak teşekkürü borç biliyorum.

Konya-2006

Gönül KARAARSLAN

SÖZLÜK

Şiirlerin geneline bakıldığında âşıkların geneli Sivas ağzına özgü kelimeler kullanmış. Anlamı bilinmeyen kelimelerin sayısı fazla olduğu için tezin sonuna kelimelerin anlamlarını vermeyi uygun gördük.

A

- aba : Yünden dövülerek yapılan kalın kaba kumaş.
ahu : Ceylan, güzel, ince, zarif kadın.
amel : Bir kimsenin dinî buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.

B

- bad : Yel, rüzgâr, hava.
bade : Şarap, içki.
bel : Tarlada toprağı havalandırmak için kullanılan alet.
betire : Hastalık.
bezm : Konuşma, yiyip içme meclisi.

Ç

- Çerak : Allah yolunda adanılan adak, kurban.

D

- darb-ı mesel : Atasözü.
derun : Bir kimsenin içi, hissiyatı.

E

- elem : Keder, gam, tasa.
emmi : Halk dilinde babanın kardeşleri, amca.
entare : Kadının alt giysisi.
eyle- : Durdurmak, yolundan etmek.

F

farı-	: Yaşlanmak, ihtiyarlamak.
felek	: Kader, alinyazısı.
fıgan	: Ağlamak, inlemek.
fırkat	: Ayrılık, hicran.

G

gazel	: Sonbaharda sararan, kuru yapraklar. (Gazel dökmek)
gürk	: Kümes hayvanlarının cıvcıv çıkacak yumurtalarının üzerine yatması.

H

har	: Gülün etrafında çıkan dikenler.
helke	: Bakırdan yapılmış su taşıma aracı.
hoyrat	: Yabancı kimse, el.
hub	: Gönül, sevdâ.

I

ıgış ıgış	: Ağır ağır.
ılıman	: Sıcakla soğuk arası, ılık.
ısıcak	: Sıcak.
ıya-	: Halı dokumak.

İ

ireşber	: Çiftçi.
---------	-----------

K

kemha	: Yeşil renkli elbise.
ko-	: Koymak, bırakmak.
körpe	: Taze, genç, yeni.
kuma	: Eşleri iki ya da daha fazla evli kadınların birbirlerine karşı olan durumları.

L

libas : Elbise, giyecek.

M

menevişe : Menekşe adı verilen çiçek.

muzula- : Mızımızlanmak, ağlamak.

S

salaca : Üzerinde cenaze taşınan dört kollu eşya.

seki : Üzerine oturulan bir nevi divan.

seklem : Köylerde un, bulgur gibi mahsullerin koyulduğu bir nevi erzak odası.

ser : Baş, kafa.

seyran et- : Gezmek, dolaşmak.

sınıkçı : Vücutta meydana gelen kırıkları tedavi eden kimse.

sine : Göğüs, bağır.

söve (süve) : Kapının sağ ve sol yanı.

T

turab : Elde dokunan halı ve kilim çeşidi.

U

uşak : Çocuklar, evlatlar.

V

vala : Kadınların başlarına örttüğü örtü, yazma.

virane : Eski, yıkılmaya hazır yapı.

Y

yâd et- : Anma, hatıra getirme.

yu- : Yıkamak, temizlemek.

yoz : Yabancı, el, düşman olarak bilinen kişi.

Z

zâr : Sesli ağılama, İnleme.

zülûf : Saç, perçem.

zay et- : Zarar vermek, ziyan olmak.

BİBLİYOGRAFYA

1. ACAR, İsmail Hakkı (1974), “Halk Ses Sanatçılarımızdan: Zaralı Halil”, **Sivas Folkloru**, 2 (21), Ekim, 6-7.
2. ALPTEKİN, Ali Berat (2004), *Âşık Veysel*, Ankara, Akçağ Yayınevi.
3. ALAGU, Tahir (1943), *Çalgılı Kahvelerdeki Külhanbey Edebiyatı ve Nümuneleri*, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası.
4. ASLANOĞLU, İbrahim (1961), *Divriği Şairleri*, İstanbul, Ekin Yayınevi.
5. _____ (1965), *Sivas Halk Şairleri Bayramı*, Sivas, Güven Matbaası, 94 s.
6. _____ (1973), “Halk Pınarından Damlalar: İsmetî”, **Sivas Folkloru**, 1 (2), Mart, 17-21.
7. _____ (1973), “Halk Pınarından Damlalar: Mihmanî”, **Sivas Folkloru**, 1 (3), Nisan, 17-19.
8. _____ (1973), “Mustafa Feryadî Çığırın”, **Sivas Folkloru**, 1 (10), Kasım, 12.
9. _____ (1973), “Bir Demette Beş Çiçek: Hulusi Pek, Mesleki, Feryadi, Firkati”, **Sivas Folkloru**, 1(6), Temmuz, 12-13.
10. _____ (1973), “Halk Pınarından Damlalar: Nedimî”, **Sivas Folkloru**, 1 (10), Kasım, 16-20.
11. _____ (1974), “Halk Pınarından Damlalar: Talibî”, **Sivas Folkloru**, 2 (16), Mayıs, 20-23.

12. _____ (1974), “Deli Derviş Feryadî’nin İki Ağıt”, *Sivas Folkloru*, 2 (23), Aralık, 10-11.
13. _____ (1975), “Âşık Sefil Gülhanî”, *Sivas Folkloru*, 3 (28), Mayıs, 7.
14. _____ (1975), “Halk Pınarından Damlalar: Âşık Zakirî”, *Sivas Folkloru*, 2 (25), Aralık, 23.
15. _____ (1975), “Gürünlü Sefil Gülhanî”, *Sivas Folkloru*, 3 (27), Nisan, 18.
16. _____ (1975), “Şarkışlalı Kul Ozan”, *Sivas Folkloru*, 3 (25), Şubat, 4.
17. _____ (1975), “Halk Pınarından damlalar: Noksani”, *Sivas Folkloru*, 3 (21), Nisan, 45.
18. _____ (1976), “Halk Pınarından Damlalar: Kâmil Kılıçoğlu”, *Sivas Folkloru*, 4 (46), Kasım, 20-21.
19. _____ (1979), “Halk Pınarından Damlalar: Suzanî”, *Sivas Folkloru*, 6 (74), Nisan, 21-22.
20. _____ (1980), “Halk Pınarından Damlalar: Zakir”, *Türk Folkloru*, 8, Mart, 29.
21. AYRAL, Alparslan (1994), *Sivaslı Âşık Tabibü* (Sivaslı Âşıklar I), Dilek Matbaası, Sivas.
22. _____ (1995), *Sivaslı Âşıklarda Evrensel Öğütler ve Duygular*, Dilek Matbaası, Sivas.

23. BÂKİLER, Yavuz Bülent (1989), *Âşık Veysel*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınevi, 173 s.
24. BAŞGÖZ, İlhan (1979), *Âşık Ali İzzet Özkan Yaşamı- Sanatı- Şiirleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 25 s.
25. BEZİRCİ, Asım (1993), *Türk Halk Şiiri I-II*, İstanbul, Engin Matbaacılık, 400 s.
26. BİNYAZAR, Adnan (1970 ?), *Âşık Veysel*, İstanbul, Tel Yayıncılık, 180 s.
27. CAFEROĞLU, Ahmet (1998), *Sivas ve Tokat Ağzlarından Toplamalar*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
28. DEMİRAY, Mehmet Güner (1973), “Gemerekli Halk Ozanları: Ahmet Kaya”, *Sivas Folkloru*, 1 (6), Temmuz, 18-19.
29. ERGUN, Sadettin Nüzhet (1956), Bektaşî- Alevî Şairleri ve Nefesleri, Ankara.
30. ESEN, Ahmet Şükrü (1986), *Anadolu Türküleri*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
31. GENÇOSMAN, Kemal Zeki (1972), *Türk Destanları*, İstanbul, Hürriyet Yayınları.
32. GÜNBULUT, Ahmet / Âşık Sefil Selimî, (1975), “Hey Gidi Günler”, *Türk Folkloru*, 1 (10), Kasım, 12.
33. _____ / Âşık Sefil Selimî (1978), *Yalınkat*, Sivas, Emek Matbaası.
34. _____ / Âşık Sefil Selimî (1989), *Kul Yanmasın*, Ankara, Yorum Matbaası, 80 s.
35. GÜNEY, Eflatun Cem (1947), *Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara.

36. HALICI, Mehdi - Mesut DOĞRU (1970), *Türk Halk Şiirinin Altın Kitabı / Türkiye Âşıklar Bayramına Katılan Âşıklar ve Yarışma Sonuçları*, Konya.
37. HALICI, Fevzi (1992), *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri / Güldeste*, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kültür Merkezi Yayınları.
38. KALKAN, Emir (1991), *XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi*, Ankara, Kültür bakanlığı Yayınları, 563 s.
39. KALKANOĞLU, Mehmet (1975), “Gürünlü Sefil Gülhanî”, *Sivas Folkloru*, 3 (27), Nisan, 18.
40. KAYA, Doğan (1990), *Şâirnâmeler*, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yürsekokul Matbaası, 101 s.
41. _____ (1994), *Âşık Minhacî*, Sivas, Dilek Matbaası, 80 s.
42. _____ (1994), *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî*, Sivas, Dilek Matbaası, 635.
43. _____ (2004), *Âşık Veysel*, Sivas, Sivas Valiliği Kültür Yayınları, IX + 337.
44. _____ (1996), *Âşık Zakirî*, Sivas, Dilek Matbaası.
45. _____ (1998), *Sivas'ta Âşıklık Geleneği / Genişletilmiş II. Baskı*, Sivas, Dilek Matbaası.
46. KAYGILI, Osman Cemal (1937), *İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri*, İstanbul, Bürhanettin Basımevi.
47. KAYMAK, Veysel (İkinci Baskı, 1997), *Anı-Şiir- Resimlerle Âşık Veyselli Yıllar*, Ankara, Ürün Ltd. Şirketi.

48. KURT, Âşık Kul Gazi (2000), *Kul Gazi*, Sivas, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları.
49. KÖPRÜLÜ, Fuat (1989), *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara.
50. KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1963), *Saz Şairleri Antolojisi*, Ankara.
51. NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver (1976), *Gürünlü Âşık Sefil Gülhanî*, Ankara, Esengür Matbaası, 68 s.
52. OĞUZCAN, Ümit Yaşar (1972), *Âşık Veysel Hayatı- Şiirleri ve Hakkında Yazılanlar*, İstanbul, MEB. Yayınları.
53. ÖZDEN, Ayten (1998), *Sivas Yöresinden Âşık İsmeti*, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Konya.
54. ÖZEN, Kutlu (1998), *Âşık Veysel / Selam Olsun Kucak Kucak*, Sivas, Dilek Matbaacılık, 160 s.
55. ÖZKAN, Ali İzzet (1969), *Mühür Gözlüm*, Ankara, Ulusal Basımevi, 124 s.
56. ÖZHAN, Mevlüt- N. Zeynep ÖZÇÖREKLİ-Mukadder KÜREN (1992), *Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, 368.
57. ÖZTÜRK, Ali Rıza (1973), “Âşık Mesleki’nin Yayınlanmamış Şiirleri”, *Sivas Folkloru*, 1 (7), Ağustos, 14-45.
58. _____ (1974), “Halk Pınarından Damlalar: Hasan Hüseyin Şenel”, *Sivas Folkloru*, 2 (14), Mart, 13.
59. SAKAOĞLU, Saim (1980), *Sivashlı Âşık Kul Gazi, Sarı Çiçek*, Erzurum, Ticaret Matbaası, 2-141.

60. SAKAOĞLU, Saim - Zekeriya KARADAVUT (1998), *Âşıkların Diliyle Cumhuriyet*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
61. SEVİNDİK, İmren (1998), *Yayla Yolunda Âşık Eserî*, Dilek Matbaası, Sivas.
62. ŞAHİN, Salih (1984), *Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri*, Ankara.
63. TARHAN, Remzi (1975), “Bilinmeyen Halk Şairleri: Kodik Süleyman”, *Sivas Folkloru*, 3 (31), Ağustos, 9.
64. TECER, Ahmet Kutsi (1974), ‘Halk Şairleri Bayramı’, *Sivas Folkloru*, Aralık, 2(23), 16.
65. TURAN, Metin (1994), *Âşık Veysel Yaşamı- Sanatı- Şiirleri*, Ankara, Prospero Yayıncılık, 127 s.
66. YALÇIN, Sırrı (1935), *Halk Şairi Talibî Coşkun’un Hayatı ve Şiirleri*, Ankara.
67. YENİYAPAN (KARAARSLAN), Gönül (2003), *Sivas ve Çevre Köylerinden Yapılan Derlemeler*, Selçuk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, Lisans Tezi.

FOTOGRAFLAR

2001 yılında kurulan Sivas Fasıl Heyeti ve Halk Oyunları Derneği'nin kurucularının da tanıtıldığı derneğin girişindeki levha.

Başkanlığını Ahmet Ayık'ın yaptığı derneğin duvarları âşıkların resimleri, ödülleri ve Sivas'a özgü figürlerle süslüdür.Çifteminare Medresesi önünde Sivas Halayı Ekibi, Sivashlı âşıkların çıkardıkları kasetler, alınan ödül ve plakeler, yerel gazetelerde çıkan dernek ile ilgili haberler duvarları süslemektedir.

Âşık Derdiyar (Murat Tanrıverdi) ve Âşık Erkanî (Yavuz Altay)

Âşıklar, çalışmalarını dışındaki zamanlarda dernekte veya âşık kahvehanesinde saz çalıp, türkü söylemekteler. Gelen konuklar karşısında ustamalı veya kendi türkülerini de söyleyen âşıklar, atışma da yapmaktadırlar.

Âşık Derdiyar (Murat Tanrıverdi) ve Âşık Kaptanî (Mehmet Köse)

Kaptanî ve Derdiyar'ın muammalı atışma yaparken dinleyiciler de muammayı çözmek için onlar gibi düşünüyorlar.

Kaptanî:

*Öz ile sözde bir ikrarda teziz,
Havva'dan ilk doğan kimlerdi ikiz?
Yedi karış boyu sakalı sekiz.
Ben görüyün sen cevap ver Derdiyar.*

Kaptanî.

Derdiyar:

*Güzel sordun şimdi geldi aklıma,
İkiz olan Kabil ile iklimi,
Senin kastettiğin Firavun ama,
Görüyorsun cevap verem*

Âşık Eserî (Ahmet Turan Bülbül) ve Âşık Kaptanî (Mehmet Köse)

*Mehmet Yenyapan, Derdiyar, Eserî, Kaptanî, Erkanî ve Kul Fanî.
(Meşe Kahvehanesi)*

Sivas Fasil Heyeti Âşıklar ve Halk Oyunları Derneği'nde fotoğrafta da görüldüğü gibi türkü ve kaset çalışmalarında kullanılmak üzere gereken teknik cihazlar da bulunmaktadır.